

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Türkiyat

Araştırmaları Dergisi

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
JOURNAL OF TURKOLOGY STUDIES

Haziran 2023 / Cilt 3 / Sayı 1
June 2023 / Volume 3 / Issue 1
ISSN: 2792-0631

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ

turkiyat@karatekin.edu.tr
+90 376 218 95 73 / Dahili: 8782

Türkiyat

Çankırı Karatekin Üniversitesi
Araştırmaları Dergisi

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
(ÇAKÜTAD)

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies
(CAKUJTS)

ISSN: 2792-0631

Haziran 2023 / Cilt 3 / Sayı 1
June 2023 / Volume 3 / Issue 1

KAPSAM
(SCOPE)

Türklük Bilimi Araştırmaları
Turkology Studies

PERİYOT
(PERIOD)

Yılda 2 Sayı (30 Haziran / 30 Aralık)
Biannually (30 June / 30 December)

YAYIN DİLİ
(LANGUAGE OF PUBLICATION)

Türk Dilleri/ İngilizce/ Rusça
Turkish Languages/ English / Russian

YAYINCI
(PUBLISHER)

Çankırı Karatekin Üniversitesi
Türkiyat Enstitüsü
Çankırı, 18000, Türkiye
Çankırı Karatekin University
Institute of Turkology,
Çankırı, 18000, Türkiye

İMTİYAZ SAHİBİ
(OWNER)

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS
Çankırı Karatekin Üniversitesi Adına Sahibi
Owner On Behalf of Çankırı Karatekin University
Çankırı / Türkiye
aarvas@karatekin.edu.tr

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
(MANAGING EDITOR)

Doç. Dr. Serap ASLAN COBUTOĞLU
Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat
Bölümü
Çankırı Karatekin University Faculty of Letters Department of Turkish
Language and Literature
serapaslan@karatekin.edu.tr

BAŞ EDITÖR
(EDITOR-IN-CHIEF)

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS
Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat
Bölümü
Çankırı Karatekin University Faculty of Letters Department of Turkish
Language and Literature
aarvas@karatekin.edu.tr

YARDIMCI EDITÖRLER
(ASSISTANT EDITORS)

Dr. Öğr. Üyesi Serhat Sabri YILMAZ
Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi
Bölümü
Çankırı Karatekin University Faculty of Health Sciences Department of
Child Development
serhatsabriyilmaz@karatekin.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Ahmet Serdar ARSLAN
Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat
Bölümü
Çankırı Karatekin University Faculty of Letters Department of Turkish
Language and Literature
asarslan@karatekin.edu.tr

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü bünyesinde yılda 2 defa (Haziran-Aralık) yayımlanan uluslararası, hakemli ve süreli bir elektronik dergidir. Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazılarda ifade edilen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar, çift kör hakem incelemelerinin ardından alan editörünün onayıyla yayımlanır. Gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın yazarına iade edilmez.

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies is an international, peer-refereed, and electronic journal publishing twice a year (June-December) under the authority of Çankırı Karatekin University Turkology Institute. The views expressed in the articles published in the Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies are under the responsibility of the authors. Articles are published with the approval of the field editor after double-blind peer review. Submitted articles will not be given back to the author, whether they are published or not.

İletişim / Contacts

Adres/ Address:

Türkiyat Enstitüsü İslami İlimler Fakültesi Giriş Katı
Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluyazı Kampüsü – Çankırı

Telefon: 0376 218 95 73/ 828 **Belgeç / Fax:** 0376 218 95 74

E-posta/ E- mail: cakutad@karatekin.edu.tr

İnternet adresi/ Web address: turkiyat.karatekin.edu.tr

Dergi İnternet Adresi: cakutad.karatekin.edu.tr

Dergipark: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cakutad

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Türkiyat

Araştırmaları Dergisi

Yayın Kurulu Üyeleri / Editorial Board Members

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Edina SOLAK
(Zenica Üniversitesi)
BOSNA HERSEK

Prof. Dr. Ergin JABLE
(Priştine Üniversitesi)
KOSOVA

Prof. Dr. Muhsin MACİT
(Anadolu Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU
(Hacettepe Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Salahaddin BEKİ
(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
TÜRKİYE

Prof. Dr. Süleyman KAYIPOV
(Kırgızistan Milli İlimler Akademisi)
KIRGIZISTAN

Prof. Dr. Tursun GABİTOV
(Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi)
KAZAKİSTAN

Doç. Dr. Aynur AYDIN
(Azerbaycan Milli İlimler Akademisi)
AZERBAYCAN

Doç. Dr. Feruza DJUMANİYAZOVA
(Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü)
ÖZBEKİSTAN

Doç. Dr. Ranetta GAFAROVA
(İsmail Gaspiralı adına Avrasya İnkişaf Enstitüsü
- Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
RUSYA

Alan Editörleri / Area Editors

Prof. Dr. Barış TAŞ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmet ÜZEN
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Seyfullah YILDIRIM
(Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülnar KARA
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Nursel ASLANTÜRK
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Metin EREN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM
(Bartın Üniversitesi)

Doç. Dr. Okan TÜRKAN
(İzmir Bakırçay Üniversitesi)

Doç. Dr. Serap ASLAN COBUTOĞLU
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz EKEN
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Pelin KOCAPINAR
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Salih M.ARÇIN
(Pamukkale Üniversitesi)

Misafir Editör / Guest Editor

Dil Editörleri / Foreign Language Editors

Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ
(İngilizce)
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Doç. Dr. Sadat DEMİRCİ
(Kırgızca)
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Doç. Dr. Zulfiyye İSMALOVA
(Azerbaycan Türkçesi)
(Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Nahcivan Bölmesi)

Dr. Öğr. Üyesi Halil ÇETİN
(Kazakça)
(Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-
Kazak Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nina PETROVIÇI
(Rusça)
(Ardahan Üniversitesi)

Dr. Muzaffarkhon JONIYEV
(Özbekçe)
(İmam Tirmizi Uluslararası
Bilimsel Araştırma Merkezi)

Arş. Gör. Dr. Serkan CİHAN
(Türkçe)
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

İstatistik Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Ebru DOĞRUÖZ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Mizanpaj Editörü

Kadir ATEŞ

Son Okuma

Öğr. Gör. Sevim ÇİFTÇİ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Sekreteryaya / Secreteriat

Mikayıl ARI
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Abdülmecid CANATAK
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN
(Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN
(Milli Savunma Üniversitesi)

Prof. Dr. Alimcan İNAYET
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Coşkun POLAT
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. George KOUZAS
(University of Athens
(Greece))

Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim DİLEK
(Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi)

Prof. Dr. İlhan YILDIZ
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Kubatbek TABALDIYEV
(K-T. Manas Üniversitesi)
(Kırgızistan)

Prof. Dr. Kürşat ÖNCÜL
(Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ
(Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet MERCAN
(Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi)

Prof. Dr. Mete TAŞLIOVA
(Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN
(Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Mrinal K. BORAH
(Gauhati University)
(India)

Prof. Dr. Muharrem KAYA
(Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KURT
(Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
(Ardahan Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TANÇ
(Osmaniye Korkut Ata
Üniversitesi)

Prof. Dr. Necdet Y. BAYATLI
(Bagdad University
(Irak))

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI
(Niğde Ömer Halisdemir
Üniversitesi)

Prof. Dr. Nezir TEMUR
(Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU
(Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife ÇAĞIN
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Viktor Ya. BUTANAYEV
(Hakas Devlet Üniversitesi
(Hakasya/ Rusya))

Prof. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN
(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Prof. Dr. Yeşim YASAK
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Z. Yonca ODABAŞI
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. Zuhra ALTIMIŞOVA
(K-T. Manas Üniversitesi)
(Kırgızistan)

Doç. Dr. Aida BABUTÇU
PAŞAYEVA
(Erciyes Üniversitesi)

Doç. Dr. Azhar
SHELDARBEKOVA
(L. N. Gumilyov Avrasya
Ulusal Üniversitesi)
(Kazakistan)

Doç. Dr. Cavit GÜZEL
(Amasya Üniversitesi)

Doç. Dr. Cengiz BUYAR
(K-T. Manas Üniversitesi)
(Kırgızistan)

Doç. Dr. Dilek TÜRKYILMAZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)	Doç. Dr. Diloram HAMRAEVA (Özbekistan İlimler Akademisi) (Özbekistan)	Doç. Dr. Elsev B. LEOPAR (Prizren Üniversitesi) (Kosova)	Doç. Dr. Fatih SONA (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Doç. Dr. Güner DOĞAN (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. Gönül REYHANOĞLU (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	Doç. Dr. İbrahim AKYOL (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. İryna M. DRYGA (Tavriya Milli Üniversitesi (Ukrayna)
Doç. Dr. K. Sınaru ALIMKULOVA (I. Arabayev Üniversitesi (Kırgızistan)	Doç. Dr. Maral TAGANOVA- (Türkmenistan İlimler Akademisi) (Türkmenistan)	Doç. Dr. Nesime CEYHAN AKÇA (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. Nina SEMENOVNA (Hakas DTE Araş. Enstitüsü) (Hakasya/Rusya)
Doç. Dr. Nuran M. MUAXERİ (Priştine Üniversitesi (Kosova)	Doç. Dr. Nursel UYANIKER (Marmara Üniversitesi)	Doç. Dr. Özgür İLDEŞ (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Doç. Dr. Şirin YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Tahir ZORKUL (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)	Doç. Dr. Uğur DURMAZ (Kocaeli Üniversitesi)	Doç. Dr. Zehra KADERLİ (Hacettepe Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KÖKÇÜ (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Betül ÖZTOPRAK (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇELİK (Erciyes Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Kadir TUĞ (Bingöl Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARSLAN (Ankara Medipol Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sinan DEMİRTÜRK (Gazi Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Seval KASIMOĞLU (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Süheyla BOZKURT (Çankırı Karatekin Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Tank Ziya ARVAS (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Dr. Jenny BUTLER (University College Cork) (İrland)	Dr. Nadya ÇİSTOBAYEVA (Hakas DTE Araş. Enstitüsü) (Hakasya/Rusya)	Dr. Negizbek ŞABDANALİYEV (K-T. Manas Üniversitesi) (Kırgızistan)	Dr. Ulanbek ALİMOV (K-T. Manas Üniversitesi) (Kırgızistan)

Dr. Yula ÇAPTİKOVA
(Hakas DTE Araş. Enstitüsü)
(Hakasya/Rusya)

İsimler unvanlara göre alfabetik sırayla düzenlenmiştir.
Names are arranged in alphabetical order by degree.

TAKDİM

Değerli Bilim İnsanları,

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (ÇAKÜTAD) 3. Cilt 1. Sayısı (Haziran 2023) ile karşınıza çıkmış bulunmaktadır. Dergimiz bu sayıda da Türk dili, edebiyatı ve kültürüne dair birbirinden kıymetli yazılarla Türklük Bilimi'ne hizmet etmektedir. Dergimizin bu sayısının hem yurtiçi hem de yurtdışından kabul alan altı araştırma makalesi ile bir kitap tanıtımıyla sizlere sunulduğunu ifade etmek gerekir. Yurtdışından gelen makalelerin bazıları önce e-posta üzerinden tarafımıza iletilmiş, yazarlarımızın Dergipark sistemine üye olmaları sağlanmış, kabul tarihleri buna göre aktarılmıştır.

ÇAKÜTAD'ın bu sayısındaki ilk makale Eski Türk Edebiyatı alanında olup Esmâ Acar tarafından kaleme alınmıştır. "Selîs Kelimesinin 16. Yüzyıl Tezkirelerindeki Kullanımı Üzerine Bazı Notlar" başlıklı makalede başta Sehî, Latîfi ve Âşık Çelebi olmak üzere 16. yüzyıl tezkire yazarlarının kullandıkları ortak kalıp ifadelerle dikkat çekilmiş, bu kalıp ifadelerden "selîs" kelimesinin anlamı üzerinde durularak tezkirelerdeki kullanım şekilleri örnekleriyle izah edilmiştir.

Haziran 2023 sayımızın bir başka makalesi Türk dünyası kaynaklı olup, Kırgızistan'dan Jeerenche M. İsmailov tarafından yazılmıştır. Yazar, "Şairlerin Eserlerinde Ağıtların Poetik Özelliği: Geleneksellik ve Yenilikçilik" başlıklı makalesinde şairlerin ölen kişilerin ardından yazdıkları yas şiirlerinin insan hayatının ayrıntılarına ve kişilik özelliklerine işaret ettiğine ve geleneksel bir yapı arz eden bu tür anma şiirlerinin tematik çeşitliliğe sahip olduğuna dikkat çekilmektedir.

Bu sayımızın üçüncü makalesi de Türk dünyasının Azerbaycan sahasından olup Zülfiyye İsmayıl tarafından kaleme alınmıştır. "Azerbaycan Dilinde Türevbilimin Senkronik ve Diyakronik Veçheleri" başlıklı makalede, Azerbaycan dilbiliminde leksikolojinin alt şubelerinden türevbilime hem eş hem de art zamanlı bir yaklaşım sergilenmektedir. Dilde yeni söz yaratmanın karşılığı olarak türevbilimde sözün anlambilimsel, sesbilgisel, yapıbilimsel ve sözdizimsel olmak üzere dört şekilde oluşturulması makalenin ana eksenini oluşturmaktadır.

Dergimizde yer alan bir diğerk makale ise Yeni Türk Edebiyatı sahasındadır. Yavuz Yılmaz'ın kaleminden çıkan “Ali Süha Delilbaşı'nın Edebî Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makalede Fecr-i Âti topluluğuna mensup, muhtelif dergi ve gazetelerde mensur şiir, hikâye, roman, tiyatro, makale türlerinde birçok eser vermiş Ali Süha Delilbaşı'nın edebî yayın faaliyetleri belirli bir tasnife tabi tutularak incelenmiştir.

Nükte Sevim Derdiçok tarafından kaleme alınan “Paketleşen Bir Gelenek: Kent Ortamında Evlenme ile İlgili Uygulamalar” adlı çalışma ise dergimizdeki beşinci makedir. Türk Halkbilimi alanına giren makalede yazar, hayatın önemli safhaları olarak zikredilebilecek geçiş dönemlerinden evlenme ritüellerine dikkat çekmektedir. Makalede evlenme âdetleri, kent folkloru ve kültürel değişmeler bağlamında ele alınarak kent hayatındaki evlilikler örnekleriyle incelenmiştir. Yazarın vurguladığı hususların başında evliliğin her aşamasının “paket” adı altında endüstriyel bir yapıya bürünmesi ve kültür endüstrisi olarak nitelenen bu yapının olumlu ve olumsuz yönleri gelmektedir.

Mehmet Altınova ve Nurdan Yeşilyurt Gümüşkaya'nın müşterek yazısı “Çorumlu Halkevi Dergisinde Yer Alan Yazıların Tematik Bibliyografyası” başlıklı yazıda halkevi dergilerinin önemine dikkat çekilip Çorum Halkevi yayını olan Çorumlu dergisi üzerinde durulmuş, dergide yer alan halk kültürüyle ilgili 282 yazı tasnif edilerek kaynakçaları verilmiştir.

Dergimizin bu sayısında yayımlanan telif makalelerin haricinde bir de kitap tanıtım yazısı yer almaktadır. Bu yazıda, Yusuf Ziya Yörükân'ın “Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri: Şamanizm” adlı eseri Satı Yeşildağ tarafından tanıtılmıştır.

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların akademik çevreye ve Türklük Bilimi'ne ilgi duyan herkese yararlı olmasını dileriz. Dergimizin dördüncü sayısına katkıda bulunan değerli akademisyenlere, makale değerlendirmelerini yapan hakemlere, yayın ve danışma kurulu üyelerine teşekkürlerimizi sunarız.

Prof. Dr. Abdulselam ARVAS
Türkiyat Enstitüsü Müdürü

İçindekiler

Araştırma Makaleleri

|1-11|

Esmâ ACAR

SELİS KELİMESİNİN 16. YÜZYIL TEZKİRELERİNDEKİ KULLANIMI ÜZERİNE BAZI NOTLAR

Some Notes on the Use of the Word Selis in the 16th Century Tezkires

|13-25|

Jeerenche M. İSMAİLOV

**AKYNDAR ÇYĞARMACHYLYGYNDA ЖОКТОО ЫРЛАРЫНЫН ПОЭТИКАЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮГҮ,
САЛТТУУЛУК ЖАНА ЖАҢЫЧЫЛДЫК.**

The Poetic Feature of Laments in The Works of Poets: Tradition and Innovation

|27-33|

Zülfıyyə İSMAYIL

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ DƏRİVATOLOGİYANIN SİNХRONİK VƏ DİAХRONİK ASPEKTLƏRİ

Synchronic and Diachronic Aspects of Derivatology in Azerbaijani

|35-55|

Yavuz YILMAZ

ALİ SÜHA DELİLBAŞI'NIN EDEBİ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A Study on Ali Süha Delilbaşı's Literary Studies

|57-81|

Nükte Sevim DƏRDİÇOK

PAKETLEŞEN BİR GELENEK: KENT ORTAMINDA EVLENME İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

A Tradition That Has Become Unified: Practices Related to Getting Married in Urban Environment

|83-103|

Mehmet ALTINOVA / Nurdan YEŞİLYURT GÜMÜŞKAYA

ÇORUMLU HALKEVİ DERGİSİNDE YER ALAN YAZILARIN TEMATİK BİBLİYOGRAFYASI

Thematic Bibliography of Articles in Çorumlu Folk Society Review

Kitap Tanıtımı

|105-109|

Satı YEŞİLDAĞ

MÜSLÜMANLIKTAN EVVEL TÜRK DİNLERİ ŞAMANİZM ADLI ESERİN TANITIMI

Yörükân, Y. Z. (2006). Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm. İstanbul: Ötüken Neşriyat

SELİS KELİMESİNİN 16. YÜZYIL TEZKİRELERİNDEKİ KULLANIMI ÜZERİNE BAZI NOTLAR

Some Notes on the Use of the Word Selîs in the 16th Century Tezkires

Esmâ ACAR

Arş.Gör.Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
esmaacar@karatekin.edu.tr

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 7 Kasım 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Nisan 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran
2023 / 30 June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate.
No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atf | Citation

Acar, E. (2023). Selîs Kelimesinin 16. Yüzyıl Tezkirelerindeki Kullanımı Üzerine Bazı Notlar. *ÇAKÜTAD*, 3 (1), 1-11.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarının sorumluluğunda olduğu beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Öz

Tezkireler biyografik nitelik taşıyan bir tür olarak Klasik Türk Edebiyatının önemli kaynaklarından biridir. Şairler hakkında geniş bilgiye ulaşabildiğimiz bu kaynaklar biyografik bilgiler vermesinin yanında şiirlerin değerlendirilmesi hususunda da önemli rol oynar. Tezkire yazarları sundukları bilgileri kendi üslûplarıyla ve edebî bir dil kullanarak kaleme almışlardır. Tezkirelerin belirli kalıp ifadeler kullanılarak ortak bir terminoloji içerisinde yazıldıkları görülmektedir. Şairleri ve şiirleri değerlendirirken belirli kelimelere ve sıfatlara başvuran tezkire yazarları kelimeleri estetik ve ahenk unsurlarına uygun şekilde kullanmışlardır. Şairlerin değerlendirilmesinde başvuru sıfatlar tezkire yazımına dair bir gelenek oluşturmuştur denilebilir. Bu çalışmada önce şairleri ve şiirleri tanımlamak için başvuru sıfatlardan biri olan *selîs* kelimesinin sözlük anlamları verilecek, ardından Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Beyânî, Ahdî tezkireleri ile Kühü'l-ahbâr'ın tezkire kısmında yer alan örneklerden hareketle kelimenin 16. yüzyıl tezkirelerindeki kullanımını üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, şair, tezkire, selîs, 16. yüzyıl.

Abstract

Tezkires are one of the important sources of Classical Turkish Literature with their biographical characteristics. These sources, where we can reach the widest

information about poets, play an important role in the evaluation of poems as well as providing biographical information about poets. Tezkire writers gave information they presented in their own style and using a literary language. It is seen that the tezkires are written in a common terminology using certain patterns. While evaluating poets and poems, the authors of the tezkire, who applied to certain words and adjectives, used the words in accordance with the elements of aesthetics and harmony. It can be said that the adjectives used in the evaluation of poets have formed a tradition of writing biographies. In this study, firstly, the dictionary meanings of the word *selis*, which is one of the adjectives used to describe poets and poems, will be given. Then, the usage of the word in the tazkira of the 16th century will be emphasized, based on the examples in the biographies of Schî, Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Beyânî, Ahdî and in the tezkire section of Kûnhü'l-ahbâr.

Keywords: Classical Turkish literature, tezkire, *selis*, 16. century.

Giriş

Şair tezkireleri şairlerin hayatları, kişilikleri, meslekleri, eğitim durumları, eserleri, edebî yetenekleri gibi pek çok konu hakkında bilgi veren biyografik eserlerdir. “Tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinden bahs eden bir tür olan biyografi, insanlıkla yaşıt bir bilim dalıdır. Başlangıçta tarih içinde yer alan bu tür, zamanla bağımsız bir bilim dalı hâlinde gelişip serpildi. İslam dünyasında biyografi daha özel bir özellik arzettiği için kısa sürede müstakil bir bilim dalı hâline geldi” (İsen, 1998, s. 15). Tezkireler de bir bilim dalı hâline gelen bu biyografi geleneği içerisinde yer alan önemli bir türdür. İlk örnekleri Arap ve Fars edebiyatlarında görülen tezkire türü Türk edebiyatına da benzer şekil ve içerik özellikleriyle girmiştir (Kılıç, 2007, s. 546). 15. yüzyılda Ali Şir Nevâyî ile başlayıp 20. yüzyıla kadar uzanan bir zaman diliminde pek çok örneği verilmiş olan tezkireler şairlerin hayatları, meslekleri, edebî yönleri, eserleri gibi konularda bilgiler içermektedir. Şairlerin biyografilerinin yanı sıra hayatlarıyla ilgili anekdotlara, diğer şairlerle olan münasebetlerine ve çeşitli hatıralarına da şuarâ tezkireleri içinde yer verildiği görülmektedir. Bu bakımdan tezkireler yazıldığı dönemin sosyal, kültürel durumunu ve sanat anlayışını yansıtmaları bakımından da önemli kaynaklardır.

Tezkirelerin şairler hakkında biyografik bilgiler verirken onları edebî açıdan değerlendirip şairliklerine ve üslûplarına dair tenkitlere de yer vermesi aynı zamanda dönemin beğenisini ortaya koymaktadır.

Tezkire yazarları; edebî eleştiride bulunurken şairleri ya da şiirleri niteliklerine göre ele alıp belirli sıfatlarla tanımlamışlardır. “Tezkire terminolojisi içinde, sözlük anlamlarının ötesinde, özel bir konuma yükselen bu tavsifler aracılığıyla tezkireci kendine has bir üslup oluşturma olanağı da bulur.

Secilere dayanan bu tür tanıtılarda birbiriyle kafiyeli kelimeler seçilmek suretiyle üslupta âhenk sağlanmıştır.” (Kılıç, 1998, s. 257). Belirli ve sınırlı bir eleştiri terminolojisine sahip olan tezkire yazarlarının şairleri değerlendirirken klişe ifadeler kullandıkları görülür. Ancak tezkirecilerin bu klişe terimleri kullanırken birbirinden farklı değer yargılarını ifade ettiklerini ya da edebileceklerini de unutmamak gerekir (Tolasa, 2002, s. 369). Klişe denilebilecek bu kalıp ifadelerden biri olan *selîs* kelimesinin 16. yüzyılda yazılmış bazı tezkirelerdeki kullanımı bu çalışmada değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında taranmış olan tezkireler şunlardır: Sehî Bey Tezkiresi (Heşt Bihîşt), Ahdî Tezkiresi (Gülşen-i Şu’arâ), Latîfi Tezkiresi (Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ), Kühnü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı, Beyânî Tezkiresi (Tezkiretü’ş-şu’arâ), Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi (Tezkiretü’ş-şu’arâ), Âşık Çelebi Tezkiresi (Meşâirü’ş-şu’arâ).

“Selîs” Kelimesinin Anlamı

“Selîs” kelimesinin tezkirelerdeki kullanımına geçmeden önce kelimenin çeşitli sözlüklerde ve kaynaklarda yer alan anlamlarına bakmak yerinde olacaktır. “Selîs” kelimesi Arapça “selâset” sözünden gelmektedir. Selâset “sözün akıcı olma hâli” dir (Canım, 2000, s. 869).

“Selîs” kelimesinin sözlüklerde ve diğer kaynaklarda geçen anlamları şu şekildedir:

1. düzgün, akıcı [ibare, anlatış]. 2. müz. Türk (Anadolu) halk şiiri ve müziğinin XIX. asır başlarında meydana çıktığı anlaşılan bir şeklidir. Arûz’un “feilâtün feilâtün feilâtün feilün” vezni ile yazılır; “forme” olarak gazel, bâzan murabba, muhammes ve müseddes kullanılır. Şehirli âşıklar tarafından seyrek olarak yazılmıştır. 3. ed. Halk edebiyatında XIX. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanılan bir nazım şekli (Devellioğlu, 2003, s. 933).

Selâsetli, rekâketsiz, sehl ü revân: selîs ibâre (Şemseddin Sami, 2005, s. 733).

Düzgün, akıcı 2.müz. Türk müziğinde bir makam. 3. ed. Halk edebiyatında XIX.yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanılan bir nazım şekli (Parlatır, 2009, s.1481).

Selîs: “Easy, plain, familiar, simple, not abstruse; a sort of stone” (Steingass, 1970, s.695). Selâset: “Easiness, simplicity; plainness; gentleness, urbanity; ease, facility; evenness, smoothness” (Steingass, 1970, s.692).

“Bir yazıda cümle ve kelimelerin akıcı, âhenkli, kolay ve anlaşılır olması demektir. Selâset, sözcüklerin birbirine uygun seçilmesiyle sağlanır. Selâseti olan sözlere selîs denir” (Eren ve Uzunoğlu, 2014, s. 211).

Ahmet Doğan tarafından hazırlanan sözlükte selâset “Akıcılık, sözün akıcı olma hâli” (Doğan, 2011, s. 1090) selîs ise “akıcı ve düzgün” ve “Türk müziğinin, XIX. asır başlarında ortaya çıkmış bir şekli olup aruzun fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün vezniyle yazılır.” şeklinde aktarılmıştır (Doğan, 2011, s. 1091).

Ahmed Cevdet Paşa selâset kavramını “Kelâmın lisân üzre sühûlet ile cereyân edişidir.” şeklinde tanımlamış ve selîs şiir örneği olarak kendisine ait:

“Buyur meclis-i ünse ey mest-i nâz

Ney ü mey, müheyyâ; kemân, dil-nevâz” beyitini vermiştir (1999, s. 10-11).

R. Selçuk Uysal ise selâseti “ifadedeki akıcılık” olarak tanımlamaktadır. Selâseti olan sözlere “selîs” denir. Selîs aynı zamanda halk şairlerinin gazel için kullandıkları ve feilâtün feilâtün feilâtün feilün vezninde yazdıkları şiir türüdür (Uysal, 2010, s. 180).

“Fasih lafızların birbiriyle güzel uyuşmasından meydana gelen ibarenin akıcılığı selâset olarak adlandırılır” (Saraç, 2001, s. 41). Bazı lafızların sesleri kalın ve tok, bazılarının sesleri ise ince ve naziktir. Selîs bir ifade her ikisinden de oluşabilir. Önemli olan kelimelerin konuya uygun olması, kolay telaffuza sahip olmasıdır (Saraç, 2001, s. 41).

Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü’nde selîs kelimesi bulunmamakta, selâset kelimesinin karşısında ise “bkz. ahenk” yazmaktadır. Ahenk kelimesine baktığımızda ise şu şekilde bir ifade yer almaktadır: “...Ayrıca tezkire, dîvân önsözleri ve bazı gazellerin mahlas beyitlerinde yine âhengin karşılığı olarak insicâm, tecânüs, teellûf, elfâz, edâ, mevzûn, selîs ve selâset gibi kavramlarla da karşılaşılr” (Mermer ve Keskin, 2005, s. 9).

Latîfi Tezkiresi’nden hareketle hazırladığı tez çalışmasının sözlük kısmında Fahri Kaplan selâset ve selîs kavramlarını şu şekilde açıklamaktadır: “Selâset, şiirde akıcılık ve anlatım rahatlığı; selîs de bu akıcılık ve anlatım rahatlığına sahip olan şiirin/sözün vasfıdır. Selâset-nümûn söz veya şiir ise selâset gösteren, selâset örneği olan yani bir diğer ifadeyle selîs söz veya şiirdir” (Kaplan, 2018, s. 391). Söz konusu çalışmada bu kavramlar şiir eleştirisi terimleri altında değerlendirilmiştir.

Tezkirelerde bir şiirin ahenkli olduğu selîs, selâset, mevzûn gibi sıfatlarla belirtilmiştir (Kılıç, 2003, s. 112). “Tezkirelerde *âhenk* kelimesi doğrudan doğruya şiir değerlendirmesinde kullanılmaz, yerine âhengi karşılayacak sıfatlar tercih edilir” (Kılıç, 2003, s. 114). Selîs kelimesi de tezkirelerde kullanılan bu sıfatlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezkireciler şairleri değerlendirirken onların övülecek özellikleri ya da meziyetleri varsa bu hususları vurgulamak için belirli kalıp ifadelere başvururlar. Bu

kelimelerin sadece övgü amaçlı kullanılan klişeler mi yoksa gerçekten bu nitelikleri taşıyan belirli şiirler için mi kullanıldığı tespit edilmelidir. Selîs kelimesinin tezkirelerdeki kullanımlarını incelerken bu kelimenin bazen metin içerisinde şairi anlatmak için bazen de bir şiiri nitelemek için kullanıldığı görülmüştür.

Kelimenin Tezkirelerdeki Kullanımı

Sehî Bey Tezkiresi'nde on yerde geçen selîs kelimesi herhangi bir şiiri ya da beyiti nitelemek için değil genel olarak şairlerin şiirlerini ve şairliklerini övmek için kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz diğer tezkirelerde ve Sehî Bey Tezkiresi'nde “selîs” kelimesinin “nefis” kelimesi ile birlikte kullanımı dikkat çekmektedir. Kelimenin Sehî Bey Tezkiresi'ndeki kullanımlarına örnek verecek olursak:

Mevlânâ Niyâzî: “Haylî eş‘âra mâlik ve târik-i Hakka sâlik eş‘ârı selîs ve ebyâtı nefis kimesnedür” (İpekten, 2017, s. 117).

Mevlânâ Hızır Çelebi: “Hoş-hab‘ gazeliyyâtı güzel ve ebyâtı bî-bedel nazmı selîs ve edâsı nefis ‘Arabî ve Parsî vü Türkî dilde eş‘ârı var” (İpekten, 2017, s. 53).

Mevlânâ Hadîdî: “Nazmı latîf ü selîs ve elfâzı dürr-i nâ-yâb gibi nefîs. Ve bu beyt-i makta‘ anuñdur.

Beyt: Şâh şehrinde Hadîdî şi‘rünüñ her beytini

Mâlikî mermerlere yazmalıdur bâb üstine” (İpekten, 2017, s. 130).

Görüldüğü gibi “selîs” kelimesi Sehî Tezkiresi'nde genellikle herhangi bir şiiri ya da beyiti nitelemek için değil genel olarak şairin şiirlerini ve şairliğini övmek için kullanılmıştır. Dolayısıyla Sehî'ye göre hangi şiirlerin “akıcı” ve “selâsetli” olduğu konusunda kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir.

Selîs kelimesi Latîfi Tezkiresi'nde de Sehî Bey Tezkiresi'nde olduğu gibi genellikle tezkirenin şiir örneklerine yer verilen kısmında değil; biyografi kısmında, şairlerin şiirlerini ve şairliklerini övmek için kullanılmıştır. Tezkirede bu kelime yedi yerde geçmektedir. Kelimenin Latîfi Tezkiresi'nde geçen kullanımına birkaç örnekle bakacak olursak:

Mevlânâ Hamdî Çelebi: “Bir nazm-ı selîs ü hem-vâr ve kelâm-ı âteş-te’sîr ü âbdârdur ki reng ü çâşnı ve elfâz u ma‘ânî hüsn-i edâ ve azb-i ‘azb-i ‘ibârât ve lutf-ı ta‘bîr ü hüsn-i isti‘ârât derece-i gâyetde ve hadd-i nihâyetdedür” (Canım, 2000, s. 199).

Derûnî: “...Ammâ tab‘-ı hayâl-engîzi mûrid-i hayâl ve mûcid-i makâl

idi. Didügi ebyâtı muhayyel ü selîs ve musanna‘u nefîs eyler idi” (Canım, 2000, s. 222).

Tâli‘î:

“Elfâz u edâsı ve terkîb-i nazmı gı̄lzet ü sıkletden mu‘arrâ ve ibârât-ı vahşîyyeden müberrâ pâk u selîs ve hemvâr u nefîsdür ve aslâ eş‘ârında terceme ve tırâş ve tazmîn ü iktibâs yokdur ve dîvânında münderic olan ebyât u sanâyi‘ u hayâlât külliyyen zâde-i karîhası ve ihtirâ‘-ı sarf u îcâd tasarrufidur” (Canım, 2000, s. 347).

Örneklerde görüldüğü üzere Latîfi’nin Tezkiretü’ş-Şu‘arâ’sında da selîs kelimesi nefîs kelimesi ile birlikte secili olarak ve genellikle tezkirenin biyografi kısmında, şairi övmek için kullanılmıştır.

Ahdî’nin Gülşen-i Şuarâsı’nda selîs kelimesinin kullanımına örnek verecek olursak:

Keşfi Beg:

“... ve mütâla‘a-i kütüb-i Fûrs’e mûmâreset-i külli kılup edâsına kâdir ve şâ‘irân-ı ‘Acem gibi nazmı selîs ü vâfir ve tarz-ı inşâda münşiyân-ı rûzgâr içre fasihü’l-kelâm ve muhâsibân-ı dîvân-ı Sultânî arasında sâhib-erkam ve kırma yazı yazmağla defâtir-i padişâhîde benâmdur ve üslûb-ı nesta‘lık yazmada hûbdur ve tabî‘at-ı şî‘riyyesi su gibi pâk ü revândur ve eş‘âr-ı sûznâki vird-i zebân-ı ‘âşıkân-ı sûzân olup rûz ü şeb nazm-ı dürer-bârı terakki bulmadadır” (Solmaz, 2005, s. 98).

Sânî Beg:

“Zîrâ şu‘arâ içre sâhib-tarz ve beyne’n-nâs ebyâtı bî-kıyâsdur ve mezkûrun bir mikdâr eş‘ârı selîs-edâ ile sâf ü pâk ve güftârı nefîs-mâ‘nâ ile ferah-fezâ ve dâfi‘-i gamnâk oldugiçün ana şu‘arâ nazîre dirler ve kendü dahi zurefânun ekser-ebyâtına nazîre-i dil-pezîrdimed e bî-nazîr geçer ve tarîk-ı hezde gâyetle bî-misl ü bî-mânend idi” (Solmaz, 2005, s. 126).

Yukarıdaki şairlerin gazel örneklerine Gülşen-i Şuarâ’da yer verilmiştir ancak bu şiirlerin selîs oluşuna dair bir ifade geçmemektedir. Bizzat beyitin kendisi için selîs kelimesinin kullanıldığı bir örnek ise aşağıdaki şairde görülmektedir:

Hükmî:

“Rûz u şeb kesb-i ‘ulûm için hı̄dmet-i erbâb-ı kemâl idüp akrân içre ma‘ârif-i cüz‘îve küllîde bî-misâl ve envâ‘-ı hutûta mâlik ve kalem-i müşğîn sevâdından tahrîr olan erkâm-ı rengîni dil-pezîr ve tecnis ü tahayyülde peyrev-i Emrî ve edâ-yı pâk ile hem-zebân-ı ‘Amrî olmağa sâlikdür. Bu bir iki beyt ve matla‘-ı selîs-i zîbâ anundur tahrîr oldi. Beyt :

Tıfl-ı dil kaddin görüp 'ışka elifden başladı
Rabbiesir lâ tu'asr rabbıt temmim bi'l-hayr

Diğer: Gam u gussa elem hicran figân u mâtem ü hasret
Bişirdi bagrumı cânâ kebâb itdi yidi zahmet

Diğer: Na'l kesdüm bedende hem-çü kamer
Tâbakan na'lu bi'n-na'li didiler" (Solmaz, 2005, s. 141).

Gülşen-i Şu'arâ'da selis kelimesi otuz dört yerde geçmektedir. Örneklerden de anlaşılacağı gibi Ahdî'nin bu kelimeyi bazen genel olarak şairin şairlik yönünü övmek için bazen de şiir ya da beyit için kullandığı görülmektedir. Ancak Ahdî, bir şairi övmek için ahenk belirten pek çok farklı sıfatı sıraladığı için selis kelimesinin özellikle mi seçildiği yoksa art arda sıralanan klişe övgü sözlerinden biri mi olduğu konusunda kesin bir sonuca varmak mümkün olmamaktadır. Ahdî, bir şairi överken benzer anlamlara gelmesine rağmen ahenk bildiren sıfatların hepsini kullanmaktan çekinmemiştir.

Kınalızâde Hasan Çelebi tezkiresinde selis kelimesine dört yerde rastlanmaktadır. Örnek verecek olursak:

Figânî:

"Hakkâ ki eş'âr-ı belâgat-şi'âr ve fesâhat-disârınun 'atafât-ı asdâg-hurûfî mahsûd-ı zevâ'ib-i hûr-ı cinân ve 'asârât-ı 'ibârât-ı melâhat-âyâtı müskir-i revân-ı sühândânâni zemân elfâzı selis ma'nâsı nefis eş'âr-ı belâgat-şi'ârî âh-ı 'âşık-ı derdnâk gibi süznâk ve kelimât-ı belâgat-simâtı âb-ı revân ve derûn-ı hünerverân gibi selis ü pâk kasâ'idi musanna'ü muhayyel ticân-ı kelimât-ı pür-'unvânı yavâkıt-ı bedâyi'-i sanâyi' ile mükellel-i muhâssal her ciheti mükemmel şâ'ir-i bî-misl ü bî-bedeldür" (Sungurhan, 2017, s. 674-675).

Hasan Çelebi Tezkiresi'nde selis kelimesinin kullanımına vereceğimiz bir başka örnek ise şair Bîdârî için kaleme alınan ifadelerdir. Tezkirede Bîdârî'ye ait olarak verilen beyitlerdeki akıcılık dikkat çekmektedir. Hasan Çelebi bu beyitler için direkt olarak selis vurgusu yapmasa da beyitlerdeki ahenkli üslup fark edilmektedir:

Bîdârî:

"Bâ-vücûd ki tâ'ife-i A'câm ekseriyyâ edâ-yı Türkîde râcil ü kâsırdur
ammâ ki mezbûr edâ-yı nefis ü şerîfe ve kelimât-ı selise vü latîfe
kâdirdür. Bu eş'âr anun güftârındandır.

Şi'r: Göz göz oldı cism-i zârum nâvek-i dildârdan
Cümleten çeşm oldum ammâ toymadum didârdan

(*Diger:*) Sûret-i yâr ile dil hânesini deyr eyle
Yârî her gûşede bir sûret ile seyr eyle

(*Diger:*) Kaddüm hilâle döndi tenüm bir hayâldür
Ya'nî ecel gelüp beni bulmak muhâldür

Ta'cîl idüp helâkûme kasd itme ey ecel
Şâyed visâl-ı yâre irem ihtimâldür” (Sungurhan, 2017, s. 249).

Bir başka örnekte ise Hasan Çelebi'nin şairle ilgili olumsuz değerlendirmede bulunduğunu görmekteyiz.

Ahmed Efendi:

“Egerçi ol kitâb-ı belâgat-nisâbun ma'nâsı nefîsdür lâkin ekser elfâzı
san'at-ı tecnîs üzre binâ vü tesîs olınmağla edâsı çendân selîs ü revân
degüldür. Hâcî Hasanzâde ile 'adâvet-i sâbıkası olmağın şikâyet-gûne
bu eş'ârî dimişdür.

Şi'r : İbn-i Hasan ol kabîh sûret
Şerr mazharı mazhar-ı cehâlet
Bana n'ola ger mu'âriz olsa
Hürşîd kemâle 'âriz olsa
Nâ-ehl olur mu'âriz-ı ehl
Her Ahmede bulunur Ebû Cehl” (Sungurhan, 2017, s. 166).

Burada selîs kelimesi revân kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. Revân kelimesi de tıpkı selîs gibi akıcılığı ifade etmekte, selîs ile benzer bir anlamda kullanılmaktadır. Hasan Çelebi Ahmed Efendi'nin şiirini selîs bulmadığını belirtmektedir.

Selîs kelimesi Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı'nda sadece bir şair hakkında kullanılmıştır. Burada selîs-âbdâr şeklinde bir ifade dikkat çekmektedir. Selîs kelimesinin yine ahenk bildiren ve tezkirelerde sıkça kullanılan bir başka kelime olan âbdâr ile birlikte yer aldığı görülmektedir.

Emîrî:

“Hayli lezîz güftârî ve nazm-ı selîs-âbdârî vardır. Ve bu ebyâtı
evsâf-ı şehriyâride nazm itmişdur ki tahsin-i belîğa sezâvârdur.

Nazm:

İki cihanı iki Bayezide kıldı tufeyl
Hudâ kılup nazar-ı lutfâ her birin manzûr

Birisi calem-i ma'nâda şohre-i atak
Birisi suret-i ma'nâda gün gibi meşhur

Birisi melıbıt-ı feyz-i cenab-ı Rahmani
Birisi rehber-i cunihur-ı ğaziyan-ı ğayur

Anun feza'ili Hak fazlı gibi nâ-macdûd
Bunun haşa'ili Hak lutfi gibi nâ-mahşûr" (İsen, 2017, s. 69).

Âşık Çelebi Tezkiresi'nde on altı yerde geçen selîs kelimesi daha çok şairlerin üslûbunu takdir etmek için kullanılmıştır. Adnî hakkında yazılan ifadelerde bunun bir örneğini görmekteyiz:

"Egerçi merhumuñ eş'ârı nefis ve edâsı selîsdür, ammâ inşâsı şî'rinden a'lâ ve kinâyât u istiârât ve letâ'if ü nükâtı mebâdî vü mebânîsi puhte vü üs-tâdânedür" (Kılıç, 2018, s. 458).

Âşık Çelebi'nin selîs sıfatını bazen de şairlerin nesir yönünü ele alırken kullandığı görülmektedir.

"Nazmı çesbân, nesri selîs ü revân; inşâsı pâk u latîf, edâsı zarîf ü nazîf" (Kılıç, 2018, s. 482).

"Şiiri muhkem ü üstüvâr, hemvâr u pür-kâr, rengîn ü çâşnîdâr; elfâzı selîs, ma'nâsı nefis, nazmı pâk ve mefhûmı sûznâkdur" (Kılıç, 2018, s. 175). Bâkî hakkında yazılan bu ifadelerde ise şairin şiirleri rengîn, selîs, nefis, sûznâk gibi türlü sıfatlarla övgüye tâbi tutulmuştur.

Beyânî Tezkiresi'nde ise selîs kelimesi bulunmamaktadır.

Yukarıdaki örneklerden görüldüğü gibi selîs kelimesi 16. yüzyıl tezkirelerinin hemen hepsinde kullanılmıştır. Ancak tezkire yazarlarının söz konusu sıfatı kullandıkları şairlere ve şiirlere yönelik ortak bir taraf görünmemektedir.

Sonuç

Şu'arâ tezkireleri edebiyat tarihimiz açısından oldukça önemli kaynaklardır. Tezkirelerde şairleri; onların şiirlerini, üsluplarını, şiir konusundaki yeteneklerini ve diğer özelliklerini ifade etmek için kullanılan çok sayıda kelime mevcuttur. Ancak bu kelime seçiminin neye göre yapıldığı konusunda kesin bir kanaate varmak mümkün değildir. Şairler hakkında yapılan edebî eleştiri ve değerlendirmelerde genellikle rengîn, sûz-nâk, âb-dâr, nefîs, lezîz, selîs gibi belirli kalıp sıfatlar ve ifadeler kullanıldığı görülmektedir. Şairi ve şiiri nitelemek için seçilen bu sıfatların cümleyi oluşturan diğer kelimelerle hem anlam hem de ahenk ve ses özellikleri bakımından uyumlu olarak seçildiği görülür. Bu çalışmada tezkirecilerin şairleri değerlendirirken kullandıkları kelime seçiminde hangi hususları dikkate aldıkları tespit edilmeye çalışılmış ve selîs kelimesinin tezkirelerdeki kullanımına dair örneklere yer verilmiştir. Bu konuda kesin bir ayrıma ve sonuca varılamamış olmakla birlikte selîs kelimesinin genellikle şiirlerin

şekil yönünden övgüsü sırasında kullanıldığı düşünülebilir. İncelenen tezkirelerden verilmiş olan örneklerden de görüleceği üzere kalıp sıfatların kullanımındaki önemli faktörlerden birisi de *seci* ve ses benzerliğinden dolayı yapılan kelime seçimleridir. Bu bağlamda *selis* kelimesinin özellikle nefis ile birlikte kullanımı da bizi bu sonuca götürmektedir. Tezkirecilerin şiirler için kullandıkları etkileyici, yakıcı, dokunaklı gibi sıfatlar daha çok içerik ve anlam bakımından; süslü, renkli, hoş, akıcı vs. gibi sıfatlar ise şiirlerin şekil, ses ve üslup yönünden değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Ancak bu sıfatların bazen şairin kendisini bazen şiirleri nitelemek için kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda tezkire yazarlarının kelime seçiminde belirli bir standarta bağlı olmadıkları da görülmektedir.

Kaynakça

- Canım, R. (2000). *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, A. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eren, C. - Uzunoglu, M. V. (2014). *Belâgat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- İpekten, H. vd. (haz.) (2017). *Sehî Beg Heşt Bihişt*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları. Erişim Adresi: https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bi-histpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&refer=FEA7C92567AB3102E92771F038C608D336E633C262BB4CB64BF0E35330C625F1
- İsen, M. (2017). *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları. Erişim Adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194288/kunhul-ahbarin-tezkire-kismi.html>
- İsen, M. (1998). *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaplan, F. (2018). *Latîfî Tezkiresi'nde Edebî Eleştiri Terimleri ve Edebiyat Eleştirisi*, Doktora Tezi, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Karabey, T. – Atalay, M. (haz.) (1999). *Ahmed Cevdet Paşa, Belâgat-ı Osmanîyye*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kılıç, F. (1998). *XVII.yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değer-*

- lendirmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kılıç, F. (2003). Tezkirelerde Şiirin Âhengini Belirleyen Kelimeler Üzerine, *Milli Folklor*, Sayı 60, Yıl 15, 110-115.
- Kılıç, F. (2007). Edebiyat Tarihimizin Vazgeçilmez Kaynakları: Şair Tezkireleri, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı:10, 543-564.
- Kılıç, F. (2018). *Es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi, Meşâirü'ş-şuarâ*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yay. Erişim Adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210485/asik-celebi-mesairus-suara.html>
- Mermer, A. ve Koç Keskin, N. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Parlatır, İ. (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Saraç, M. A. Y. (2001). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: Bilimevi Yayınları.
- Solmaz, S. (2005). *Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ-İnceleme-Metin*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Sungurhan, A. (2017). *Beyânî Tezkiresi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yay. Erişim Adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194495/beyani-tezkiresi-tezkiretus-suara.html>
- Sungurhan, A. (2017). *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yay. Erişim Adresi: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194494/kinalizade-hasan-celebi-tezkiretus-s-uaara.html>
- Steingass, F. J. (1970). *A Comprehensive Persian - English Dictionary*, Beirut: Librairie Du Liban.
- Şemşeddin Sami, (2005). *Kamus-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tolasa, H. (2002). *Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine göre 16.yy'da Edebiyat Araştırmave Eleştirisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uysal, R. S. (2010). *Belâgat ve Edebî Sanatlar Lügati*, İstanbul: Doğu Kitabevi.

АКЫНДАР ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫНДА ЖОКТОО ЫРЛАРЫНЫН ПОЭТИКАЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮГҮ, САЛТТУУЛУК ЖАНА ЖАҢЫЧЫЛДЫК

The Poetic Feature of Laments in The Works of Poets: Tradition and Innovation

Jeerenche M. İsmailov

Doç. Dr., Philological Sciences, Kyrgyz State University named after I. Arabayev,
jmederov1982@mail.ru

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 20 Şubat 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 10 Mayıs 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30 June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

İsmailov, J. M. (2023). Акындар чыгармачылыгында жоктоо ырларынын поэтикалык өзгөчөлүгү, салттуулук жана жаңычылдык. *САКУЖС*, 3 (1), 13-25

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarının sorumluluğunda olduğu beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Abstract

When it comes to traditional works related to the death of a person, such as wills, messages, mourning, what is usually not noticeable in everyday life or is not so often perceived in real life, the law of life becomes real. Indeed, in poems of this kind, a person can comprehend, comprehend, comprehend and comprehend all the details of life, qualities in all directions, laws of the Universe, individual social relations, situations and much more. Mourners, memorial poems are the main of the traditional works associated with the death of a person in the poetry of poets. In mournful, memorable poems, thematic diversity is characteristic, and with this feature, poetic poetry is considered as a separate kind, genre, every day more and more acquires its relevance and continues to live among the people eternally immortal and unquenchable. traditional works are dedicated to the creativity, human qualities, humanity of master speakers who enjoy respect and authority among the people, with a description of their place in society, differences, virtues and basic virtues. Grieving, memorable poems in some cases are addressed to only one poet, a master, and are distinguished by the fact that they are short, with clear descriptions, imaginative outputs.

Keywords: Creativity of poets, folk songs, art songs, traditional works, proverbs.

Öz

Günlük hayatta genellikle fark edilmeyen veya gerçek hayatta çok sık algılanmayan şeyler

vasiyet, mesaj, yas gibi bir kişinin ölümüyle ilgili geleneksel eserlere dönüştüğü zaman hayatın kanunu gerçek olur. Nitekim insan bu tür şiirlerde hayatın tüm detaylarını, her açıdan niteliklerini, Evrenin yasalarını, bireysel ve sosyal ilişkileri, durumları ve çok daha fazlasını kavrayabilir. Ağıtlar ve anma şiirleri şairlerin eserlerinde bir kişinin ölümüyle ilişkilendirilen geleneksel ürünlerin başında gelir. Hüzünlü, akılda kalan şiirlerde tematik çeşitlilik karakteristiktir ve bu özelliği ile manzum şiir ayrı bir tür olarak değerlendirilir. Tür, her geçen gün daha fazla alaka kazanır ve insanlar arasında sonsuza dek ölümsüz ve söndürülemez bir şekilde yaşamaya devam eder. Geleneksel eserler, halk arasında saygı ve otorite sahibi usta konuşmacıların yaratıcılığına, insani vasıflarına, insanlığına ithaf edilmiş ve onların toplumdaki yeri, farklılıkları, erdemleri ve temel özellikleri anlatılmıştır. Bazı durumlarda hüzünlü, unutulmaz şiirler yalnızca bir şaire, bir ustaya hitap eder ve kısa olmaları, net tanımlamaları ve yaratıcı çıktıları olmasıyla ayırt edilirler.

Anahtar Kelimeler: Şairlerin eserleri, halk şiirleri, ağıtlar, atasözleri, deyimler.

Жоктоо, эскерүү ырлары акындар поэзиясында салттуу чыгармалардын ичинен негизгилеринен болуп саналат. Буга, далил катары Арстанбектин манасчы Акылбекти жоктоосу, Токтогулдун Жеңижокту жоктогону, Барпынын Токтогулду жоктоосу, Коргоолдун Айтикени жоктоосу, Осмонкулдун Арстанбекти жоктогону жана Нурмолдо, Калыктын, Ысмайыл Борончиевдин Кош Алымкул деген жоктоосу, А.Кутманалиевдин устаты Э.Турсуналиев өлгөндөгү кош устатым деген жоктоосу, Э.Иманалиевдин жазуучу Ч.Айтматов өлгөндөгү жоктоосу, А.Болгонбаевдин, А.Маратовдун, Б.Акматовдун, А.Султан уулунун жоктоо, эскерүүлөрүн айтууга болот. Мындай салттык чыгармалар эл арасында кадырлуу, барктуу, оозунда кеби бар сөзгө чебер өнөрпоздордун чыгармачылыгына, адамдык сапатына, адамкерчилигине арналып, алардын коомдогу алган орду, бири-биринен өзгөчөлүгү, артыкчылыгы жана негизги жакшы жактары сыпатталып, эскерүүгө алынат. Жоктоо, эскерүү ырлары кээ бир учурларда бир гана акынга, өнөрпозго багытталып, ары кыска, сүрөттөөлөрү таамай, элестүү чыккандыгы менен айырмаланат. Нур Молдо акындын жоктоосу беш, алты гана саптан туруп ал акындын чыгармачылык өнөрүн да, адамдык сапатын да көз алдыбызга элестүү кылып тартып коёт.

Барпы акем жарыкты сүйгөн ырчы эле,
жан бүткөндүн курчу эле.
Жараткан көзүн алса да,
Жүрөгү күйүп турчу эле.
Барпы акем адамдан чыккан төкмө эле,
Акындык күчү көктө эле.
Ак кепин кийип жатпайбы,

Алоосу өчүп өрт дене (Осмонкул, 1968, s. 58).

же:

Куйручук айлы Багышан,
Күйдүргү кеби дагы шаң,
Оюн, күлкү аземи,
Ал жүргөн жердин баары шаң,
Аксыны келсе аралап,
Анжиян, кокон жагы шаң.

(Нурмолдо)

Кандай гана жогорку деңгээлде баа берүү. Ыр жолундагы ар бир сөзү салмактуу жана мааниси терең өзүнчө бүтүмдүккө ээ. Кыска болсо да нуска айтылган жоктоо. Көзү сокур болсо да көкүрөгү менен эл тааныган, өз оюн эркин туюндурган, ар кыл тематикада ырдай алган, айтыштарга түшүп өз күчүн өлчөй билген өнөрпозду “Адамдан чыккан төкмө эле, акындык күчү көктө эле” деп акынга тиешелүү сапатын сүрөттөп, чеберчилигин даңазалап эскерип жатат. Ал эми кийинки ырда көпчүлүк элди аралап өнөрү менен таанымал болгон Куйручукту ким гана билбейт. Оюн чыны аралаш күйдүрүп сүйлөгөн сөзү менен жүргөн жеринин баарын күлкүгө айлантып шаңга бөлөгөн инсандын портретин жогорку мисал ачык чагылдырып жатат.

Чындыгында, өз өнөрлөшүнүн сөз чеберчилигине тең келе турган бааны, сөз маанисине түшүнгөн кесиптештеринен башка эч ким бере албасы анык. Сөз чеберлери өздөрүнүн өнөрлөрүнүн баа жеткис, кайталангыстыгына карата сөз тапкандыгы менен да таң калтырат.

Ак тулпар элең желеде,
Ак шумкар элең чегеде.
Ак тулпар кетти желеден,
Ак шумкар учту чегеден.
Эми туулбайт сендей пендеден.

Карчыга кушту качырдым,
Кара белди ашырдым.
Кадырман Өтө досумду,
Кара бир жерге жашырдым.

Оң менен солго тең эле.
Ачылган ырдын кени эле,
Айтканымча бар эле,
Алтын, дилде зар эле (Токтогул, 1989, s. 218) дейт.

Акын элдин сүйлөө речиндеги сөздөрдүн каймагын калпып алып, андан тунук поэзияны жаратты. Ошон үчүн уккан адамдын кулагынын курчу

канбайт да, окугандардын оюу асманга чабыттайт. Кандай гана керемет сөздөр менен айтылган эскерүү, жоктоо. Көркөмдүк тууралуу окумуштуу А. Садыков “Акын жалпы элдик тилдин казынасынан пайдаланаары чындык. Бирок, аны ар ким өзүлөрүнүн дараметине жараша ар кандай деңгээлде көркөмдөйт, кооздойт. Айталык, ал мурдатан фольклордо жашап келген сөз каражаттарына кайрылган күндө да, аны конкреттүү учурларга ыңгайлаштырат, ага жакын маанилик көркөмдүк оттенкаларды киргизет” (Садыков, 2004, s. 69). деген пикирин айтат. Таланты менен таш жарган акындын кайталангыстыгын “шумкарга”, “тулпарга” көркөмдөп салыштырып, “Туулбайт сендей пендеден” деп күйүттүү санаа менен коштоп, досун кара жерге жашырганын, андан соң анын улуулугун, акындык чеберчилигинин тереңдигин, жалпы оң менен солго бирдей экендигин белгилеп келип, эми Жеңижоктой акындын ордун эч ким толтура албастыгын жоктоп, өксүк менен жыйынтыктап жатат. Мына ушул өңдүү атпай журтка таанымал инсандарды эскерүү, портреттик мүнөздө баа берүү, анын коомдон алган ордун, жеке адамдык сапатын белгилеп өзгөчөлөп ырдоо жоктоо ырларынын негизгилеринин бири катары орун алат. Буга мисал катары:

Ак калпак кыргыз көп мактайт,
 Арстанбек акын деп.
 Оозун ачкан далай жан,
 Ущунуку макул деп.
 Казак менен Кыргызга,
 Кабары толук угулган.
 Өткөн менен кеткендин,
 Жайын айтып ырдаган.
 Келечекти көбүнчө,
 Дайын айтып ырдаган.
 Өзү жука, кызылдуу,
 Оттой көзү жайнаган.
 Айта берсе ар жактан,
 Асыл кеби кайнаган.
 Ага окшогон булбулдун,
 Ажал тилин байлаган (Комиссия, 1946, s. 105).

Мында айтылгандардын эч төгүнү жок. Бул турмуш чындыгы. Эскерүүдө Арстанбек акындын эл арасында өнөрү менен маданий мурас катары чоң из калтырганын жеке эле кыргыз эли эмес, коңшу казак элине да кабары угулган өз мезгилинин улуу акыны экендиги баяндалып, анын чыгармачылыгында башка өнөрпоздордон өзгөчөлүгү өз баамында доордун курч проблемасын козгоп, элдин эртеңки келечекке болгон тагдыры, ал абалы жөнүндө ой жүгүрткөн залкар

экендиги айтылып портреттик негизде сүрөттөлүп, баа берилип олтурат. Чыгармачыл инсандын кандай өзгөчөлүгү бар экени, анын сапаты, таасирдүүлүгү көпчүлүк массага жеткендиги мына ушундай эскерүү менен бааланмакчы. Бул өңдүү кайталангыс ритмде айтылган жоктоо, эскерүү ырларынын таалим-тарбиялык мааниси зор. Себеби, мында айтылган ой акындык өнөрдүн тематикасына тереңден кирип, чыгармачылыктын ары татаал ары түйшүктүү экени көркүнө чыгып олтурат.

Окумуштуу Ш.Үмөталиев: “Кайсы гана улуу акын же жазуучу болбосун, анын улуулугу – ал жактаган же ал көтөргөн идея менен идеялардын улуулугунда, прогрессивдүүлүгүндө жана да аны өзүнө тете кылдат чеберчиликке ширей билгендигинде”–дейт. Чындыгында акындар чыгармачылыгында өздөрү менен өздөрү сүйлөшүп, өнөрлөрүн өтө көтөрүңкү түрдө жогору баалап, мүнөздөй турган артыкчылыкка ээ. Акындар өзүлөрүн “агыны катуу сууга, дайрага, булбулга, күкүккө, торгойго, алтынга, күмүшкө, зерлерге, тулпарга, шумкарга, бууданга” салыштырып, “алтын жаак, жез таңдай”, “кара жаак, кайкы тил”, “күрмөлбөгөн көмөкөй” деген өңдүү көптөгөн метафора, салыштыруулар менен мүнөздөп, сүрөттөп келишкен. Мына ушундай ой Ысмайыл Борончиевдин “Акындарды жоктоо” же “Кош Алымкул” аттуу эскерүү, жоктоо ырында чагылдырылат. Эл арасында “өнөрүң болсо өргө чап”, “өнөрлүү өлбөйт” – деген накыл кептер бар. Бул накыл кептер эки мааниде чечмеленет. Биринчиси, өнөрлүү адам кандай кыйынчылык кырдаал болуп, башына караан түн түшсө да жолун таап, жанын багып кетет. Ал эми экинчиси - өнөрү бар адамдын көзү өтүп кетсе да, экинчи өмүрүн өнөрү улантып, өзү жараткан ишинин натыйжасы артында калып, узакка жашай берет. Мына ушул өлбөй турган өнөрлөрдүн ичинен узакка жашай турган көркөм сөз өнөрүнүн “өнөр алды кызыл тил” – деп тил өнөрүнүн ээси, кызыл тилин бүлөп, чыгарган чыгармалары аркылуу элге атагы жайылып, абийир тапкан, талантын талант бере алгыс, өнөрүн өнөр жеңе алгыс булбул тилдүү, жез таңдай акындарыбыздын кайталангыс бай мурастарын элибиздин көөнөрбөс рухий байлыгы катары кароого болот. Ушундай уңгулуу салтты улаган, төкмө акын Ысмайыл Борончиевдин өнөр адамы болгон Алымкул Үсөнбаевдин дүйнөдөн кайтканында ырдап, анда жалпы кыргыз элинин өнөрлүү адамдарын, көрүнүктүү акындарын, эл шайырларын, манасчыларын, жомокчу-жамакчыларын, комузчу күүчүлөрүн, деги эле өнөрү менен элге таанылган чыгармачыл адамдарды кошуп ырдаган эскерүүсү, жоктоосу бул салттык жанрды бийик деңгээлге көтөрүп кеткен, тарыхый мүнөзгө ээ, эл арасында өмүрүн улантып жашай берүүчү үлгүлүү эскерүү, жоктоо болуп калды.

Санап, санап олтурсак,
Замандар өткөн экен да.
Залкар-залкар нечен бир,
Адамдар өткөн экен да.
Көрбөй калдык далайын,
Көп акындар өтүптүр,
Көңүлүнөргө салайын (Ысмайыл, 1990, s. 257) дейт.

Бір мисалында келтирилгендей, акындын элдин тарыхын, оозеки чыгармачылыгын жакшы билгендиги “замандар өткөн экен да, залкар-залкар нечен бир адамдар өткөн экен да” деп өзүнөн мурунку заманда жашап өткөн өнөрпоздорду айтып жатканы, акындын өнөрдү сыйлагандыгынан, баалай билгендигинен кабар берип жатат. Мында чоң жомокчу Чоюке, Тыныбек, Келдике, Таабалды, Шапак, Дыйканбай, Сагынбай баштаган манасчыларды, “Өнөрүн элге чача албай, өрттөнүп ичи шакардай, өнөрүн бүтүн өлгүчө, өзөгүнө сактаган” деп Арстанбек, Молдо Кылыч, Музоокени, “Омоктуу ырчы абыдан, соолуган гүлдөй шалкайып, сонундун баары куруган” деп Солтобайды, “ак сакалы жаркылдап, аргендей үнү шаңкылдап” деп Нурмолдону, “Торгою экен адамдын, тоо булбулу” деп Токтогулду, “эркинин көрбөй замандын, эртерээк кетти” деп Эшмамбетти, “карыялар көп мактайт, казак менен кыргызга кадамы жеткен деп мактайт” деп Эсенаман, Чондуну. Кара Курман, Коргол, Калык өндүү акындарды, “Карамолдо, Атай өлгөндө, кордугуң кыйын шум ажал, кол барбай турду көмгөнгө” (Ысмайыл, 1990, s. 265) деп күүчү, комузчулар сыяктуу жана башка көптөгөн кыргыз элинин өнөрлүү инсандарын санап, алардын ар биринин талантына мүнөздөмө берип, өкүнүч, күйүт менен эскерип, жоктоп өтөт. Бул аталган чыгарма жоктоо, эскерүү салттык ырларынын ичинен көлөм жагынан да, мазмун жагынан да эң ирдүү чыгармалардын бири болуп эсептелинет.

Элдик оозеки чыгармачылыкта салттуулук маселеси олуттуу көңүл бурулууга тийиш экендиги менен бирге, чыгармачылыктын жаңы өсүшү, өнүгүшү менен айырмаланып белгиленет. Дегенибиз, жоктоо, эскерүү ырлары дагы салттуу мүнөз күтүп, акындар тарабынан аткарылып, али бүгүнкү күнгө чейин өмүрүн улантып, өңүнүн көркөмдүк деңгээлин жоготпой, тескерисинче эл арасынан түнөк таап, актуалдуулугун арттырып келет. Кечээ эле акындык өнөрдөн баар тапкан, элге аттын кашкасындай белгилүү инсандарыбыз А. Айталиевди, Т. Абдиевди, З. Үсөнбаев, А. Кутманалиев, Э.Иманалиев баш болгон жана да азыркы күндө бир катар белгилүү болуп калган А.Болгонбаев, А.Маратов, Б.Акматов, А.Султан уулу өндүү жаш акындар ата салтын улап, комуздарын колго алып, уй мүйүз тартып туруп алышып биринен сала экинчиси устаттарынын ким экендигин,

алардын чыгармачылыгын, баскан жолдорун айтышып, эл арасынан шум ажал алып кеткендигин кейүү менен баса белгилешип, устаттарын ый аралашкан өксүк менен жоктошушуп, эскергендери эл арасына жайылыпган. Тилекке каршы, бул жоктоолор басмада жарык көрбөгөндүгү өкүндүрөт.

Ал эми эл арасына таркап, жарыкка чыккан жоктоо ырлары акын Э. Турсуналиевдин көзү өткөндө “Кош устатым” аттуу Амантай Кутманалиевдин жоктоосу жана да ааламга атагы чыккан, XX - XXI кылымдын тендешсиз алп жазуучусу Ч. Айтматов каза болгондо акын Элмирбек Иманалиевдин өксүк, жоктоосун айтууга болот. Ошону менен бирге учурдагы жоктоо ырларын дагы кездештирүүгө болот. Салттуулукту сактап, жоктоонун ритми менен кайрып, мунайым менен угуучулардын сезиминен орун тапкан Акматбек Султан уулунун, Б. Акматовдун устаты Э. Иманалиев каза болгондо жоктогону, А. Болгонбаевдин акын З. Ажыматовду, К. Тукешовдун аяы Ч. Жалиловду жоктогон ырларын мисалга келтирсек болот.

Кандай өнөрдө, кайсы кесипте болбосун каранаар тоосу, карманаар туткасы, акылын айтып, нуска кеби менен туура багыт берип, жол көрсөтүп, бел болгон адамы оо дүйнө салса, үйрөнчүк үчүн жер аңтарылгандай, астын-үстүн болуп, жан дүйнөсү дүрбөлөңгө түшүп, кабыргасы кайышып, ичи толбой, караңгыда көз тапкан, капилеттен сөз таап берген эң жакын адамынан айрылуу шакирт үчүн ааламда, жеке рухий дүйнөсүндө орду толгус жоготуу, ат көтөргүс оор үшкүрүк болсо керек.

Кыргыз окумуштуулары жоктоо ырлары боюнча системалуу изилдөө жүргүзбөсө дагы салттык ырлар боюнча өз пикирлерин айтып, эмгектерин жазып кетишкен. Буга Б.Кебекова, Р.Кыдырбаева, К.Даутов, М.Мукасов, А.Обозканов, Б.Садыков, Э.Усупбаева, Ш.Үмөталиев баш болгон белгилүү окумуштууларды мисал келтирсек болот.

Чыгармачылыкта болобу же жашоодогу, ар кандай тиричиликте болобу ата-баладай болгон жакындык, бир туугандык сезим, чын дилинен таза жүрөктөн, ак ниеттик менен кылган мамиле устат менен шакирттин ортосундагы айтылбаган сөз, ачылбаган сыр бойдон калат окшобойбу. Себеби, Устаттын да бир учурда шакирт болгону, а шакирт да бир мезгилде устат болуп, тагдыр менен туз буйруп, шакирттери болоору нечен миң түрлүү болгон жашоо табиятынын сыры тура. Мына ушундан улам устат менен шакирттин ортосунда кудуреттүү күч (тазалык, чындык, ишеним) аркылуу өйдөдө өбөк, ылдыйда жөлөк болгон эриш-аркактык кылымдар бою муундан муунга өтүп, өз жашоосун үзгүлтүксүз улантып келе жатат. Демек, ушундан улам өнөр

адамдарынын жашоосунда дагы бири-бирине болгон ызаат, рухий улуулукка баш ийүү, чыгармачылык башатта теңдешсиз, зор күч экени талашсыз. Буга талантын талант жеңе алгыс, өнөрүн өнөр бере алгыс, төкмө акын, өнөр ээси Эстебес Турсуналиевдин оо дүйнө салганында “толкутуп турчу жыйынды, торгойдун үнү тыйылды” деп шакирти, акын Амантай Кутманалиевдин улуу устатына таазим кылып өзүнүн армандуу “Кош устатым” аттуу жоктоо ырынын жаралышы мисал боло алат. Чыгармада негизги өзөк шакиртинин каңырыгы түтөп, жанын коёрго жер таппай, ичи толгон бугу баяндалат. Мисалы:

Карарып баткан күндү айтам,
Капилет каран түндү айтам,
Кабырга сөөгүм кайышып,
Кардыгып турган үндү айтам,
Карааным устат өткөнүн,
Калкыма айтпай кимге айтам-дейт.

Чыгармада акын окуяга ылайыктуу кылып каймана түрдө, адам өлүмүнө байланыштырып, ага себепкер болгон ажалга мүнөздүү көрүнүштү “Карарып баткан күн, капилет каран түн” деген салыштыруулар менен таап, жоктоо ырынын көркөмдүүлүгүн арттыра алды. Андан соң чыгармадагы ой өзүнөн өзү ачыкка чыгат. Мында, күтүлбөгөн жерден устатынын дүйнө салгандыгын айтып, кабырга сөөгү кайышканын айтып, ичиндеги кайгы, мунун өнөрдү бийик тутуп, аздек кылып сыйлаган элине кабарлаганы чагылдырылат. Андан аркы саптарында төкмөлүк чеберчилик менен устатын кашкайган мөлтүр булакка, сайрап турган булбулга салыштырып, аманында алты дубан кыргызды аралап атакка ээ болуп, жаш чагынан комуз кармап ырдап, эл ичинде аттын кашкасындай таанымал тарыхта аттары калган эл шайырлары, өнөр ээлери менен таанышып алардан бата алганын, калк акыны аталып, казак-кыргызга тең болгонун айтып келип кылымга өнөрү менен аты калган белгилүү Калык, Осмонкул өткөндө, “өзөндүн суусу соолгондур, өзөккө кайгы толгондур, орду толгус болгондур” деп жез таңдайлардын артынан жөнөгөнүн айтып, чыгармачылыктын жогорку деңгээли аркылуу баяндап келип, өксүк аралашкан ый менен “эми кулунуң балаң мен жетим” деп жалгызсыраганын, “атадай эле көрчү элек, айланып күндө келчи элек” деп ушунчалык устатына берилгенин таасын чагылдырып туруп, андан соң:

Бозоргон чөлдүн шамалы,
Боздоткон өлүм амалы,
Боору таш жексур ажалдын,
Боздотуу тура талабы,
Болкулдап ыйлап бөк түшүп
Боздосок кайдан табалы.

Карарган тоонун боорунда,
Кайберен жатат сулайып,
Карааның көргө узатып,
Какшанып калдык муңайып,
Кас ажал экен айласыз,
Кантелик, кандай кылалык?-дейт.

Келтирилген ыр сабагынын башкы жолдору бир өңчөй үнсүз “б”, “к” тыбыштары менен башталып аллитерациялык ык менен аксак уйкашта түзүлдү.

Ал эми чыгармадагы негизги ой өлүмдүн, ажалдын ырайымсыздыгын айтуу менен табияттын мыйзамына баш ийүү менен тээ атам замандан бери адам баласы канча жан аракетке түшкөн менен кайтарып кайра алалбаары, маңдайга жазган, өксүктүү буйрук ушул экендиги армандуу баяндалат. Андан соң акын ошол мезгилди, (бекеринен акын мезгилдин үнү болбосо керек да) учурду сүрөттөп, устатын акыркы сапарга узатуу ушунчалык оор экендигин каңырыгы түтөп, ботодой болуп буркурап боздоп калган учурун айтып, арга жок:

Жаш алып сыздап турабыз,
Жаш кары жалпы баарыбыз,
Жазмыштын иши бул экен.
Эми,
Жаннаттан болсун жайыңыз-деп

Өлбөс-өчпөс эл шайырынын кайра келгис түбөлүк жайга күйүт аралаштырып, өнөрлөшү, устатына таазим кылып акыркы сапарга урмат кылып ыр жолу менен узатат.

Албетте, чыгармачылыктын да татаалдыгы бар. Сүйлөсө сөз, жамактатса эле ыргак, уккулуктуу, түбөлүктүү ыр жолдору түзүлө бербээри анык. Ал үчүн чыгармачылык даярдык, эргүү жана күчтүү талант керек. Бул жагынан акын Амантай кыйла тажрыйба топтоп, улуу өнөрдү туу тутуп, бай мурастын кыйла сырын билип бир дем менен кыр ашып калгандыгы жогорудагы тексттеги жеткиликтүү, жүрөгүнөн түнөк таап муңканта турган каймана салыштыруулары менен ойлору, уйкаштырып ыр кураган ыкмасы, чыгармачылыктын чыйыр жолун салып устаттын өзүн жоктоптой “атан өлсө тайлак бар, кому жерде калбаган” өңдүү руханий жактан бай мураска ээ болгон түптүү журттун уучу кур эмес экендигинин дагы бир далили катары тастыктай алды. Жоктоо, эскерүү ырлары өзүнүн ички тематикалык мааниси, идеялык, көркөмдүк жагынан гана эмес акындардын салттуу чыгармаларынан болуп эсептелинип, таанып билүүчүлүк гана эмес, тарбиялык мааниси да абдан зор экендигин айгинелей алат.

Табиятта ар бир нерсенин ички дүйнөсү менен тыш келбети төп келген бирдейлик чанда кездешээри мыйзам ченемдүү көрүнүш. Мына ушундай керемет нерсени, жан дүйнөсү таза, акыл оюу терең, азыркы сөз менен айтканда интеллектуалдык сапаты жогору, анан да сырткы келбетичи? Кандай гана келишимдүү, бир карасаң айбанаттардын падышасы арстандай, бир карасаң адамдын сырттаны, көргөндө адамдын купулуна толуп, өзүнө тарткан аурасы, ар бир баскан кыймыл аракетин, караганы, баш ийкегилегени, токтоо мүнөз сүйлөгөнү, коңур үнү, жагымдуу күлкүсү, айтор кайталангыс, эки миң жылдан ашык көксөп келген кыргыз элинин улуу уулу Чыңгыз Айтматов эле. Мына ошол алыскы Ала-Тоонун башындагы ак мөңгүдөй болгон аппак жүз менен Асмандагы таза аруулук, ниет болгон Ак булут бүгүн көрүнбөгөнү? Эмне болгону? Кайда кеткени тууралуу Улуу инсандын дүйнө салганындагы акыркы сапарга узатууда акын Элмирбек кечээки менен бүгүнкүгө, бүгүнкү менен эртеңкиге жана да келечекке көз чаптырып, акыл калчап, акындык өнөрдүн улуулугу жана касиеттүү күчү менен кыргыздардын рухий атасы Чыңгыз Айтматовдун бейнесине арнап, жалпы акындык чеберчилик менен күйүт-өксүк аралашкан “Чыңгыз өлбөс болсочу” аттуу дастанга тетерлик чыгармасын жаратты.

Албетте, алп жазуучунун көзү өткөндө кимдер гана кайгырбады, кимдин гана көзүнө жаш келбеди “карагай ыйлап, тал ыйлап, карап турган бала ыйлап” дегендей, жан дүйнөсү таза тестиер баладан тартып, дини, тили бөлөк ар түрдүү улуттун өкүлдөрү, деги эле адамкерчилиги бар адамдар кары жашка карабай ыйлап турушту. Таанымал акын, жазуучулардан тартып белгилүү инсандар, коомдук ишмерлер, карапайым адамдарга чейин ыр чыгарышып жоктоп, эскеришти. Булардан айырмаланганы да, өзгөчөлөнгөнү да Элмирбек Иманалиевдин жоктоосу болду. Себеби, кыргыздын колунан жаралган улуттук аспап болгон комуздун мукамы менен коштоосу жана акындык чеберчиликке тиешелүү үн, кайрык менен созушу угармандын жүрөгүнөн түнөк таап, ички сезимин ойготуп, жан дүйнөсүнө бүлүк түшүрүп, болуп жаткан окуяны элестүү картина кылып чагылдырып, көзүнө жаш алдырып, дене боюн дүркүрөтүп турушу акындык өнөрдүн улут үчүн дүйнөдө теңдешсиз рухий зор күч экенинин дагы бир далили боло алды.

Поэзияда сөздүн кубаттуулугу образды ачууда, анын кулк мүнөзүн берүүдө ошол шартка, мезгилдин талабына жараша болот. Көркөм сөз ойду ачыктап, анын сапатын, тереңдигин даңазалап, сөздүн таамай болушу менен залкар ойду берип анын көркөмдүгүн арттыраары белгилүү. Буга төмөнкү ыр саптары мисал:

Айтайын сөздүн чындыгын,
Азалуу болду бул кылым.
Манастан кийин кыргызым –
Мактангыч кылчы Чыңгызың:
-Айтматов Чыңгыз жаркыган,
Ак таңыбыз дечи элек.
Айтылып бүтпөс дүйнөдө,
Дастаныбыз дечи элек.
Ааламдык адабиятта,
Арстаныбыз дечи элек.-дейт.

Акындын поэтикалык тилге карата болгон мамилесине көз жүгүртсөк фольклордук салттуулукту улантып, анын көркөмдүк өзгөчөлүгүн өздөштүрүү менен жаңы салыштырууларды, ойлорду жана жаңы маанини киргизип жатат. Айрыкча “Манастан кийин, Ааламдык адабиятта, Арстаныбыз дечи элек” деген саптардагы жаңы салыштыруулар, көркөм сөз чыгарманын ажарын ачуу менен **образ** аркылуу жоктоо ырына жаңылык киргизди, эскерүү ырынын новатору боло алды. Себеби, мындагы колдонулган “Азалуу кылым”, “Жаркыган ак таң”, “Бүтпөс дастан”, “Ааламдык адабиятта, Арстан”, “Манастан кийин мактанчы кыргыз” деген жаңы ойлор, салыштыруулар буга чейинки бир дагы инсан же эпостук каармандарга айтылбайт. Демек ушундан улам адамзатынын теңдешсиз сырттаны Чыңгыз Айтматов экени реалдуу турмуш чындыгы.

Новаторлук ар дайым традиция менен бирге өмүр сүрөт. Салттуулукту сактабай туруп жаңычылдык, жаңы нерсе жаралбаары белгилүү. Ушундан улам кандай гана өнөр болбосун алардын өкүлдөрүнүн арасында муун аралык көркөм нарк жашайт. Ал эми ар бир чыгармачыл өнөр адамынын табияты, чыгармачылык жолу ар башка. Мисалы: салттуулукту кандай колдонот, жаңычылдыкты кандай жарата алат? Мунун баары ошол акындын чеберчилигине жараша болот. Салттуулукту өздөштүрүү дагы өзүнчө өзгөчөлүккө ээ. Бул жагынан Элмрбек Иманалиев чыгармачылыкта өз ордун табуу менен учурда акындык поэзияга өзүнүн салымын кошо алды. Мисалы:

Эх арман,
Ак жамгыр боздоп төккөндөй,
Ак бороон улуп өткөндөй,
Ала-Тоонун башынан,
Ак мөңгү эрип көчкөндөй,
Атасы кетти рухтун,
Айласыз дүйнө көнгөндөй - дейт.

Мына поэтикалык тексти талкуулап, талашып, тартышуунун эч кандай кажети жок. Тек гана үндөшүү бар. Албетте, өнөр адамы оозеки чыгармачылык менен бай рухий булактарга таянуу менен окуядагы салыштырууларды өздөштүрдү, үйрөндү – бул жагынан акын салттуулукту сактады. Оюбуз ачык болсун үчүн легендарлуу акын Буканын Айхандын баласы өлгөндө угузганындагы “Көктөн көк-ала булут сөгүлөт, Көнөктөп жамгыр төгүлөт” (Комиссия, 2002, s. 11) же Токтогулдун “Карчыга кушту качырдым, кара белди ашырдым” жана башка ушул өндүү мисалдарда окшоштук, кайталоо эмес жалпы чыгармачылыкка тиешелүү гана үндөшүү бар экенин белгилемекчибиз. Ал эми айырмачылыгы акын салыштыруулар менен катар кыргыз эли илгертеден бери “Ак” деген нерсе **ыйык** экенинен жана ал ыйыктык образдын **облигине** гана ылайык келээри жогорудагы мисалда даана, так, ачык чагылып олтурат. Албетте, андан соң акын ошол мезгилдин, учурдун, азыркы доордун үнү болуп, элдин кайгысын “Эр Манас эки өлгөндөй” деген салыштыруу аркылуу чагылдыруу менен улуу инсандын улуулугун ааламга кызмат кылганын айтуу менен чыгармачылыгындагы кээ бир каармандарга токтолуп, дүйнө элин кыргыздын жаныбарларына, адамдарына көңүл бурдурган даанышмандыгын айтып келип андан соң замандын шартына ылайык атасынан эрте калып, энеден таалим алганынан, бала чагынан тартып элине, жерине кызмат кылып келгенин, эми ошол алыста ооруп жатканда элин, жерин, ыйык көлүң баары эсиңе түшкөндүр деп өксүк аралаштырып айтуу менен бирге бир катар белгилүү талант ээлерин санап, алардан айырмасы ааламга өзүнчө эле бейне түскөнүн баяндап, дүйнөдө ошол алптардын баарынын жолун ажал тосконун бирок өнөр эч качан өлбөөрүн, өмүрүн улантып жашай берээрин белгилеп келип, чыгармачылыгында чектелип калбай, көз алдында байкалган өзгөрүүлөр менен кубулуштарды, ар кандай коомдук турмуш менен айкалыштыра да, салыштыра да ырдады. Ошон үчүн акын чыныгы турмушту чыгармага негизги материал кылып алуу менен эл мүдөөлөрүн чагылдырып төмөнкүчө баяндады:

Алтындан турган дүнүйө,
Тонолгонун көргөмүн...
Акылдан курган дүнүйө,
Тонолгонун көрбөдүм!
Эл сүйбөгөн бийликтин,
Жоголгонун көргөмүн.
Эл сүйлөгөн өнөрдүн,
Жоголгонун көрбөдүм.

Ошол,
Өнөргө таазим ийгиздиң,
Өлбөстүгүң билгиздиң.
Таанылып далай элдерди,
Талантың менен сүйгүздүң – дейт.

Акын чындыкты айтты. Дүйнөдөгү эң таасирдүү, күчтүү державанын (СССРдин) жок болушу, өзгөрүшү буга далил. Ал эми калктын үнү болгон эл мүдөөсүн жактаган өнөргө таазим ийгизгенин, түбөлүккө калаарын белгилеп, бирок, ошол эл сүйлөгөн, эл сүйгөн өнөрдүн ээси болгон алп таланттын дүйнө салышы оор жоготуу экенин ааламдагы нечен эл, өлкө башчылары тең жоктогонун, кабыргасы кайышып кыргыз эли жоктогонун өксүк, күйүт аралаштырып айтып өтөт. Бирок, элдин рухий атасы болгон Чынгыз Айтматовдун жаркын элеси кылымдар бою элдин жүрөгүндө сакталып, чыгармалары адам баласынын улам жаңы муунуна кызмат кылып, түбөлүккө жашап, акын эскергендей “Асмандын көкүрөгүндө, ак жылдыз болуп” жалпы Түрк дүйнөсүнүн арасында жаркырап өмүр сүрө берээри тарыхый чындык.

Деги эле жоктоо, эскерүү ырларында тематикалык ар түрдүүлүк мүнөздүү экени жана ушул өзгөчөлүгү менен акындык поэзияда өзүнчө түр, жанр катары каралуу менен өзүнүн актуалдуулугун күн санап арттырып, эл арасында өлбөс, өчпөс түбөлүктүү жашоосун улантып келет.

Колдонулган адабияттар

- Осмонкул. (1968). *Чыгармалар*. Фрунзе: Мектеп.
- Комиссия. (1989). *Токтогул II томдук*. Фрунзе: Илим.
- Садыков А. А. (2004). *Осмоновдун өнөркана сыры*. Бишкек: Турар.
- Комиссия. (1946). *Кыргыз эл акындары*. Фрунзе: Кыргызмамбас.
- Ысмайыл. (1990). *Ырлар, эскерүүлөр*. Фрунзе.
- Комиссия. (2002). *Кыргыз адабиятынын тарыхы*. 5-том. Бишкек: Шам.

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ DERİVATOLOGİYANIN SİNHRONİK VƏ DİAXRONİK ASPEKTLƏRİ

Syncronic and Diachronic Aspects of Derivatology in Azerbaijani

Zülfiyə İSMAYIL

Doç. Dr., Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan Bölməsi, ismayilzulfyey@yahoo.com

Xülasə

Bu məqalədə derivatologiyanın tərkibi xüsusiyyətləri və onun problemləri araşdırılır. Azərbaycan dilçilik elminin leksikologiya bölməsinə onomalogiya, semasiologiya, etimologiya və derivatologiya daxildir. Derivatologiya demək olar ki, dilçiliyin bütün şöbələri ilə sıx əlaqədədir. Derivatologiya termini Azərbaycan dilçilik elminə ötən əsrin ortalarından daxil olmuşdur. Derivatologiya demək olar ki, Azərbaycan dilçilik elminin dörd sahəsi ilə sıx sürətdə bağlıdır. Bu əsnada qeyd etmək lazımdır ki, derivatologiya leksika, morfologiya və sintaksislə bir başa əlaqədə inkişaf edir. Dildəki bütün sözləri sözyaratma yolu ilə yaranır. Həmçinin məqalədə derivatologiyanın yəni sözyaratmanın yaranma yollarından bəhs açılır. Azərbaycan dilində başlıca olaraq dörd yolla söz yaradılır: 1) semantik; 2) fonetik; 3) morfoloji və 4) sintaktik yolla. Son illər müxtəlif dillərdə derivatologiya problemləri ilə bağlı yazılan əsərlər bu dilçilik bölməsinin gərəkliliyini bütün aydınlığı ilə göstərmişdir. Dilin derivatoloji quruluşundakı mexanizmi açmaq, dil sisteminin qədim dövrünə enmək, onun daxili inkişaf tendensiyalarını üzə çıxarmaq imkanına malik olan derivatologiyanın öyrənilməsi Azərbaycan dilçiliyinin qarşısında duran ən aktual problemlərdən biridir. Derivatologiya problemlərinin araşdırılmasından alınan nəticələr, təkcə Azərbaycan dilinin deyil, başqa türk dillərinin tarixinə də yeni baxışla yanaşmağa imkan verir. Türk dilləri sisteminin neçə min il əvvəl aldığı vəziyyətdə pozulmadan davam etməsi və ümumi inkişaf tendensiyaları

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 10 Mart 2022

Kabul Tarihi / Date Accepted: 17 Mayıs 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30 June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmışdır. İntihal tespit edilməmişdir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

İsmayıl, Z. (2023). Azərbaycan Dilində Derivatologiyanın Sinxronik və Diaxronik Aspektləri. *ÇAKÜTAD*, 3 (1), 27-33.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarının sorumluluğunda olduğu beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

əsasında bugünkü vəziyyətə gəlib çatması derivatoloji yozumda daha aydın görünür. Hətta Azərbaycan dilinin derivatologiyası üzərində aparılan ilkin müşahidələr əsasında söylənilən fikirlər belə ümumi dilçilik əhəmiyyəti kəsb edə bilər.

Açar sözlər: Derivatologiya, semantik, fonetik, morfoloji, sintaktik.

Abstract

This article examines the compositional features of derivatology and its problems. The lexicological division of Azerbaijani linguistics includes onomatology, semasiology, etymology and derivation. Derivatology is closely related to almost all branches of linguistics. The term Derivatology entered the Azerbaijani linguistic science from the middle of the last century. Derivatology is closely related to the four branches of Azerbaijani linguistic science. At the same time, it should be noted that derivatology develops in close connection with lexicon, morphology and syntax. All words in the language are formed through word formation. The article also talks about the ways of derivation word creation. In the Azerbaijani language, words are created mainly in four ways: 1) semantic; 2) phonetic; 3) morphologically and 4) syntactically. In recent years, the works written on the problems of derivatology in different languages clearly showed the necessity of this linguistic section. The study of derivatology, which has the opportunity to open the mechanism in the derivational structure of the language, go down to the ancient period of the language system, and reveal its internal development trends, is one of the most urgent problems facing Azerbaijani linguistics. The results obtained from the study of the problems of derivativeology allow to approach the history of not only the Azerbaijani language, but also the history of other Turkic languages with a new perspective. The fact that the system of Turkic languages continued in the state it took several thousand years ago and reached its current state based on general development trends is more evident in my derivational interpretation. Even the opinions expressed on the basis of preliminary observations on the derivation of the Azerbaijani language can be of general linguistic importance.

Keywords: *Derivatology, semantic, phonetic, morphological, syntactic.*

Azərbaycan dilinin lüğət tərkibinin inkişafı prosesi onun qayda-qanunlarına uyğun bir şəkildə davam etmiş və edir. “Dil üçün xarakterik cəhət onun quruluşunu əmələ gətirən ayrı-ayrı ünsürlərin bir-biri ilə əlaqələnməsi və bunun nəticəsində insanlar arasında ünsiyyət vasitəsinin yaranmasıdır. Bu ünsürlər – səslər, sözlər, söz birləşmələri və cümlələrdən ibarətdir” (Məmmədov və Əliyev, 2015, s. 40). Dilçilikdə bir çox şöbə və ya bölmələr vardır ki, onları adı alınma terminlərlə ifadə olunur. Derivatologiya və ya söz yaradıcılığı burada mahiyyət eynidir. İstər bu prosesin adını derivatologiya, istərsə də söz yaradıcılığı kimi adlandırılınsın mahiyyət dəyişmir, predmet və obyekt sabit olaraq qalır, yəni eyni dil faktlarına müraciət olunur.

Derivatologiya termini Azərbaycan dilçilik elminə ötən əsrin ortalarından daxil olmuşdur. Derivatologiya demək olar ki, Azərbaycan dilçilik elminin dörd sahəsi ilə sıx sürətdə bağlıdır. Bu əsnada qeyd etmək lazımdır ki, derivatologiya leksika, morfologiya və sintaksislə bir başa əlaqədə inkişaf edir. Bəzi dilçilər, xüsusən də rus dilçiləri dilçiliyin şöbələrini “разряды языкознания” (Кононов, 1956; Серебренников ve Гаджиева, 1966; Юлдашев, 1988) – yəni “dilçiliyin bölmələri” adlandırmışlar. Azərbaycan dilçilik elminin leksikologiya bölməsinə onomalogiya, semasiologiya, etimologiya və derivatologiya daxildir. Derivatologiya ilə bağlı dilçilikdə geniş izaha ehtiyac duyulan bəzi məqamlar var. Məsələn, Afad Qurbanovun derivatologiyaya verdiyi tərif bəzən mübahisə doğurur. Müəllifə görə “sözyartmanın mənbələri, imkanları, vasitələri, formaları, xüsusiyyətləri və digər cəhətləri ilə məşğul olan dilçilik şöbəsi derivatologiya adlanır” (Qurbanov, 2003, s. 272), belə olan halda, “sözyaratma” Azərbaycan mənşəli söz olub ayrı mənalı termin olan “derivatologiya” ilə əvəz edilib və XX əsrin ortalarında dilimizdə işlənməyə başlamışdır. Əgər sözyaratma elə derivatologiyadırsa, onda Afad Qurbanovun verdiyi tərifin məzmununun qısa şəkildə belə dərk etmək olar: “Sözyaratmaya derivatologiya deyilir”. Digər tərəfdən “derivatologiya (hind-Avropa dil qruplarında ağacın budaqları – deməkdir, çünki söz yaranma affikslərin hesabına başa gəlir) cəmiyyəti bildirir, sözə bağlıdır və söz də leksikologiyanın əsas canıdır” (Məmmədov ve Əliyev, 2015, s. 169). Göründüyü kimi derivatologiya dilçiliyin sərbəst şöbəsi deyil, leksikologiyanın mikroşöbəsidir (bölməsidir). Derivatologiya söz yaradıcılığının yollarından bəhs edir. Söz yaradıcılığının leksikanın və ya morfologiyanın elementi kimi tədqiq olunması ilə bağlı professor Yusif Seyidov yazır: “Ənənəvi olaraq, söz yaradıcılığı leksikologiyanın mövzusu kimi qəbul edilib və dilin lüğət tərkibinin zənginləşməsinin üsulları kimi, söz yaradıcılığı formalarından bəhs edilib. Hər bir leksikologiya kitabında “söz yaradıcılığı” və “lüğət tərkibinin zənginləşməsi yolları” eyni adlı bölmələrdə rastlaşmaq olar” (Seyidov, 2002, s. 24). Müasir rus dilin kitablarında “Leksika” bölməsi var və söz yaradıcılığı haqqında da həmin bölmələrdə məlumat verilir. Bu kitablarda ümumi istiqamət var və bu istiqamət ümumi türkoloji fikir hesab oluna bilər. Azərbaycan EA-nın nəşri olan “Müasir Azərbaycan dili” (I hissə) kitabının “Leksikologiya” bölməsində söz yaradıcılığı məsələsi xüsusi yer tutur (Şirəliyev ve Budaqova, 1978, s. 230-245). H.Ə.Həsənovun “Müasir Azərbaycan dilinin leksikası” əsərində də məsələ eyni qaydada da qoyulur, söz yaradıcılığı leksikologiyanın tərkib hissəsi kimi təqdim edilir (Həsənov, 1987, s. 278-304). Dilçilikdə söz yaradıcılığını ayrıca bir bölmə kimi müstəqilləşdirmək, leksikadan ayırmaq meyilləri də özünü göstərir. 1950-ci illərdə rus dilçiliyində özünə yer tapan, bu meyl Azərbaycan dilçiliyinə də öz təsirini göstərmişdir. Məsələn, S. Cəfərovun “Müasir Azərbaycan dili” Leksika adlı dərsliyi iki hissədən ibarətdir: “Leksikologiya” (Cəfərov, 2007, s.10), “Söz yaradıcılığı”

(Cəfərov, 2007, s. 121). Göründüyü kimi, kitabın adında “Leksika” gedir və mənası belə çıxır ki, leksika leksikaya və leksikologiyaya aid məsələdir, kitabın içində isə “Leksikologiya” ilə “söz yaradıcılığı” bərabər hüquqlu bölmələr kimi verilir. Deməli, necə olur-olsun, söz yaradıcılığının morfolojiyadan kənarında tədqiqi və təqdimi var. Bu hamı tərəfindən qəbul olunur və buna etirazla rast gəlmək olmur. Bir məqama da diqqət yetirmək vacibdir ki, morfolojiyada da söz yaradıcılığı ilə bağlı məsələlərdən bəhs olunması ənənəvi hal almışdır. Morfolojiyaya aid elə bir əsər yoxdur ki, orda söz yaradıcılığından bəhs edilməsin. Azərbaycan dilinə aid qrammatikalara, məsələn, M.Hüseynzadənin “Müasir Azərbaycan dili. Morfolojiya” adlı dərsliyinə nəzər salmaq və sərlövhələrə baxmaq. Bu kitabda (digər kitablarda) nitq hissələri üzrə söz yaradıcılığı belə başlıqlarla verilir: “İsmi quruluşca növləri” (Hüseynzadə, 2007, s. 26), “Sifətin quruluşca növləri” (Hüseynzadə, 2007, s. 66), “Felin quruluşca növləri” (Hüseynzadə, 2007, s. 119). Nəzərə almaq lazımdır ki, bu əsər dörd cildlik “Müasir Azərbaycan dili” dərsliyinin üçüncü cildidir və həmin dərsliyin leksikologiyaya aid ikinci cildində də, yuxarıda dediyimiz kimi, söz yaradıcılığına aid bəhs var. Eləcə də, Azərbaycan EA-nın nəşr etdirdiyi və yuxarıda adını çəkdiyimiz “Müasir Azərbaycan dili” ((Şirəliyev və Budaqova, 1978) adlı üç cildliyin birinci cildində “Leksikologiya” bölməsində söz yaradıcılığından bəhs edildiyi kimi, həmin üç cildliyin morfolojiyaya aid ikinci cildində də nitq hissələri üzrə həmin məsələ verilir: “İslərin quruluşca növləri” (Şirəliyev və Budaqova, 1978, s. 69), “Sifətin quruluşca növləri” (Şirəliyev və Budaqova, 1978, s. 102), “Felin quruluşca növləri” (Şirəliyev və Budaqova, 1978, s. 207), “Zərfin quruluşca və əmələ gəlmə yollarına görə növləri” (Şirəliyev və Budaqova, 1978, s. 388). Bu tutuşdurmanı bir qədər də konkretləşdirmək istəyirik. Yəni eyni buraxılışa, eyni əsərin cildlərinə müraciət edirik. Birinci cildə oxuyuruq: “Azərbaycan dilində söz düzəltmə üsulları, əsasən, aşağıdakılardır: 1) Morfoloji üsul; 2) Sintaktik üsul” (Şirəliyev və Budaqova, 1978, s. 232). İkinci cildə oxuyuruq: “Başqa türk dillərində olduğu kimi, Azərbaycan dilində də düzəltmə ismlər üç üsulla əmələ gətirilir: 1) Morfoloji (sintetik) üsul; 2) Sintaktik (analitik) üsul; 3) leksik-sintaktik-morfoloji üsul (substantivləşmə)” (Şirəliyev və Budaqova, 1978, s. 71). Eyni paraleli “Müasir Azərbaycan dili” dərsliyi əsasında da aparmaq olur. Dərsliyin ikinci cildində yazılır: “Azərbaycan dilinin söz yaradıcılığı qaydaları əsasında yaranan yeni leksik vahidlər (sözlər) onun öz daxili inkişaf qanunlarına görə üç prosədə olur (Cəfərov, 2007, s. 121). Həmin dərsliyin üçüncü cildində yazılır: “Düzəltmə ismlər xarici əlamətlərlə, yəni sadə sözlərin şəklini dəyişməklə əmələ gələn ismlərdir. Belə ismlərə morfoloji yolla düzələn ismlər deyilir” (Hüseynzadə, 2007, s. 27). Mürəkkəb ismlər sintaktik yolla düzələn ismlərdir (Hüseynzadə, 2007, s. 39). Bütün bunlar belə təsəvvür yaradır ki, dildə söz yaradıcılığı prosesi haqqında məlumatlar dilçiliyin

hissələrində təkrar edilir: eyni adlar, eyni yaranma üsulları, söz yaradıcılığının nəticəsində meydana gələn leksik vahidlərin quruluşca növləri (düzəltmə söz – düzəltmə isim, düzəltmə sifət, mürəkkəb söz - mürəkkəb isim, mürəkkəb sifət) və digər oxşarlıqlar. Hələ nəzərə alanda ki, morfologiyadan kənar söz yaradıcılığı izahatlarında da nitq hissələrinin adları çəkilir, bu halda təkrara bənzərlik daha da artır.

Morfologiyada verilib-verilməməsindən, yaxud necə verilməsindən asılı olmayaraq, dilçilik aləmi inkar etmir ki, daha doğrusu qəbul edir ki, söz yaradıcılığı bilavasitə qrammatika problemi deyil. O, leksikologiyaya aid məsələ olub, lüğət tərkibinin inkişafını təmin və tənzim edən vasitə və üsulların məcmusudur. Söz yaradıcılığı nəzəriyyəsi də onun qayda-qanunları da, prinsipləri də bu fonda hazırlanır. Söz yaradıcılığı bütün aspektləri və təfərrüatı ilə burada öz ifadəsini tapmalıdır. Bu hissədə nitq hissələri yoxdur və onların adları çəkilməməlidir. Əgər şəkildələr vasitəsi ilə və ya sözlərin birləşməsi yolu ilə yeni sözlər əmələ gəlsə və ya əmələ gətirilsə, müvafiq olaraq onların yaranma yolu morfoloji üsul və sintaktik üsul adlanırsa bu qrammatika deyil, şərti adlardır, oxşadılma yolu ilə prosesin adlandırılmasıdır.

Azərbaycan dilində derivatologiyanın tərkibi xüsusiyyətlərinin və onun problemlərinin, həmçinin dildə sözyaratma prosesinin öyrənilməsi bir neçə cəhətdən xüsusi elmi və əməli əhəmiyyətə malikdir: Sözyartma qanunauyğunluqlarının açılması bir morfoloji vahidin əlamətlərinin dərinədən mənimsənilməsinə kömək edir; Hər bir derivatoloji tədqiqat dilin leksik-semantik sisteminin inkişaf qanunlarını daha da aydın aşkar etməyə imkan yaradır; Derivatoloji axtarışların nəticələri dilin frazeoloji materiallarını təhlil və tədqiqinə, onun elmi şərhinə imkan yaradır; Sözyartma hadisəsinin öyrənilməsi, həmçinin bütün elm sahələrinə dair müxtəlif terminlərin yaradılmasına kömək edir.

Dildə “sözyartma” məfhumunu sinxron və diaxron aspektlərdə işlətmək olar. Sinxron və diaxron söz yaradıcılığı müxtəlif məzmunu malikdir. Diaxron söz yaratmada törəmə sözlərin hansı vasitələrin köməyi ilə əmələ gəldiyi araşdırılır. Sinxron sözyartmada isə söhbət törəmə sözlərin derivasion (sözyaratma) mənasının hansı vasitələrlə ifadə olunmasından gedir. Sinxron sözyartma dildəki vahidlərin bir-birinə münasibətini, diaxron sözyartma isə bir digər vahidə keçməsinə öyrənir.

Dilçilərin bir qismi söz yaradıcılığını sözlərin strukturu və onların əmələgəlmə qayda və üsulları barədə təlim kimi qəbul və izah edirlər. Burada dilin daxili inkişaf qanunauyğunluqları əyani şəkildə nümayiş etdirilir. Söz yaradıcılığı leksika və qrammatikanın tərkib hissəsi kimi tədris olunur. Bu, dilçiliyin müxtəlif sahələri söz yaradıcılığı, leksika və qrammatikanın hüdudunu və obyektinin düzgün

müəyyənləşdirilməməsindən irəli gəlir” (Məhərrəmçızı, 2004, s. 88). Söz yaradıcılığı diaxron planla yanaşı dilimizin müasir vəziyyəti baxımından, sinxron planla da öyrənilməlidir. Azərbaycan dilində söz yardııcılığında söz və morfem, sözün strukturu və morfem tərkibi, morfemin tipləri, formaları, onun mənə variantları, söz yartmanın əsas tipləri araşdırılmalıdır.

Nəticə olaraq qeyd edək ki, son illər müxtəlif dillərdə derivatologiya problemləri ilə bağlı yazılan əsərlər bu dilçilik bölməsinin gərəkliliyini bütün aydınlığı ilə göstərdi. Dilin derivatoloji quruluşundakı mexanizmi açmaq, dil sisteminin qədim dövrünə enmək, onun daxili inkişaf tendensiyalarını üzə çıxarmaq imkanına malik olan derivatologiyanın öyrənilməsi Azərbaycan dilçiliyinin qarşısında duran ən aktual problemlərdən biridir. Derivatologiya problemlərinin araşdırılmasından alınan nəticələr, təkcə Azərbaycan dilinin deyil, başqa türk dillərinin tarixinə də yeni baxışla yanaşmağa imkan verir. Türk dilləri sisteminin neçə min il əvvəl aldığı vəziyyətdə pozulmadan davam etməsi və ümumi inkişaf tendensiyaları əsasında bugünkü vəziyyətə gəlib çatması derivatoloji yozumda daha aydın görünür. Hətta Azərbaycan dilinin derivatologiyası üzərində aparılan ilkin müşahidələr əsasında söylənilən fikirlər belə ümumi dilçilik əhəmiyyəti kəsb edə bilər.

ƏDƏBİYYAT

- Cəfərov, S.Ə. (2007). *Müasir Azərbaycan dili*. Leksika. II hissə. Bakı: Şərq-Qərb, 2007, 192 s.
- Həsənov, H.Ə. (1987). *Azərbaycan dilinin leksikası*. Ali məktəblər üçün dərs vəsaiti. Bakı: Maarif.
- Hüseynzadə, M.H. (2007). *Müasir Azərbaycan dili (Morfologiya)*. III hissə, Bakı: Şərq-Qərb.
- Qurbanov, A. M. (2003). *Müasir Azərbaycan ədəbi dili*. 2 cildə. I c., Bakı: Nurlan.
- Məhərrəmçızı, A. (2004). *Dil quruculuğunun yeni mərhələsi (təkmilləşdirilmiş, əlavələr daha da zənginləşdirilmiş II nəşr)*. Bakı: Azərənəşr, 2004, 104 s.
- Məmmədov, M.Ə., Əliyev A.B. (2015). *Müasir dilçilik problemləri*. Bakı: Elm və təhsil.
- Müasir Azərbaycan dili*. (1978). (Red. M.A.Şirəliyev, Z.İ.Budaqova). 3 hissədə, I hissə, Bakı: Elm.
- Seyidov, Y.M. (2002). *Azərbaycan dilinin qrammatikası*. *Morfologiya (ikinci nəşr)*. *Monoqrafik dərs vəsaiti*. Bakı: Bakı Universiteti.

- Кононов, А.Н. (1956). *Грамматика современного турецкого литературного языка*. Москва: Изд-во.
- Серебрянников, Б.А., Гаджиева Н.З. (1966). Сравнительно-историческая грамматка тюркских языков. Москва: Наука.
- Юлдашев, А.А. (1988). *Словообразование глагола, сравнительно-историческая грамматка тюркских языков*. Москва: Наука.

ALİ SÜHA DELİLBAŞI'NIN EDEBİ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME*

A Study on Ali Süha Delilbaşı's Literary Studies

Yavuz YILMAZ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Uzmanı,
yavuzylmz2727@gmail.com

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 28 Nisan 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 22 Mayıs 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30
June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Yılmaz, Y. (2023). Ali Süha Delilbaşı'nın Edebî Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme. *ÇAKÜTAD*, 3 (1) 35-55.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

* Bu çalışma, Ali Süha Delilbaşı'nın Edebî Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Bkz. Yılmaz, Y. (2023). Ali Süha Delilbaşı'nın Edebî Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi. Çankırı.

Öz

Ali Süha Delilbaşı, Fecr-i Âti topluluğunun temsilcilerindedir. Yazar, uzun yıllar bu topluluğun sanat anlayışına bağlı kalmış ve bu minvalde eserler ortaya koymuştur. Çeşitli dergi ve gazetelerde mensur şiir, hikâye, roman, tiyatro, makale gibi birçok türde kalem oynatmış olan Ali Süha Delilbaşı'nın İkinci Gençlik adıyla bir adet romanı, Kaybolan Ses adıyla da bir tiyatro eseri bulunmaktadır. Bu telif eserlerinden ayrı olarak yazara ait birçok çeviri eser mevcuttur. Makalede, Ali Süha Delilbaşı'nın edebî çalışmaları üzerinde durularak yazarın ait olduğu edebî saha tespit edilmeye çalışılmış, İkinci Gençlik ve Kaybolan Ses adlı eserleri hakkında bilgi verilmiş ve bu eserler incelenerek tahlil edilmiştir. Bununla birlikte makalede, Delilbaşı'nın 1908-1957 yılları arasında yazmış olduğu dergi ve gazete sayfaları arasında kalmış küçük hikâye, mensur şiir gibi edebî türlerdeki yazıları da çeşitli tasnifler sonucunda birer örnekle ele alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ali Süha Delilbaşı, Fecr-i Âti, İkinci Gençlik, Kaybolan Ses.

Abstract

Ali Süha Delilbaşı is one of the representatives of the Fecr-i Ati community. The author adhered to this sense of art and produced works in this style for

many years. He produced a wide variety of literary works, such as poetry, stories, novels, dramas, and articles, in numerous magazines and newspapers. Ali Süha Delilbaşı written the novel İkinci Gençlik and the drama Kaybolan Ses. Apart from these original works, the author has numerous translated works. In this paper, it was attempted to identify the literary space to which the author belongs by emphasizing the literary works of Ali Süha Delilbaşı. It was provided information on the author's works İkinci Gençlik and Kaybolan Ses and then these works were analyzed. In addition, in the paper, the literary works of Delilbaşı—short tales, prose poems, and drama—that remained between the pages of magazines and newspapers and were written between 1908 and 1957 were recognized and these works were then assessed with a sample as a result of several classifications.

Keywords: Ali Süha Delilbaşı, Fecr-i Âti, İkinci Gençlik, Kaybolan Ses.

1. Giriş

Ali Süha Delilbaşı, 1887 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Akif Mustafa Paşa, annesi ise Fatma Azize Hanım'dır. Osmanlı ordusunda üst rütbeli bir asker olan ve önemli başarılarla sahip olan Akif Paşa, Ali Süha henüz çok küçük yaşlardayken vefat etmiştir. Bu nedenle Ali Süha'nın çocukluk yılları çok çetin geçmiş, annesiyle birlikte zorlu bir hayatı tecrübe etmek zorunda kalmıştır. İlköğrenimine Kadıköy'de bulunan Halife-i Mahmudiye adlı özel bir okulda başlayan Ali Süha, daha sonra Trabzon Askerî Rüştiyesi'ne ve Mülki İdadisine devam etmiştir. Ardından Tıp Fakültesi'ne başlayarak 1911 yılında bu okuldan mezun olmuştur.

Doktorluk mesleğini icra etmek üzere Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde, Irak ve Suriye'de bulunan Ali Süha, daha sonra Ankara'ya gelerek çeşitli kurumlarda yöneticilik yapmıştır. 1939-1947 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin VI. ve VII. Dönem seçimlerinde Kütahya milletvekili olarak seçilmiştir. Milletvekilliği yaptığı yıllarda etkin bir siyasetçi olmayı başaran Ali Süha, birçok konuda mecliste söz almıştır. Özellikle Hasan Ali Yücel'e "Köy Enstitüleri Kanunu" konusunda büyük destekler vermiş, bu konuda TBMM'de çeşitli çalışmalar yürütmüştür.

Delilbaşı, İsmail Hami Danişmend'in kız kardeşi Mediha Güzin ile evlenmiş ve bu evliliklerinden Türkan adında bir kız çocukları dünyaya gelmiştir (Yılmaz, 2023, s. 14). Askerlik, doktorluk, milletvekilliği, yazarlık, çevirmenlik ve şairlik yapan Ali Süha Delilbaşı, 15 Şubat 1960 yılında vefat etmiş ve İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığına kendisinden üç ay önce vefat eden eşi Mediha Güzin'in yanına defnedilmiştir.

Küçük yaşlarda babasını kaybeden Ali Süha, uzun yıllar bu acıyı üzerinde taşımıştır. Bu nedenle liseye başladıktan sonra edebiyat öğretmeni Raif Bey'in de etkisiyle ilk edebî ürünlerini küçük defterlerde tutmuş (Yazar, 1938, s. 58) ve Tıbbiye yıllarında melankolik yanı ağır basan mensur şiirler

kaleme almaya başlamıştır (Karaosmanoğlu, 2021, s. 30). Ali Süha'nın eserlerinde hayatının izleri birçok yönüyle fark edilir. Babasız büyümesi hayatının en kötü tecrübelerinden birisidir. Bu nedenle eserlerinde babasızlığa bir tepki de söz konusudur. Örneğin *İkinci Gençlik* adlı romanında babasız büyüyen ve bunu kabullenmeyen, bu nedenle Tanrı'ya, dine, hayata ve ölmüş olan babasına karşı olumsuz duygular besleyen bir başkahramanla karşılaşırız. *Kaybolan Ses* adlı tiyatrosunda da babası olmayan genç bir kız vardır. Öte yandan yazarın çeşitli dergi ve gazetelerde yazmış olduğu küçük hikâyelerinde de babasız büyüyen ve bu sebeple türlü zorluklarla, tecrübesizliklerle yüzleşmek zorunda kalan erkek kahramanların olduğu görülmektedir.

Ali Süha Delilbaşı, ilk yazılarını İkinci Meşrutiyet yıllarında gündemde olan ve dönemin önde gelen yayın organları arasında gösterilen *Resimli Kitap*, *Şiir ve Tefekkür*, *Tenkid*, *Musavver Muhit*, *Eşref*, *Kanad*, *Kadın*, *Aşiyân* ve *Servet-i Fünun* gibi dergilerde yazmıştır. Kısa süre içerisinde basın yayın hayatıyla yakından alakadar olan Ali Süha, aynı zamanda *Kanad* ve *Kadın* dergilerinde de sorumlu müdür vazifesini yapmıştır.¹

Delilbaşı, Fecr-i Âti topluluğu yazarlarından. *Servet-i Fünun* dergisinin 24 Şubat 1909 tarihli 977. sayısında Fecr-i Âti Encümeni bildirisine, Yakup Kadri, Ahmet Haşim, Köprülüzade Mehmet Fuat gibi dönemin önde gelen isimleriyle birlikte imza atan sanatçılardan birisidir. Ali Süha, Fecr-i Âti'nin sanat anlayışına bağlı kalmış bir sanatçıdır. Bu nedenle *İkinci Gençlik* adlı romanında sosyal konulardan uzak, bireysel konular üzerinde durduğu görülmektedir. Yazarın mensur şiirlerinde de Fecr-i Âti'nin dil ve üslup etkileri açıkça görülür. Ayrıca bu şiirlerde sevgiliye kavuşmak, onun peşinden koşmak isteyen yahut da sevgiliye çaresizce bir şeyler anlatmaya çalışan âşıklar olduğu görülür (Yılmaz, 2023, s. 18). Ayrıca *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan hikâyelerinde de genel olarak karamsarlık ve aşk konuları ile melankolik ruh hâli hemen fark edilmektedir.

Dil anlayışı, içinde bulunduğu döneme ve bağlı olduğu toplulukların görüşlerine göre şekillenen sanatçılardan birisi olan Ali Süha Delilbaşı'nın *Servet-i Fünun*, *Kanad*, *Kadın*, *İçtihad*, *Şiir ve Tefekkür*, *Jale* ve *Aşiyân* gibi dergilerde kullanmış olduğu dil, genel olarak Fecr-i Âti döneminin havasını yansıtır niteliktedir. Yazarın bu dönemde yazmış olduğu edebî yazılarının dili, yer yer ağır, Arapça ve Farsça tamlamaların bulunduğu, yoğun bir dildir. Cumhuriyet Dönemi'nin önemli yayın organlarından biri olan Halkevleri mecmularından *Ülkü* dergisine yazdığı hikâyelerde ise günlük konuşma diline yaklaşmış bir anlatım fark edilmektedir. Nitekim, bu

¹ *Kanad* dergisinin 10 Kasım 1910 tarihli 4. sayısının sorumlu müdürü Ali Süha'dır. Aynı zamanda *Kadın* dergisinin Ağustos 1912 yılında yayımlanan sayısında "Kadının Haberleri" adlı yazıda Ali Süha, sorumlu müdür olarak tanıtılmaktadır.

hikâyelerde yer alan Anadolu'da yaşayan ve halkın içine inmiş, köylü ya da kasabalı kahramanların varlığı, yazarı daha yalın ve günlük konuşma diline yakın bir dil kullanmaya sevk etmiştir denebilir.

Ali Süha Delilbaşı'nın *Kaybolan Ses* adlı tiyatro eserinden başka, çeşitli dergilerde tiyatro ile ilgili yazdığı eleştiri, makale ve deneme yazıları da bulunmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatro alanında yapılan yarışmalarda adı geçen jüri üyelerinden birisi olmuştur. Netice itibariyle yazara ait bu çalışmaların ve yoğun edebî birikiminin akademik ortamda paylaşılması, edebiyat tarihimiz için önem arz etmektedir.

2. Ali Süha Delilbaşı'nın Edebî Çalışmaları

Ali Süha Delilbaşı, hemen her türde eser vermiş bir sanatçıdır. *İkinci Gençlik* adlı romanı ve *Kaybolan Ses* adlı tiyatro eserinden ayrı olarak on beş çeviri esere sahip olan yazarın 1908 yılından itibaren *Aşiyân*, *Musavver Muhit*, *Şiir ve Tefekkür*, *Musavver Eşref*, *Jale*, *Servet-i Fünun*, *Tenkid*, *Kanad*, *Kadın*, *Resimli Kitap*, *İçtihad*, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, *Ülkü Milli Kültür Dergisi*, *Sanat ve Edebiyat Gazetesi* olmak üzere on beş farklı süreli yayında yazmış olduğu on dokuz hikâye, on sekiz mensur şiir, dokuz deneme, üç eleştiri, üç makale, beş tefrika hâlinde yayımlanan *İkinci Gençlik* romanı, üç hatıra, üç çeviri, bir mektup, iki şiir ve fantezi şeklinde adlandırılan üç yazısı bulunmaktadır. Çeviriler üzerinde yoğun çalışmalar yapan Ali Süha'nın, 1926-1957 yılları arasında Fransızcadan roman, hikâye, tiyatro ve makale çevirileri de vardır. Bunların yanı sıra sözlük çalışmalarına da katılmış, *Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu* adlı eseri Reşat Nuri Güntekin, İsmail Hami Danişmend ve Nurullah Ataç ile birlikte hazırlamıştır. Ayrıca 1944 yılında kendisinin hazırlamış olduğu *Türkçeden Fransızcaya Büyük Lügat ve Fransızca Kıyası ve Gayrı Kıyası Fiiller Tasrif Şekilleri ve Tam Tercümelere* adlı sözlük ve dil bilgisi çalışmaları da mevcuttur.

2.1. Mensur Şiirler

Mensur şiir, Orhan Okay'ın ifade ettiği gibi Batı kaynaklı bir tür olup; Rimbaud ve Baudelaire'in prose poetique diye adlandırdıkları şairane nesir anlamındaki kavramdan ortaya çıkmıştır (2020, s. 78). Bu türün Türk edebiyatındaki ilk örneği Servet-i Fünun Dönemi'nde görülse de Fecr-i Âti Dönemi ile birlikte mensur şiire büyük bir ilgi ve yönelme söz konusu olmuş ve birçok şair bu türde eserler vermeye çalışmıştır. Özellikle topluluğu etkileyen isimlerin başında gelen Ahmet Haşim'in, mensur şiir türünün yaygınlaşması üzerindeki etkisi büyüktür. Refik Halid Karay, Fecr-i Âti Dönemi'nde büyük bir alaka gören mensur şiir için "*mensur şiir girdabına*

kapışverişmiştik, 'oh'lu 'ah'lı sütun sütun mensureler yazan aramızda çoktu” diyerek bu türe gösterilen yoğun ilgiyi doğrulamaktadır (Aktaş, 2017, s. 16). Ali Süha Delilbaşı da Fecr-i Âti döneminde mensur şiir yazan sanatçılardan birisidir. Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* adlı eserinde “*meğer, bazı dergilerde birkaç mensur şiiri çıkmış bir tıbbiyeli imiş*”, “*mensur şiirci Ali Süha'nın...*” (Karaosmanoğlu, 2021, s. 30, 34) şeklindeki sözleriyle Delilbaşı'nın topluluk içinde mensur şair olarak ünlendiğini dile getirmiştir. Ali Süha'nın o dönemde mensur şair olarak tanınması doğaldır. Zira sanatçının *Aşşyan, Musavver Muhit, Jale, Servet-i Fünun, Kanad, Kadın* gibi bir dönem Türk edebiyatına damga vurmuş, hatırı sayılır dergilerde onlarca mensur şiiri bulunmaktadır.

Ali Süha Delilbaşı, mensur şiirlerinde eşya, tabiat, ölüm, aşk ve kadın, kendi hayatı ve gündelik hayat gibi konuları tercih etmiştir. Eşya konulu mensur şiirlerinde eşyanın ruhu üzerinde durmuş ve kişileştirme sanatını kullanarak eşyaya, insana özgü birtakım özellikler vermiştir. Eşyanın insana has duyguları barındırıyor oluşu, yazarın eşya konulu bütün mensur şiirlerinin ortak özelliği olarak dikkati çekmektedir. “Mendil”, “Manken”, “Sokak Fenerleri” adında eşya temalı üç mensur şiiri bulunan Ali Süha, “Sokak Fenerleri” adlı mensur şiirinde sokak fenerlerinin de birer ruhu olduğunu ve insanlar gibi onların da birtakım hevesler yaşadığını, duygusallaştıklarını ve üzüntülerinin olduğunu vurgulamak istemiştir (Delilbaşı, 1912, s. 547). Ali Süha'nın mensur şiirlerinde çok sık başvurmuş olduğu konulardan biri de tabiatır. “Çiğdem”, “Hazan”, “Kamer”, “Bahar”, “İlk Yıldız” ve “Yıldızlar” adında altı adet tabiat temalı mensur şiiri bulunan Ali Süha, bu mensur şiirlerinde yukarıda isimleri verilen doğadaki bazı canlılara, insana özgü birtakım özellikler vermiştir. Tabiatın, insanların olduğu kadar diğer canlılara da ev sahipliği yaptığı hususu bu mensur şiirlerinin ortak özelliğidir. Ayrıca tabiat, yazar üzerinde büyük bir etkiye de sahiptir. Örneğin hazan mevsimi yazar üstünde olumsuz duygular yaratırken, bahar mevsimi olumlu düşünceler ve hayaller uyandırmaktadır (Delilbaşı, 1909, s. 10). Delilbaşı'nın ölüm temalı birçok yazısı vardır. Deneme, mektup ve mensur şiir türündeki yazılarında ölüme ve ıstıraba dair güzellmeler yapmıştır. Fecr-i Âti dönemi eserlerinde ve özellikle deneme, mensur şiir türlerinde çokça rastlanılan ölüm teması, o dönemdeki birçok yazar tarafından sıkça kullanılmıştır. Ali Süha ise bu konuda “Ölmüş ve Gaib Edilmiş Simalar” ve “Ölümüm” adında iki adet mensur şiir kaleme almıştır. Yazar, “Ölümüm” adlı mensur şiirini mektup tarzında düzenlemiş ve babasının ölümünün kendi üzerindeki etkisini melankolik bir üslupla ifade ederek, kendisinin de sonunda öleceğini, bu ölüm fikrinin ne kadar cazip olduğunu anlatmıştır (Delilbaşı, 1912, s. 372-373). Aşk ve kadın temalı mensur şiirler de kaleme alan Ali Süha Delilbaşı, eserlerinde bu iki konuyu çok sık işlemiştir. Hatta vermiş olduğu birçok eser, muhteva bakımından bu

konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yazar, bu mensur şiirlerinde kadınların duygu ve düşünce dünyası üzerinde durmuş, dış dünyaya kadınların ve kadınlara âşık olan erkeklerin gözünden bakmıştır. Ayrıca Delilbaşı'nın, bu mensur şiirlerinde platonik âşıklara da rastlanılır. Kadınlar ulaşılabildiği kadar çok güç ve güzel varlıklar olarak betimlenirken aynı zamanda bu kadınların erkeklere karşı acımasız ve ilgisiz davrandığı belirtilir. “Bir Muamma-yı Ruh”, “Aşktan Evvel” ve “Genç Kızlar” olmak üzere üç adet aşk ve kadın temalı mensur şiiri bulunan Ali Süha, “Bir Muamma-yı Ruh” adlı mensur şiirinde hangi kadınlardan daha çok hoşlandığını anlatan bir erkeğin duygularını anlatır. Yazarın bu eserinde kadın, ulaşılabildiği kadar zor olması gereken bir varlıktır (Delilbaşı, 1910, s. 315-319). Ali Süha Delilbaşı'nın kendi hayatını konu aldığı mensur şiirler de bulunmaktadır. Çoğu eserinde hayatının birçok kesitine ait yansımalar fark edilen Delilbaşı'nın, küçük yaşlarda babasını kaybetmiş olmasından kaynaklanan hüznü, onun üzerinde derin izler bırakmış ve annesiyle beraber içerisinde bulunduğu çaresizlik, hemen her eserinde okuyucunun karşısına çıkan başlıca konulardan birisi olmuştur. “Nasibim” ve “Güzel Kadın” adını taşıyan mensur şiirlerinin ortak muhtevası da yazarın kendi hayatından bazı kesitler taşımaktadır. Örneğin yazar, “Nasibim” adlı mensur şiirinde, babasının ölümüyle birlikte ailesinin başına gelenleri ve abisinin de ölümü sonrasında annesinin ne tür bir çaresizlik içerisinde kaldığını birebir anlatma yoluna gitmiştir (Delilbaşı, 1910, s. 375). Yazarın gündelik duyguları konu aldığı mensur şiirleri de bulunmaktadır. Delilbaşı'nın “Her Gün” ve “Bu Sene De” adlı mensur şiirleri yukarıda daha önce tasnif edilen diğer mensur şiirleri gibi tasnif edilememiştir. Bu nedenle bu iki mensur şiir yazarın hemen her şeyden bahsettiği, belli bir tema ve konu bütünlüğünün bulunmadığı, karmaşık duygular ve gündelik düşünceler içinde olduğu mensur şiirler olarak ele alınmış ve gündelik duyguları konu alan mensur şiirler adı altında tasnif edilmiştir. Örneğin yazarın, “Her Gün” adlı mensur şiirinde bir bekleyiş içinde bulunan anlatıcıyla karşılaşılır. Ancak bu anlatıcının ne için ve ne tür bir bekleyiş içinde olduğu tam olarak anlaşılmemektedir. Bu durum bazen kendisine doğru koşan bir yolcu bazen de çölde gölgesiyle var olan hayalî bir genç kız silüetinin varlığı ve yokluğu için duyulan üzüntü şeklinde ifade edilir (Delilbaşı, 1910, s. 103).

2.2. Roman

2.2.1. İkinci Gençlik

Delilbaşı'nın roman türündeki tek eseri *İkinci Gençlik*'tir. Roman, ilk defa 15 Şubat 1912 tarihinde Kadın dergisinde tefrika edilmiştir. Bu tefrika 18 Temmuz 1912'ye kadar toplam beş sayı olacak şekilde devam etmiştir. Eser daha sonra 1923 yılında Kütüphane-i Sudi Orhaniye Matbaası'nda

neşredilmiştir. Roman dört bölümden oluşur. Bu bölümler kendi içinde ayrıca numaralandırılmıştır. Orhaniye Matbaası'nda neşredilen bu nüsha, dönemin Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır ve 88 sayfadan oluşmaktadır. Romanda ruh tahlillerinin üzerinde oldukça fazla durulmuştur. Bu durum, eseri psikolojik bir roman denemesi kategorisine eklemeyi mümkün kılmaktadır. Ali Süha Delilbaşı, birçok eserinde olduğu gibi bu romanı da eşi Mediha Güzin'e ithaf etmiştir. Roman, Beyoğlu'ndaki muayenehanesinde hastalarını bekleyen Doktor Hayrullah'ın, eski sevgilisine çok benzeyen bir kadınla karşılaşması sonucu yirmi yıl önce ayrılmış olduğu eski sevgilisiyle olan anılarını hatırlamasıyla başlamaktadır. Romanın geriye kalan kısmı ise bu ilişkiden ve ayrılıktan doğan üzüntüler ve çeşitli anılar üzerine kurgulanmıştır. Ancak üçüncü bölümün sonlarına doğru Doktor Hayrullah'ın eski sevgilisine benzeyen Bedia adındaki kadına karşılık gelen duyguları betimlenmiştir. Bedia'nın tüm müdahalelere rağmen ölmesiyle de roman sona ermiştir.

Edebî metinlerde bazen olaylar bir başka olayın içine yerleştirilerek verilir ve ilk olay sonraki olaylar için bir çerçeve vazifesi görür (Tekin, 2019, s. 71). Delilbaşı'nın bu eserinde de gerçek olay ve zamanın içerisine yerleştirilmiş başka olaylar silsilesi mevcuttur. Eserde olay örgüsünde yer tutan ve Hayrullah'ın yirmi yıl öncesine ait hatıralarından oluşan birçok vaka, geriye dönüş tekniği kullanılarak verilir. Delilbaşı'nın daha önce yazmış olduğu mensur şiirlerinde ve mensur şiir türüne yakın durum hikâyelerinde böyle bir kurgunun tasarlanmamış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu eser, sanatçı için başarılı bir roman denemesi sayılmalıdır. Romanın sonlarına doğru yazarın tekrar aktüel zamanda bahsi geçen Bedia karakterine dönerek hayatın olağan akışını bozmaması, eserin şekillenmiş ve kendisine ait özel bir düzeni olduğunu göstermektedir. Birden fazla küçük olayın peş peşe sıralanarak ortaya çıkmasıyla meydana gelmiş bazı edebî eserler mevcuttur (Çetişli, 2016, s. 82). Delilbaşı'nın bu eserinde de Hayrullah'ın yirmi yıl önce yaşadıkları, kronolojik olarak anlatılır. Böylelikle romanda neden-sonuç ilişkisiyle birlikte bir vaka zinciri de ortaya çıkmış olur.

Delilbaşı'nın *İkinci Gençlik* adlı eserinde kişi kadrosu oldukça azdır. Bunun nedeni romanda olayların çok az yer tutmasıdır. Yaklaşık yirmi yıl önce sevdiği kadından ayrılmak zorunda kalan Hayrullah'ın yaşamış olduğu hüznün ve acının anlatıldığı romanda, genel olarak bireysel duygular işlenmiştir. Böylelikle eserde daha çok Hayrullah'ın iç dünyası ve bu dünyadan taşan bireysel ıstıraplar anlatılmıştır. Belkis ise Hayrullah'tan sonra romanın en önemli karakteri olmakla birlikte çok az yerde varlık göstermiştir. Zira o, daima Hayrullah'ın düşüncelerindedir. Bedia ise Hayrullah'ın düşüncesinde ve hayallerindeki Belkis'in bir yansıması olarak vücut bulur. Nitekim somut olarak kendisine çok az yer verilen Bedia, bir

süre sonra ölecektir. Hayrullah'ın annesi ise dindar bir kadın olarak tanıtılırken romanda ismi dahi geçmez. Bir süre sonra o da hayatını kaybeder. Romanda Hayrullah'ın duygu, düşünce ve iç dünyasına ağırlık verildiği için roman kişileri de Hayrullah'ın iç dünyasında yer bulabildikleri kadar eserde yer almışlardır.

Eserde vaka zamanı, romanın ilk satırlarında belirtildiği gibi bir eylül günü saat üç sularıdır. Hayrullah, eski sevgilisi Belkıs'a benzeyen Bedia ile ilk olarak Beyoğlu'ndaki muayenehanesinde karşılaşır ve romandaki kurgu da bu muayenehanede başlar. Dört bölümden oluşan romanın ilk bölümünde Bedia ile karşılaşmış olmanın Hayrullah'ta uyandırmış olduğu ızdıraplar anlatılırken, sonraki ikinci bölümde geriye dönüş tekniğiyle yirmi yıl öncesine gidilir. Nitekim Hayrullah'ın yirmi yıl önce Belkıs'a aşkını itiraf edip bu aşkına karşılık bulduğu günü kalbinin üzerine baltayla 21 Nisan 1307 olarak yazması ve tüm bu yaşadıklarını yirmi yıl sonra Beyoğlu'nda hatırlaması olayların yirmi yıldan fazla bir zaman dilimini kapsadığını göstermektedir.

Yazma zamanındaki edebî ekol ve teknikler de yazar üstünde belli bir tesire sahiptir (Narlı, 2002, s. 96). A. A. Mendilow bu durumu “Her romancının eseri, ister kendi zamanının meselelerini ele alsın isterse bu meselelerden fildişi bir kuleye kaçıışı temsil etsin, açıkça ve ima yoluyla yazıldığı zamanın sosyal olaylarının bir yorumudur” (Aktaran Stevick, 2021, s. 96) şeklinde açıklamaktadır. Ali Süha Delilbaşı'nın, “sanat şahsi ve muhteremdir” ilkesi etrafında şekillenen Fecr-i Âti topluluğunun bir üyesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yazarın, *İkinci Gençlik* adlı eserini benzer ilke doğrultusunda kaleme aldığı söylenebilir. Zira eserde işlenen konu ve tema, her bakımdan Fecr-i Âti'nin ferdiyetçi sanat anlayışını ele vermektedir.

Ali Süha'nın *İkinci Gençlik* adındaki romanında mekân tasvirlerine ağırlık verilmemiştir. Çevre tasvirleri ise yok denecek kadar azdır. Bunun başlıca nedeni ise romanda Hayrullah'ın psikolojik ruh durumunun aktarımına ağırlık verilmesindedir. Kaldı ki roman boyunca devam eden olaylar silsilesi de eserde kısıtlı bir yer edinebilmiştir. Ancak romanda mekân olarak kabul edilebilecek birkaç konumdan bahsetmek de mümkündür. Örneğin Hayrullah'ın Beyoğlu'nda bulunan muayenehanesi bunlardan birisidir. Öte yandan Belkıs'ın ailesiyle yaşadığı konak da mekân olarak önemlidir. Zira Hayrullah, eve girdiğinde böyle bir yerde çalışacağı için kendisini şanslı hissetmiş ve mesleği için önemli sayılabilecek bir adım attığını düşünmüştür. Ayrıca yazar, Hayrullah'ın bu konağa gelişiyle birlikte onun hayatı ve geçimi konusunda da birtakım açıklamalarda bulunmuştur. Hayrullah'ın çok lüks denilmeyecek ama kötü de olmayan yaşamına ve küçük bir eczanede çalışıyor oluşuna burada değinilmiştir. Bu konak, aynı zamanda Belkıs ve Hayrullah'ın aşk hayatının başladığı yerdir. Romanda mekân olarak dikkat

çeken yerlerden bir diğeri de Belkıs'ın fotoğrafının olduğu alanlardır. Hayrullah, bu fotoğrafı koyduğu yerleri bir ibadet alanı gibi kullanır ve bir nevi mabet alanı olarak görür. Hayrullah'ın annesiyle yaşadığı ev de önemli mekânlardandır. Hayrullah, bu evden daima kaçmıştır. Annesi varken annesinden kaçtığı bir mekân olan bu ev, annesi öldükten sonra anıların ve hüznün buluştuğu karanlık bir odaya dönüşmüştür.

Daha önce de belirtildiği gibi Delilbaşı'nın *İkinci Gençlik* romanında olaylar değil, ruh tahlilleri öne çıkmaktadır. Yazar, çoğu yerde betimlemeye gitmeyerek gündelik hayatın basit düzeni hakkında çok sınırlayıcı bazı bilgiler vermiştir. Romanda diyalog çok azdır. Bunun nedeni de yazarın, kahramanların iç dünyalarına yönelmesidir. Romanda kahramanlar sosyal meseleler üzerinde de durmazlar. Bunun yanında gündelik hayat üzerine olan konuşmalar da çok kısıtlı tutulmuştur. Romandaki kahramanların geçmişi üzerinde fazla ayrıntıya girilmemiş, sadece Hayrullah'ın tıp fakültesinden henüz mezun olduğu ve bir eczanede çalıştığı belirtilmiştir. Bilahare romanda kahramanların çevresine ve o çevreye nasıl uyum sağladıklarına yönelik hiçbir teferruat girilmemiştir.

Romanın başkahramanı olan Hayrullah, her zaman içinden konuşur, ağlar ve acı çeker. Bu iç konuşmalar, romanın bazı noktalarında okuyucuya huzursuzluk verecek kadar uzatılmış, bu kısımlarda Fecr-i Âti'nin ve Servet-i Fünun nesrinin bütün melankolik havası hissettirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda romanda hüznü anlar çoğunlukla, garip, gaib, azap, kahır, ölüm, mezar, elem, keder, aciz, zavallı, inhizam ve zaaf gibi kelimelerle karşılık bulmuştur. Romanda üslup durağan ve statiktir. İç içe geçmiş bir anlatımdan kaçınılmış, entrika ve çatışmalara yer verilmemiştir. Hayrullah'ın iç dünyası için sığ bir anlatım kullanılmıştır. Bu nedenle romanda iç dünyasında sadece acı çeken bir Hayrullah'la karşılaşmaktadır. Onun uzun ahları, inlemeleri ve iç çekişleri metni monotonlaştırmış, böylece eserde gerçek hayatın izleri ve dönemin sosyal, siyasi, kültürel, panoraması yok sayılmıştır.

2.3. Hikâyeler

Ali Süha Delilbaşı, 1908-1957 yılları arasında birçok dergide onlarca yazı kaleme almıştır. Bu yazıların bazılarını ise hikâyeler oluşturur. Fecr-i Âti Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne kadar birçok dergide yirmiden fazla hikâyesi yayımlanan Ali Süha, Cumhuriyet'ten önce *Servet-i Fünun*, *Kanad* ve *Kadın* dergilerinde hikâyelerini yayımlarken Cumhuriyet'ten sonra *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, *Ülkü Halkevleri* ve *Halkodaları Mecmuası*, *Ülkü Milli Kültür* dergilerinde hikâyelerini yayımlamıştır.

Delilbaşı'nın hikâyelerinin genel muhtevası aşk üzerine kuruludur. Hikâyelerinin çoğu mensur şiir türüne benzemektedir. Özellikle Cumhuriyet'ten önce yazmış olduğu hikâyelerinin çoğu mensur şiir türünde kaleme alınmış gibidir. Yazarın Cumhuriyet'ten önce yazmış olduğu hikâyelerinde ağır ve süslü bir dil zaman zaman dikkati çekerken Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde, hikâyelerinde sade ve kolay anlaşılır bir Türkçe ile yazdığı görülür. *Servet-i Fünun* dergisinde yazmış olduğu hikâyelerinde yazar, anlatıcı olarak bizzat hikâyenin içerisinde yer almaktadır. Farklı dergilerde yazmış olduğu diğer hikâyelerinde ise giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin açıkça verildiği ve hâkim bakış açısının kullanıldığı fark edilmektedir. Yazarın ilk dönem hikâyelerinde belli başlı bir olay örgüsü bulunmamaktadır. Ancak Cumhuriyet'le birlikte yazmış olduğu hikâyelerinde karakterler açıkça ortaya çıkmaktadır ve hikâyelerin tamamına dağılmış bir olay örgüsü ön planda tutulmuştur. Yazarın hikâye tekniğindeki bu değişim, dönemselsel olarak ele alınmalıdır. Zira yazar, Cumhuriyet'ten önce *Fecr-i Âti*'nin sanat anlayışının etkisindedir.

Ali Süha Delilbaşı'nın yazmış olduğu ilk hikâyeler, mensur şiir ve hikâye türü arasında sıkışmıştır. Bunun nedeni ise yazarın ilk hikâyelerini lirik bir anlatımla, mensur şiir tarzına yakın bir şekilde kaleme almasıdır. Bu nedenle Ali Süha'nın Cumhuriyet'ten önce kaleme almış olduğu küçük hikâyelerini mensur şiir türüne yakın durum hikâyeleri olarak değerlendirmek gerekir. Yazarın "Bir Şehka-yı Elem", "Bir Genç Kıza", "Yalnızlık Geceleri", "Bir Ceriha", "İlk Gece" adlı hikâyeleri bu bağlamda değerlendirilebilecek eserlerdir. Örneğin yazarın, 1910 yılında *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan "İlk Gece" adlı hikâyesinde belli başlı bir olay örgüsü bulunmamaktadır ve diyaloglara yer verilmemiştir. Muhtevası ise diğer mensur şiir türüne yakın hikâyelerin muhtevasında görüldüğü gibi bir erkeğin âşık olduğu kadına uzaktan beslediği hisleri kapsamaktadır. Yazar, anlatıcı olarak bizzat hikâyenin içinde yer almaktadır. Bu hikâyede de *Fecr-i Âti*'den kaynaklanan bir etkilenme söz konusudur. Bu nedenle eserde elem, keder, mehtap, gece, karanlık gibi semboller sıkça kullanılmıştır (Delilbaşı, 1910, s. 200-203, 245-247).

Delilbaşı'nın, yazarlığının ilk dönemlerinde kaleme aldığı mensur şiir türüne yakın durum hikâyelerinden ayrı olarak olay hikâyesi kategorisinde değerlendirilebilecek eserleri de bulunmaktadır. Yazar, zamanla hikâye tekniğini geliştirip değiştirerek eserlerini belli bir olay örgüsü etrafında şekillendirmiştir. Bu bağlamda yazmış olduğu ilk hikâyesi *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan "Cüneyd'in Hizmeti" adlı eseridir. Bu hikâye yazarın Cumhuriyet'ten önce yazmış olduğu ve olay hikâyesi kategorisinde değerlendirilebilecek tek hikâyesidir. Yazarın olay hikâyeleri kategorisine dahil edilebilecek hikâyelerinde coğrafya olarak Anadolu, Bağdat, Suriye ve diğer Ortadoğu şehirleri önemli ölçüde dikkati çekmektedir. Ali Süha'nın bu

dönem hikâyelerinde dil oldukça sade tutulmuş ve Anadolu'daki Türkçenin kullanılmasına gayret edilmiştir. Hatta şehir olarak Bağdat'ta ve Arapçanın sıklıkla kullanılmış olduğu bazı şehirlerde geçen hikâyelerinde, o yörenin Türkçesiyle birlikte bazı Arapça anlatımlara rastlamak da mümkündür. Delilbaşı, olay hikâyelerinde az da olsa sosyal ve siyasi konulara değinmiş, Doğu-Batı sentezine gitmeye, Anadolu halkının örf, inanç ve kültürünü bu hikâyelerine taşımaya çalışmıştır. Yazar, ferdi bir edebiyat düşüncesinden millî bir edebiyat fikrine bu hikâyelerle geçiş yapmıştır (Yılmaz, 2023, s. 66).

Ali Süha Delilbaşı'nın olay hikâyesi kategorisinde değerlendirilebilecek hikâyeleri şunlardır: “Cüneyd'in Hizmeti”, “Celb-i Ruh”, “Bizans Hikâyeleri: Eski Ayine”, “Ehl-i Kubur”, “Kalanların Nafakası”, “Dost Namusu”, “Bir Beyzade”, “Olağan İşler”, “Misafir Hatırı”. Örneğin 1939 tarihli *Ülkü Halkevleri* dergisinde yayımlanmış olan “Ehl-i Kubur” adlı hikâyesinde köyden kasabaya at üstünde yolculuk eden iki arkadaştan bahsedilir. Bu hikâyede çevre tasvirleri ve betimlemeler ön plana çıkmaktadır. Hikâye, Anadolu'da geçerken, şehir tam olarak belli değildir. Ancak eserde geçen badal ve benzeri kelimelerden hikâyenin geçtiği yerin Tokat veya Çorum olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyede bir ruhun mezardan kalkıp insanlara saldırmaya çalıştığına ve bir tavşanın yahut bir kadının uğursuzluk getirebileceğine inanan halkın trajikomik durumu anlatılmaktadır. Fecr-i Âti Dönemi'nde boğazdaki yalılarda ve köşklere yaşayan insanları eserlerine alan Ali Süha'nın, Cumhuriyet Dönemi hikâyelerindeki bu değişim son derece önemlidir.

Ali Süha Delilbaşı, tiyatro türüne yakın hikâyeler de kaleme almıştır. Yazarın bu hikâyeleri, tekellümi (teatral) hikâyeler olarak ele alınmalıdır. Fransızca *theatral* sözcüğünden türetilen ve kelime anlamı tiyatroya, tiyatrosal olarak değerlendirilen bu anlatım, Meşrutiyet Dönemi'nde ortaya çıkmış ve yazarın kendisini hikâyeden soyutlayarak sözü öykünün kahramanlarına bırakmayı tercih ettiği bir anlatımdan meydana gelmiştir (Yivli, 2016, s. 89). Fecr-i Âti Dönemi'nde örnekleri verilmiş olan bu tür hikâyelerde, şimdiki zamanda yaşananlar anlatılırken vaka ve zaman üzerinde durulmaz (Şen, 2022, s. 164). Bu tür hikâyeler aynı zamanda mensur şiir türüne de çok yakındır. Mensur şiir türünde çok sayıda eser veren Ali Süha'nın bu türde hikâyeler kaleme alması oldukça olağandır. Cafer Şen (2004, s. 1203-1213), *Fecr-i Âti Encümeni* adlı kitabında bu tür hikâyeleri, “Durum Hikâyesi Kutbuna Yaklaşan Teatral Anlatım Hikâyeleri” başlığı altında değerlendirmiştir. Delilbaşı'nın, durum hikâyesi kutbuna yaklaşan teatral anlatım hikâyeleri arasında sayılabilecek iki adet küçük hikâyesi vardır. Bunlar “Son Mahitap” ve “Felaketten Sonra” adını taşımaktadır. Yazarın “Son Mahitap” adlı eseri *Servet-i Fünun* dergisine yazılmış olup, tekellümi hikâye başlığı altında yayımlanmıştır. Hikâyede

anlatım, tiyatro ve öykü arasında sıkışırken öncelikle bir tiyatro eserinde olduğu gibi kahramanlar tanıtılmış, daha sonra hikâyenin geçtiği yer bir tiyatro sahnesi gibi tasvir edilerek betimlenmiştir (Delilbaşı, 1910, s. 328-331).

2.4. Tiyatro

2.4.1. Kaybolan Ses

Ali Süha Delilbaşı'nın *Kaybolan Ses* adlı tiyatro eseri ilk defa 1938 yılında Mehmet Behçet Yazar'ın hazırlamış olduğu Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı adlı kitabında yayımlanmıştır. Ancak eser daha sonra ayrı bir kitapçık olarak CHP Halkevleri Temsil Yayınları tarafından *Kaybolan Ses: Bir Perdelik Trajedi* açıklamasıyla Ankara'da 1946 yılında tekrar yayımlanmıştır. Bu tiyatro eseri, Ali Süha'nın kitap olarak yayımlanmış olan iki telif eserinden birisi olma özelliğine sahiptir.

Ali Süha'nın bu tiyatro eseri, yaklaşık olarak sekiz yıl önce eşini terk edip, başka bir kadınla birlikte yurt dışına çıkan Şefik'le, Nihal arasındaki ihanet, özlem, acı ve sevgi üzerine kurgulanmıştır. Yirmi sekiz yaşında olan Nihal, gayet lüks döşenmiş bir yalıda yaşamaktadır. Piyano çalıp, resim yapmaktadır. Entelektüel ve kültürlü kişiliğinin yanında son derece duygusal bir karakterdir. Yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi bu tiyatrosunda da baba figürüne değinilmemiştir. Bu nedenle oyunun merkezindeki isim olan Nihal'in babası hakkında bilgi verilmemiştir. Şefik de tıpkı Nihal gibi kültürlü ve entelektüel bir kişiliğe sahiptir.

Olayın geçmiş olduğu yıl hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamazken aylardan eylül olduğu belirtilmiştir. Vaka zamanı ise iki saatlik bir zaman dilimini kapsamaktadır. Oyundaki mekân, sadece Nihal'in denize bakan odasından ibarettir. Bu odada başlayan vaka yine bu odada bitmektedir. Çok lüks bir yalı olan bu ev hakkında, Bostancı'da ve arkadaki bahçesi denizle birleşen bir köşkün deniz tarafında olduğu bilgisi verilmiştir. Evin tamamı ile ilgili bir tasvir bulunulmasa da Nihal'in odasındaki birçok ayrıntıya yer verilmiştir. Buna göre Nihal'in odası, tavanda eski zamandan kalmış bir avizeyle, XV. Louis'in tarzını gösteren eşyalarla, şöminenin önündeki fanuslu antika saat ve duvarlardaki tabiatla ilgili tablolarla birlikte bir adet piyanoyla döşenmiş eski zaman izlenimi verilen bir odadır.

Delilbaşı'nın *Kaybolan Ses* adlı bu tiyatro eserinde karakterlerin sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bu karakterler dönemin yaşayan diliyle konuşmaktadırlar. Kahramanların lüks yaşantısı, onların dil ve kültür seviyelerini de yükseltmiştir. Bu nedenle karakterlerin konuştuğu Türkçe, dönemin konuşulan Türkçesinden çok sade ve temizdir. Bunun nedeni karakterlerin kendi aralarında çok kibar bir dil ve üslupla konuşuyor

oluşlarıdır. Örneğin köşkün hanımı olan Nihal, yardımcısı Zekiye'yi çağırırken bile “Ayşe nerede kuzum sana seslenmeye mecbur oldum” yollu cümleler kurmaktadır. Eserde kahramanların kültürel zenginliği metne de yansımıştır. Bu nedenle oyunda yer yer sanatkârane bir söyleyiş tarzı hâkimdir. Oyunda bu durum, Şefik'in kendisini affettirmeye çalışırken söylediği süslü cümlelerden ve benzetmelerden fark edilmektedir. Bu durumun olumsuz etkilerinden biri ise metindeki cümlelerin gereksiz yere uzayıp gitmesidir. Oyunda yapılan betimlemelerin çoğu üç noktayla bitmekte ve cümleler yarım kalmaktadır. Bunun nedeni ise birbirini çok seven karı kocanın mutlu aşk hayatlarının ihanet nedeniyle yarım kalmasındandır. Şefik'in ortadan kaybolup sekiz yıl sonra bir anda çıkıp gelmesi, dile gelen birçok cümlenin tamamlanmamasına neden olur (Delilbaşı, 1946, s. 15). Nihal, bunca zaman içine attıklarını konuşmadığı için cümlelerini tamamlayamazken, Şefik ise cümlelerini, ne söylesen söyleyin bir şeyin değişmeyeceğini bildiğinden tamamlayamamıştır (Yılmaz, 2023, s. 51).

2.5. Fanteziler

Ali Süha Delilbaşı, Fecr-i Âti Dönemi'nde yaygın bir tür olarak ilgi gören fanteziler de kaleme almıştır. Mensur şiir tarzına çok yakın olan fantezilerin, o dönem için Türk edebiyatındaki varlığı oldukça tazedir. Sanatkârane bir üslupla küçük bir olay örgüsü etrafında geliştirilen ve düşüncede şairaneliğin esas alındığı fanteziler, bu özellikleri bakımından hikâye türünden ayrılmaktadır. Mensur şiirlerinde olduğu gibi fantezilerde de ferdî ve hissî duygularla birlikte genel olarak melankolik bir ruh hâli görülmektedir. Bu tür yazılarda tabiata ve insanlardan ayrı olarak doğadaki diğer canlılara da yer verilmiştir. Delilbaşı'nın bu türde yayımlanan yazıları şunlardır: “Fantezi”, “Kafesler”, “Kurbağalar”. Yazar, “Fantezi” ve “Kurbağalar” adlı yazılarını *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlarken, “Kafesler” adlı yazısını Kadın dergisinde yayımlamıştır.

“Kurbağalar” adlı fanteziyesini Ahmet Haşim'e ithaf eden Delilbaşı, bu eserinde Ahmet Haşim'den etkilenerek kullandığı düşünülen gece, yaz gibi sözcükleri sıkça zikretmiştir. Kaldı ki fanteziyenin bazı mısraları Haşim'in O Belde şiirini hatırlatmaktadır. Ali Süha'nın bu eseri, o dönem edebî metinlerin eleştirildiği süreli yayınların başında gelen *Tenkid* dergisine de taşınmıştır. Emin Lami, “Reftar-ı Matbuat” başlıklı yazısıyla Delilbaşı'nın “Kurbağalar” ismindeki fanteziyesinden övgüyle bahsederek, yazarın yazılarını her zaman seve seve okumuş olduğunu belirtmiştir (Emin Lami, 1910, s. 14). Ali Süha, bu eserinde bir kış gecesi, penceresinin önündeki masanın başında ilham bekleyen bir şairle birlikte soğuk, yalnızlık dolu ve ebedî terennümler uyandıran bir geceyi tasvir etmektedir. Anlatıcı daha

sonra bu yalnızlık dolu gecenin ortasında kulağında hoş sedalar ve birçok ilhamlar telkin eden bir kurbağa sesi duymuştur. Anlatıcıya göre bu kurbağa, müteessir bir âşık ve kışın her türlü zorluğunu çekmek zorunda kalan talihsiz biridir. Kurbağanın duyguları üzerine yoğunlaşan yazar, daha sonra kurbağa ile insanları karşılaştırmıştır (Delilbaşı, 1910, s. 406-407).

2.6. Şiirler

Ali Süha Delilbaşı'nın yazmış olduğu çoğu eser düz yazı türündedir. Yazar, edebî kariyerine mensur şiirlerle başlamış, mensur şiirle de devam etmiştir. Mensur şiirden ayrı olarak yazdığı eserlerinde bile bu türün etkileri görülmektedir. Delilbaşı'nın şiir türünde iki adet imzası bulunmaktadır. Ancak her iki imza da farklı sayılarda yayımlanmış olan aynı şiire aittir. Bu nedenle Ali Süha'nın yazmış olduğu şiir sayısı birdir. "Aşkın Lisanı I", "Aşkın Lisanı II" olarak *İçtihad* dergisinin 215. ve 216. sayılarında iki parça hâlinde yayımlanan bu şiir, Mediha Güzin Hanımefendiye ithaf edilmiştir. Delilbaşı, bu şiirinde anlamı kapalı tutmuştur. Özellikle şiirin ilk mısralarında şiirde tam olarak ne anlatıldığı, şairin ne kastettiği belli değildir. Şiirde karşılaşılan matem, gece, harabe gibi sözcükler, şiirin muhtevastaki melankolik duyuş tarzını açıkça göstermektedir. Şiirin ilerleyen mısralarında şairin duygularını yüklediği nesne ya da insan, taçsız, tahtsız bir sultan, bilinmeyen bir Tanrı'nın tanınmamış nebisi olarak tanımlanmıştır. Üçüncü bendin mısralarına gelince yüce gönüllü dilber şeklinde bir sevgiliden bahsediliyor gibi olunur. Ancak ilerleyen satırlardan böyle bir anlam çıkarılamamaktadır. Anlamın kapalı olduğu şiirin 215. sayıdaki son mısraları da ölüm, elem, hicran, efsun, ayrılık gibi sözcüklerle son bulmuştur.

İçtihad dergisinin 216. sayısında yayımlanan şiirin ikinci parçasında ilk parçada olduğu kadar anlam kapalılığı bulunmamaktadır. Zira bu parçada şairin muhatabının bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Ancak ilk parçadaki aşırı hassas duyuş tarzı aynen devam etmektedir. Bu parçada, şairin, bir önceki sayıda yayımlanan mısralarda dile getirdiği Tanrı ve Tanrı'nın Nebisi, sultan gibi benzetmeleri, muhatap olduğu kadını anlatmak için özenle seçtiği anlaşılmaktadır. Şair, aşk duyguları beslemiş olduğu kadına, "Ey karanlık zindanına, doğan cennet güneşi" sözleriyle hitap etmektedir. Şaire göre kendisinin kötü bir hayatı vardır. Kadın ise karanlıklar içerisindeki zindanlara benzeyen kötü hayatına inen bir cennet güneşi ve Tanrıdır. Ancak şair, karşılık bulamayacağını düşündüğü bu kadının aşkına karşı "Ey hem kul, hem yaradan/Harabeme gelmek için nasıl indin tahtundan" diyerek sitem etmektedir (Delilbaşı, 1926, s. 4146, 4171).

2.7. Denemeler

Ali Süha Delilbaşı'nın deneme türünde yedi adet yazısı bulunmaktadır. “Zevk-i İntihar”, “Hayat” ve “Akşam” başlıklı denemeler Cumhuriyet'ten önce kaleme alınmıştır. Bu denemelerde daha çok ferdi ve hissî duygular ön planda tutulmuştur. Bu nedenle bu yazılar, çoğu yerde mensur şiir türüyle benzerlik göstermektedirler. Yazar, Cumhuriyet'ten sonra ise “Biz Neyiz”, “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele'de Erzurum”, “Dilin Musikisi”, “Sanat ve Halkın Sesi”, “Halkevlerinde Tiyatro Meselesi” adlı denemelerini kaleme almıştır. Ali Süha'nın Cumhuriyet'ten sonraki bu denemelerinde içerik olarak bir değişikliğe gidilmiş ve Cumhuriyet dönemindeki diğer yazılarında olduğu gibi millî duygular ön planda tutulmuştur. Bu denemeleriyle birlikte yazarın sanat anlayışının büyük ölçüde değişmiş ve sanat anlayışında ferdi duyguların yerini millî duyguların almış olduğu görülmektedir. Örneğin Cumhuriyet'ten önce *Şiir ve Tefekkür* dergisinde yayımlanmış olan “Zevk-i İntihar” başlıklı denemesinde şair, çoğu mensur şiirinde görüleceği üzere büyük bir yalnızlık ve elem içindedir. Bu eserde şair, babasızlığın vermiş olduğu hüznü işlemekte, bu duyguyla yaşamının çok zor olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle eserde, yazara göre yaşamının da pek bir kıymeti ve anlamı bulunmamaktadır. Denemenin devam eden satırlarında ise benzeri bir duygu aktarımı söz konusudur (Delilbaşı, 1909, s. 3-4). Ali Süha'nın, Cumhuriyet'ten sonra kaleme almış olduğu denemelerinden biri olan “Dilin Musikisi” adlı yazısı, bir önceki denemelerinden farklı olarak tamamen millî duygularla kaleme alınmıştır. Delilbaşı, bu denemesinde, Türkçenin güzelliklerinden bahsederek, “Başka diller iştmeğe başladıktan sonra Türk dilinin o inci, pırlanta dizisinin kıymetini biraz anlamaya başlıyoruz” sözleriyle Türk dilinin âdeta inci, pırlanta madenleri değerinde olduğunu söylemektedir. Yazar daha sonra Kaşgarlı Mahmut'tan, Mevlana'ya, Ahmet Yesevi'den Oğuz Türkçesine kadar birçok konuda Türk dili ve tarihi üzerinde durmaktadır (Delilbaşı, 1947, s. 1).

2.8. Makaleler

Ali Süha Delilbaşı'nın çeşitli dergilerde yayımladığı düz yazılar arasında makaleler de bulunmaktadır. Toplamda iki adet makaleye imza atan Delilbaşı, her iki makalesini de Cumhuriyet döneminde *Ülkü Halkevleri* dergisinde ve *Sanat ve Edebiyat* gazetesinde yayımlamıştır. Her iki makale de tiyatro üzerinedir. 1935 yılında *Ülkü Halkevleri* dergisinde yayımlanmış olduğu “İbnürrefik Ahmed Nuri Sekizinci” adlı makalesinde Ahmed Nuri Sekizinci'den bahseden Delilbaşı, Ahmed Nuri'nin sanatı ve tiyatro alanındaki başarısının üzerinde durmaktadır. Yazar, Ahmed Nuri'yi daha iyi anlatabilmek için aynı zamanda Tahsin Nahid ve Namık Kemal'e de

değınmektedir. Ona göre Tahsin Nahid'de, “kuvvetli bir tiyatro muharriri kumaşı bulundurmaktadır”. Daha sonra Türk tiyatrosunun yazılı ve sahne tarihine ışık tutarak, Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre* adlı eserinden bahseder (Delilbaşı, 1935, s. 126-131). Yazarın bir diğerk makalesi ise “Eski Türklerde Tiyatro” adını taşımaktadır. Delilbaşı'nın bu makalesi, Sanat ve Edebiyat gazetesinde iki farklı sayıda iki parça hâlinde yayımlanmıştır. Delilbaşı, bu makalesinde, Sultan Abdülmecid'in tiyatroya olan merakından bahsederek, Türk tarihinden bazı kesitlerin hangi yazarlar tarafından nasıl kullanıldığına dair açıklamalarda bulunmaktadır. Makalenin sonlarına doğru ise Anadolu'daki köy temsil oyunlarına değinerek, bu oyunların da Türk tiyatro tarihi içinde değerdendirebileceğini söylemektedir. Makalede “Şeytan Oyunu”, “Kalaycı Oyunu”, “Köylü ile Şehirli”, “Kadı Oyunu” vb. daha birçok oyun, köy temsil oyunlarına örnek olarak gösterilmiştir (Delilbaşı, 1947, s. 1).

2.9. Eleştiriler

Ali Süha Delilbaşı'nın dergi ve gazetelerde yayımlanmış olan yazıları arasında eleştiriler de bulunmaktadır. Yazar, eleştiri yazılarını çok erken bir tarihten itibaren kaleme almaya başlamıştır. Bu türde toplamda üç adet yazı kaleme alan Ali Süha'nın ilk eleştiri yazısı, *Aşiyân* mecmuasında yayımlanan “Temâşâ Tenkidatı: Jöntürk” adıylaadır. Ali Süha bu eleştiri yazısını, Tahsin Nahid'in *Jöntürk* adlı piyesi için yazmıştır. Delilbaşı, eleştirisinde piyesi her yönüyle ele alır. Bu nedenle yazı oldukça uzundur. Ali Süha Delilbaşı ve Tahsin Nahid, iki iyi dosttur. Yazılarını sık sık birbirilerine ithaf etmektedirler (Yılmaz, 2023, s. 133). Delilbaşı bu eleştiri yazısında da Tahsin Nahid'den ve sanatından övgüyle bahsederek, onun tiyatro alanındaki başarısına ışık tutar ve Tahsin Nahid'in edebî yönünün kuvvetli olan bir sanatçı olduğunu vurgular (Delilbaşı, 1908, s. 143-152).

Yazarın bir diğerk eleştiri yazısı ise “Uhuvvet, Adalet” ismini taşımaktadır. Delilbaşı'nın bu eleştiri yazısı, Tenkid dergisinde yayımlanmıştır. Bir önceki eleştiri yazısı olan “Temâşâ Tenkidatı: Jöntürk” adlı eserine kıyasla Ali Süha bu eleştiresinde, çok sert ve sivri bir dil kullanmıştır. Yazar, Burhaneddin Bey adındaki bir tiyatro oyuncusu ve bu tiyatroyu yazan yazara karşı çok sert eleştirilerde bulunmuştur. Piyesi oynayan Burhaneddin Bey'e “adi, oyuncak piyesleri yükseltebileceğine mi kanidir” (Delilbaşı, 1910, s. 10-11) demesi, Ali Süha'nın oyuna karşı duyduğu öfkenin bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Yazarın son eleştiri yazısı ise “Tahassüsât-ı Edebiyye: Timsal-i Aşk” başlığıylaadır. *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan yazının konusu, Cemil Süleyman'ın “Timsal-i Aşk” adlı öyküsüdür. Delilbaşı bu eleştiri yazısında, Cemil Süleyman'ın öykücüğünden övgüyle bahsederek,

hikâyenin aşk konusunu işleyen en güzel eserlerden biri olduğunu vurgulamıştır (Delilbaşı, 1910, s. 355-357).

2.10. Hatıralar

Delilbaşı, çeşitli dergi ve gazetelerde bazı hatıra yazıları da kaleme almıştır. Bunlardan ilki “Niçin Ağlamadım” başlığıyla *Ülkü Halkevleri* mecmuasında yayımlanmıştır. Ali Süha bu yazısında, Celal Sahir’in ölümünden sonraki hislerini ele alarak Celal Sahir’in ölümünün ardından neden ağlamadığını açıklamaktadır. Yazar, “Celal Sahir için Ben Celal Sahir’e kendimden çok kendisi için acıdım. İşte bunun için ölümü arkasından ağlamadım” diyerek Celal Sahir’in sevdiklerinden ve dünyadaki birçok şeyden mahrum kaldığını, bu nedenle acı çekenin kendilerinden ziyade Celal Sahir’in kendisi olduğunu ifade etmiştir (Delilbaşı, 1935, s. 296). Ali Süha’nın bir diğer hatıra yazısı ise yine *Ülkü Halkevleri* mecmuasında yayımlanan “Bir Yapıcı” başlığını taşımaktadır. Delilbaşı bu yazısında, Ankara’ya yeni geldiği yılları, bu yıllarda üstlendiği çeşitli görevleri ve Mustafa Kemal Atatürk’le ilgili olan anılarını anlatmaktadır (Delilbaşı, 1939, s. 297-298). “Fuzuli’nin Mezarı” ise yazarın bir diğer hatıra yazısıdır. Ali Süha’nın bu yazısı *Sanat ve Edebiyat* gazetesinde yayımlanmıştır. Delilbaşı, bu hatıra yazısında ise Bağdat’ın Hille kazasında memuriyet yaptığı yıllarda Fuzuli’nin mezarını ararken yaşamış olduğu birtakım olayları anlatmaktadır (Delilbaşı, 1947, s. 1-3).

2.11. Çeviriler

Ali Süha Delilbaşı’nın yayımlanmış olduğu on beş çeviri eserinden ayrı olarak dergi ve gazete sayfaları arasında kalmış olan çeviri yazıları da bulunmaktadır. Yazarın *Kanad* dergisinde bir, *Ülkü Halkevleri* dergisinde de iki adet olmak üzere toplam üç çevirisi bulunmaktadır. *Kanad* dergisindeki çevirisi, “Victor Hugo” başlığını taşımaktadır. Yazar, bu makaleyi Emile Faguet’nin *On Dokuzuncu Asır* adlı kitabından Fransızcadan Türkçeye tercüme etmiştir (Delilbaşı, 1910, s. 15-16). *Ülkü Halkevleri* dergisindeki çeviri ise “Rus Edebiyatındaki Facia: Caadaef” adıyla. Ali Süha, Nikola Briyan Şaninof’a ait olan bu eseri, Charles Qunet’den Fransızcadan Türkçeye çevirmiştir. Bir diğer çevirisi ise “Rus Edebiyatındaki Facia: Gogol ve Mişel Lermontof” adını taşımaktadır. Delilbaşı bu yazıyı da Fransızcadan tercüme etmiştir.

2.12. Mektuplar

Ali Süha Delilbaşı'nın mektup türündeki tek eseri Sanat ve Edebiyat gazetesinde yayımlanan “Suut Kemal Yetkin’e Açık Mektup” başlıklı yazısıdır. Delilbaşı'nın bu yazısı 1947 yılında yayımlanmış olup, o dönemde şairlerin ve yazarların içinde buldukları zorlu durumları Suut Kemal Yetkin’e izah ettiği bir mektuptur (Delilbaşı, 1947, s. 1-3). Suut Kemal Yetkin ise *Sanat ve Edebiyat* gazetesinde yayımlanan “Bir Edebiyatçılar Derneği” başlıklı yazısında, Ali Süha Delilbaşı'nın önemli bir konuya değinmiş olduğunu belirterek, onun bu konuda ortaya attığı fikirlere sahip çıkmış ve onu desteklemiştir (Yetkin, 1947, s. 1).

3. Sonuç

Fecr-i Âti topluluğunun temsilcilerinden birisi olan Ali Süha Delilbaşı, 1887-1960 yılları arasında yaşamış, Fecr-i Âti, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerine tanıklık etmiş ve bu süreçte birçok devlet görevinde bulunmuş önemli bürokratlardan birisidir. Tıp doktorluğu, milletvekilliği, çevirmenlik vazifelerinin yanı sıra aynı zamanda yazar ve şair olan ismin çocukluk yılları, Osmanlı Devleti'nin zor şartlar altında olduğu yıllarda geçmiştir. Olgunluk döneminde pek çok siyasi olaya tanıklık etmiş olsa da Cumhuriyet'ten önce siyasi ve politik konulardan uzak kalan Delilbaşı, Cumhuriyet'le birlikte siyaset ve politikada uzun yıllar sürecek olan bir mesai harcamıştır. Nitekim, Köy Enstitüleri ve sağlık alanındaki reformlar, önemli katkılarda bulunmuş olduğu çalışmalarından bazılarıdır.

Fecr-i Âti topluluğunun sanatçılarından olan Ali Süha'nın edebî kişiliği, Fecr-i Âti Dönemi edebiyatıyla aynı çizgidedir. Yazar, uzun yıllar Fecr-i Âti'nin etkisinde kalmış, sosyal ve siyasi konulardan bağımsız bir mecrada eserlerini kaleme almıştır. Ancak Cumhuriyet Dönemi'nde bu durumun az da olsa değiştiğini fark etmek mümkündür. *Resimli Kitap, Şiir ve Tefekkür, Tenkid, Musavver Muhit, Eşref, Kanad, Kadın, Aşiyân ve Servet-i Fünun* yazarın edebî birikimini miras bıraktığı süreli yayınlardan bazılarıdır. Delilbaşı'nın bu dergilerde hikâye, mensur şiir, makale ve deneme türünde çeşitli yazıları bulunmaktadır.

Ali Süha Delilbaşı, babasını kaybetmiş olmanın acısını uzun yıllar üzerinde taşımış bir sanatçıdır. Bu nedenle eserlerinde baba figürü her zaman bir muamma olarak kalmıştır. Bu durum yazarı, hislerini en iyi yansıtıcak türlerden biri olan mensur şiire yöneltmiştir. Fecr-i Âti Dönemi edebiyatında ve özellikle o dönemin mensur şiirinde dikkati çeken melankolik duygu tarzı, uzun yıllar Ali Süha'nın eserlerinde de kendisine yer bulmuştur. Mensur şiirleri büyük beğeni toplamış olan Ali Süha, kısa sürede Fecr-i Âti topluluğunun mensur şairi olarak ünlenmiştir. Yazar, Ahmet Haşim'in açık

etkilerinin görüldüğü mensur şiirlerinde genç ve çaresiz âşıklara, insani duygular taşıyan eşya ve tabiata yer vermiştir.

Ali Süha Delilbaşı, eserlerinde aşk, özlem, ayrılık, ihanet ve ölüm gibi ortak konuları uzun yıllar korumuştur. Yazar, Cumhuriyet'ten önce bireyci ve sanat için sanat anlayışı içerisinde olmuş olsa da Cumhuriyet'ten sonra az da olsa halkçılık ve milliyetçilik gibi akımların etkisiyle daha millî bir çizgi yakalamıştır. Ancak yazarın roman, tiyatro, hikâye ve mensur şiir gibi türlerde verdiği eserlerinden hareketle daha çok şahsi duyguları eserlerine konu aldığı ve edebî şahsiyetinin bu yönde bir gelişim kazandığı görülmektedir.

Türk edebiyatında uzun bir süre adından bahsettirmiş olan Ali Süha Delilbaşı'nın *İkinci Gençlik* adlı romanı ve *Kaybolan Ses* adlı tiyatro eserinden başka 1908-1957 yılları arasında birçok dergi ve gazetede yayımlanmış olduğu edebî yazıları mevcuttur. Cumhuriyet'ten önce yazılarını çoğunlukla *Servet-i Fünun*'da kaleme almış olan yazarın, *Kanad* ve *Kadın* dergisi gibi dönemin önde gelen dergilerinde birçok yazısı yayımlanmıştır. Cumhuriyet'ten sonra ise Ankara Halkevi'nin yayın organlarından biri olan *Ülkü* mecmuasında da çok sayıda hikâye, deneme ve makale türünde yazılarına rastlamak mümkündür. Cumhuriyet Dönemi'nde yazılarını yazdığı bir diğer süreli yayın ise *Sanat ve Edebiyat* gazetesidir. Delilbaşı'nın bu gazetede Türk dili ve Türk tiyatrosu üzerine yazmış olduğu çeşitli deneme ve makaleleri de oldukça önemlidir.

Bu çalışmada, yazarın, edebî kişiliği ve eserleri üzerinde durularak roman, tiyatro, hikâye, mensur şiir, makale, deneme ve hatıra gibi türlerde verdiği eser ve yazıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece çoğu yazısı dergi ve gazete sayfaları arasında kalmış olan sanatçının, edebî birikimi ortaya çıkarılmış ve elde edilen netice, edebiyat araştırmacılarının dikkatine sunulmuştur.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (2017). *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili-Teori ve Uygulama*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Çetişli, İ. (2016). *Metin Tahlillerine Giriş II Hikâye Roman Tiyatro*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Delilbaşı, Ali S. (1908). Temâşâ Tenkîdâtı: Jontürk. *Aşiyân*. 1 (5), 143-152.
- Delilbaşı, Ali S. (1909b). Hazan. *Tenkid*. 33, 10.
- Delilbaşı, Ali S. (1909i). Zevk-i İntihar. *Şiir ve Tefekkür*. 2 (1909), 3-4.

- Delilbaşı, Ali S. (1910ç). Bir Muamma-yı Ruh. *Servet-i Fünun*. 38 (982), 315-319.
- Delilbaşı, Ali S. (1910d). Nasibim. *Servet-i Fünun*. 38 (986), 375.
- Delilbaşı, Ali S. (1910e). Her Gün. *Servet-i Fünun*. 39 (995), 103.
- Delilbaşı, Ali S. (1910f). İlk Gece. *Servet-i Fünun*. 38 (975-977), 200-203, 245-247.
- Delilbaşı, Ali S. (1910g). Son Mahitap, *Servet-i Fünun*. 39 (1007), 328-331.
- Delilbaşı, Ali S. (1910h). Kurbağalar. *Servet-i Fünun*. 38 (988), 406-407.
- Delilbaşı, Ali S. (1910n). Uhuvvet, Adalet. *Tenkid*. (1), 10-11.
- Delilbaşı, Ali S. (1910o). Tahassüsât-ı Edebiyye: Timsal-i Aşk. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*. 38 (985), 355-357.
- Delilbaşı, Ali S. (1910s). Victor Hugo. *Kanad*. (2-3-4), 15-16, 15-16, 14-16.
- Delilbaşı, Ali S. (1912a). Sokak Fenerleri. *Resimli Kitap Mecmuası*. 8 (43), 546-547.
- Delilbaşı, Ali S. (1912c). Ölümüm. *Resimli Kitap Mecmuası*. 9 (51), 372-373.
- Delilbaşı, Ali S. (1923). *İkinci Gençlik*. İstanbul: Kütüphane-i Sudi Orhaniye Matbaası.
- Delilbaşı, Ali S. (1926). Aşkın Lisanı. *İçdihad*. (215-216), 4146-4171.
- Delilbaşı, Ali S. (1935k). İbnirrefik Ahmed Nuri Sekizinci. *Ülkü Halkevleri Dergisi*. 5 (26). 126-131.
- Delilbaşı, Ali S. (1935ö). Niçin Ağlamadım. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*. 5 (26), 296.
- Delilbaşı, Ali S. (1939) Bir Yapıcı. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*. 14 (82), 297-298.
- Delilbaşı, Ali S. (1946). *Kaybolan Ses*. Ankara: CHP Halkevleri Temsil Yayını.
- Delilbaşı, Ali S. (1947j). Dilin Musikisi. *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*. (4), 1.
- Delilbaşı, Ali S. (1947l). Eski Türklerde Tiyatro. *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*. (10-11), 1.
- Delilbaşı, Ali S. (1947r). Fuzuli'nin Mezarı. *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*. (19), 1-3.

- Delilbaşı, Ali S. (1947ş). Suut Kemal Yetkin'e Açık Mektup. *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*. (47-48), 1-3.
- Kadının Haberleri. (1328). *Kadın*. (10), 8.
- Karaosmanoğlu, Yakup K. (2021). *Edebiyat ve Gençlik Hatıraları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lami, Emin. (1910). Reftar-ı Matbuat. *Tenkid*. 3, 14.
- Narlı, M. (2002). *Romanda Zaman ve Mekân Kavramları*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 5 (7), 91-106.
- Okay, O. (2020). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Stevick, P. (2021). *Roman Teorisi*. (Sevim Kantarcıoğlu Çev.). İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Şen, C. (2022). *Fecr-i Âti Encümeni*. Ankara: Çolpan Kitap.
- Tekin, M. (2019). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yazar, Mehmet B. (1938). *Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Yetkin Suut K. (1947). Bir Edebiyatçılar Derneği. *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*. (49-50), 1.
- Yılmaz, Y. (2023). *Ali Süha Delilbaşı'nın Edebî Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi. Çankırı.
- Yivli, O. (2016). Modern Türk Öyküsünde Alt Türler. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 70, 85-103.

PAKETLEŞEN BİR GELENEK: KENT ORTAMINDA EVLENME İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

A Tradition that Has Become Unified: Practices Related to Getting Married in Urban
Environment

Nükte Sevim DERDİÇOK

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, nukte.derdicok@izu.edu.tr

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 15 Mayıs 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Mayıs 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30
June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Derdicok, N. S. (2023). Paketleşen Bir Gelenek: Kent Ortamında Evlenme ile İlgili Uygulamalar. *ÇAKÜTAD*, 3 (1), 57-81.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelerle uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Öz

Bir yuva kurmak anlamına gelen evlenme, “geçiş dönemleri” içerisinde doğum, ölüm ve diğer eşikler gibi mühim bir yere sahiptir. Sadece bir eş bulma olarak yorumlanmayıp arka planında yuva kurma, erginlenmeyi tamamlama, toplumsal birlik ve bütünlüğü sağlamada basamak oluşturma ve soyu devam ettirme gibi hususları barındıran evlenme etrafında şekillenen pek çok uygulama bulunmaktadır. Düğün ise geçiş dönemleri içerisinde ele alınan evlenmenin en belirgin özelliklerinden biridir. Belli yapılardan oluşan düğünün, kendisini meydana getiren mikro yapıları tek tek incelendiğinde belli halk bilgisi ürünlerinin yaratım ve aktarımlarının yapıldığı bütüncül bir olgu olduğu görülecektir. Bu bütüncül yapıya baktığımızda, müzik ve oyundan oluşan eğlence; başta gelinlik ve damatlık olmak üzere giysi; düğünün yapıldığı mekân ile zaman ve tercihe göre değişen yeme içme ve gelin çiçeğinin atılmasından gelin ayakkabısına genç kız isimlerinin yazılmasına kadar uzanan birçok ritüel karşımıza çıkmaktadır. Düğünü meydana getiren pek çok unsur düşünüldüğünde yapı bakımından daha çok içeriğe sahip evlenmenin ise daha fazla mikro kültürel dinamik taşıdığı söylenebilir. Ayrıca sadece düğün değil evlilik öncesi ve sonrası aşamaları da muhteva açısından pek çok yaratımı içermektedir. Kent ortamlarında da söz konusu geçiş dönemine ait uygulamalar birtakım değişimlere uğrayarak devam ettirilmektedir. Kentin heterojen yapısı ve farklı parametreleri sebebiyle evlenmeye ait uygulamaları konsept adı altında belirli kalıplara dâhil etmeye çalışması, bu

geçiş dönemiyle ilgili geleneksel uygulamaların değişmesine ve bir kısmının bu değişim neticesinde gelişirken bir kısmının ise bozulmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda kültür endüstrisinin pazarlama gibi alanlara etkisi sebebiyle yerel kültüre ait olmayan unsurların geleneksel yapıya dâhil edilmeye çalışılması da söz konusu uygulamalar için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bekârlığa veda partisi gibi popüler kültürün ürünü olan uygulamalar, dizi ve filmlerdeki birtakım dekorların düğün mekânlarında da kullanılması ve dizi/film karakterlerinin moda olan aksesuarlarının düğün gününe özel hâle getirilerek pazarlanmaya çalışılması, evlenme ile ilgili hemen her aşamanın paketlenerek “müşteri”lere sunulması gibi örnekler hem kent ortamının hem de popüler kültürün etkisiyle geleneksel uygulamanın hangi yönde değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çalışmada da kent merkezinin mekân olarak seçildiği evlenme ile ilgili uygulamalar ele alınmış olup mekânın gelenek üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Mekân ile gelenek arasındaki ilişki tartışılırken evlenme ile ilgili olan uygulama ve unsurların hangi yönde değişim gösterdikleri ele alınmış, kentleşme ile birlikte popüler kültür ve kültür endüstrisinin de söz konusu gelenek üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. İnceleme kapsamında söz konusu gelenek; evlilik öncesi, evlilik sırası ve evlilik sonrası şeklinde tasnif edilerek uygulama içerisindeki paket, set ve organizasyon kapsamında karşılaşılan unsurlar ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Bu sayede kentleşme, kültür endüstrisi ve evlenme örneği üzerinden geçiş dönemlerinin birbirleriyle olan ilişkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, kent folkloru, kültür endüstrisi, geçiş dönemleri, evlenme.

Abstract

Marriage, which means starting a family, has a significant place in transition periods like birth, death and other thresholds. There are many practices that revolve around marriage which is not only interpreted as finding a partner but also encloses completing the adulthood, creating a step in providing social unity and integrity, and maintaining posterity. Wedding, which is approached as a transition period, is one of the most distinct qualities of marriage. When the microstructures of wedding are analyzed in detail, it can be observed that it is a holistic phenomenon in which certain folklore products are created and transmitted. When this holistic structure is observed, many aspects and rituals which make up the wedding can be seen such as music and entertainment which consist of games, clothing including the wedding dress and groom's suit, the location and time of the wedding, as well as the various rituals ranging from food and drink to throwing the bride's bouquet and writing young girls' names on the bride's shoes. Considering the many elements which constitute wedding, getting married can be said to carry more micro-cultural dynamics which has more elements in terms of structure. Additionally, there are many creations in terms of content not just during the wedding but also in the phases leading up to and following marriage. Urban environments still employ some modified versions of these methods throughout this time of transition. The city's diverse structure and parameters attempt to incorporate marriage-related practices in some patterns under the concept name, which changes traditional practices related to

this transition period and causes some of them to develop while others deteriorate as a result of this change. Furthermore, these practices are in danger due to the influence of the culture industry in fields like marketing, where it is being attempted to incorporate elements from outside the region's culture. Examples showing how traditional practices have changed due to the influence of both urban environments and popular culture include popular culture practices like bachelor/bachelorette parties, the use of some decor from television shows and movies in wedding venues, and the attempt to market the fashionable accessories of television shows and film characters as unique for the wedding day. The study examines the effects of location on tradition and focuses on wedding customs in the city center that was chosen. As the relationship between location and tradition is being discussed, the study investigates in which direction the wedding-related practices and elements have changed, and tries to uncover the influence of urbanization, popular culture, and the culture industry on tradition. While discussing the relationship between location and tradition, the study examines in which direction the wedding-related practices and elements have changed, and tries to reveal the influence of urbanization, popular culture, and the culture industry on tradition. The tradition in question was divided into pre-marriage, marriage, and post-marriage stages for the study, and the components found within the purview of packages, sets, and organizational structure in practice were meticulously assessed. Thus, the relationship between the transition periods have been discussed through the examples of the culture industry, marriage and urbanization.

Keywords: Urban, urban folklore, culture industry, transition periods, marriage.

Giriş

Dünya düzeni değiştiğçe toplumların kültürel yapılanmalarında da değişimlerin yaşanması kaçınılmazdır. Herhangi bir toplumun gelişmesinde ilk sıraya yerleştirilen kültürel faktörlerin 60'lı yıllarda en şiddetli dönemine ulaştığının belirtilmesi (Turhan, 1969, s. 7), günümüzde bu değişim şiddetinin hangi boyutlara ulaştığının ironik bir ifadesi olarak kabul edilebilir.

Dünyanın hızlı bir şekilde kentleşmesi, ilk planda farkına varabildiğimiz değişimlerin çok daha ötesinde olduğunu söyleyebileceğimiz bir seyir hâlinindedir. Davis'in ifade ettiği gibi 2020 yılından sonra dünya nüfusundaki artışın %95'inin özellikle gelişmekte olan ülkelerin kentsel bölgelerinde gerçekleşmesi beklenmektedir (2016, s. 15-16). Bu beklenti sadece kırsal nüfusun azalması anlamına gelmez aynı zamanda insan hareketliliğine ve yapılanmaya bağlı olarak kültürel unsurların değişmesi de demektir. Üstelik kentleşme ve küreselleşme süreçleri tek başına gelmekle kalmaz kültür endüstrisi ve popüler kültür gibi global dünyanın değişime zorlayan kalıplarını da beraberinde getirir. Dolayısıyla mekânsal değişim, kültürel unsurları ister olumlu ister olumsuz manada olsun mutlaka etkileyecektir.

Kentleşme süreci sadece nüfusa bağlı bir hareketlilik değildir. Söz konusu süreç; sosyal, ekonomik, tarihî, demografik ve kültürel olmak üzere pek çok unsuru da etkilemekte ve aynı zamanda bu yapılardan da etkilenmektedir. Tüm bu süreçleri etkileyen kentleşme, popüler kültür ve kültür endüstrisinin de katkılarıyla kent ortamındaki nüfus yoğunluğunu da artırarak mekânların heterojen bir yapıya dönüşmesine yol açtığı için kentlerdeki kültürel yapıların anlaşılması ve çözümlenmesi de bir hayli zorlaşmaktadır. Bu durum da halk bilimcilerin folklor mekânı olarak kent ortamını dışlamalarına neden olmuş; Oğuz'un ifadeleriyle kent, uzun bir süre kültürü yok eden bir unsur olarak kabul edilmiştir (2019, s. 21-22). Bu kabul, özellikle son dönem halk bilimi çalışmalarıyla değişmeye başlamışsa da “kent folkloru” kavramı altında tartışmalar devam etmektedir.

Kent bir bütün olarak kavrandığında üretimi olan yapıların çözümlenmesi de mümkün olacaktır. Zira Turhan'ın belirttiği gibi kentsel alanlarda (kendisinin ifadesiyle küçük ve büyük şehirlerde) kültür, çeşitlilik gösteren unsurların bir araya gelmesiyle bütüncül ve işlenmiş bir yapı şeklinde görülmektedir. Dolayısıyla bu mekânlardaki kültürel değişimleri anlamak ve tetkik etmek bir hayli zordur (1969, s. 387). Değişimlerin ne zaman, hangi koşullarda ve kimler tarafından meydana getirildiğinin tespiti noktasında kentsel mekânların araştırmacıların işini zorlaştırdığı açıktır.

Mekâna ve onunla ilişkili olarak ortaya çıkan her bir etkene bağlı olarak birtakım değişimlerin yaşanması kaçınılmazdır. Burada çözümlenmesi gereken, kentin kültürel öğeler üzerinde nasıl bir etkisi olduğu meselesidir. Söz konusu etki her zaman ne olumlu ne de olumsuz yönde ilerlemektedir. Kentin kültürü sıfırladığı algısı kentin üretimi olan geleneksel yapılara haksızlık yapılması anlamına gelmekle beraber mekânın ve getirisi olan etmenlerin bahsedilen unsurlar üzerinde bozulmaya sebep olacak değişimler gösterdiği de açıktır. Bu sebeple kent ortamında karşılaşılan her bir geleneksel yapı iki yönlü olarak da ele alınmalıdır. Ekici'nin işaret ettiği gibi kültürel unsurlarla çatışma içerisinde olmayan ve olumlu olarak değerlendirilen değişim “gelişme”; toplumsal değerlerle uyumlayan veya çatışan nitelikteki değişim ise “bozulma” şeklinde ifade edilmeli ve değişim her zaman iki boyutlu düşünülmalıdır (2008, s. 34).

Hızla kentleşen dünyayla birlikte geleneksel yapıların da bir kısmının bu kentleşmenin dayatılan kalıplarına uymaya ve uydurulmaya çalışılması, söz konusu geleneklerin başka bir alana (özellikle de ticarî alanlara) hizmet eder hâle gelmesine yol açmaktadır. Aynı zamanda kentleşmenin meydana getirdiği nüfus hareketliliği sebebiyle farklı yerel kültür unsurları da birbirleriyle tanışmakta ve etkileşime girmektedir. Etkileşim sonucunda da bir bölgeye ait geleneksel yapılar içerisine yeni yapılar eklenebilmekte veya mevcut olan yapılardan bir kısmı uygulanmayarak terk edilmektedir. Bu

süreçlerden geçen geleneklerden biri de geçiş dönemleri içerisinde ele alınan evlenme ile ilgili uygulamalardır. Önemli bir eşik olarak görülen evlenme, kendisini oluşturan pek çok yapıtaşını ile günümüzde varlığını sürdürmektedir; ancak dönem ve mekân özelliklerine bağlı olarak değişim yaşadığı da aşikârdır. Bu geleneksel yapı, kız isteme ve hatta evlilik teklifi basamağından düğün sonrasında yapılan uygulamalara (balayı gibi) kadar tüm aşamalarıyla “kentsel dönüşüme” ayak uydurmuş gibi görünmektedir.

1. Kent ve Evlenme Eşiğı

Yaygın düşünceye göre insanın güçsüz ve zarar görmeye açık olduğu dönemler olarak kabul edilen geçiş dönemleri, kişinin bu süreçlerdeki durumunu kutlamak, kutsamak ve kişiyi her türlü tehlikeden korumak amacıyla yaratılıp aktarılan birtakım inanç ve uygulamaları içermektedir. Kutlamak, kutsamak ve korumak amacıyla şekillenen inanç ve uygulamaların her biri, makro yapı olarak düşünmenin mümkün olduğu geçiş dönemlerini oluşturur hâle gelmiştir. Bütüncül yapılar olarak ele alınan bu dönemler, içeriklerindeki inanç ve uygulamalar sebebiyle de herhangi bir bölgenin kültürünü oluşturan unsurlardan biri olarak ele alınmaktadır (Örnek, 1977, s. 131).

İnsan hayatında birer eşik vazifesi gören geçiş dönemleri, mekânlardan bağımsız olarak uygulanmış ve uygulanmaya devam etmektedir. Mekândan bağımsız olma durumunu, yapının mekân özelliklerine bağlı olarak değişiklik göstermemesi gibi algılamamak gerekmektedir. Aksine uygulamaların gerçekleştirildiği mekânın özelliklerine göre söz konusu gelenekler şekil almaktadır.

Geçiş dönemlerini kentlerden ayrı olarak düşünmek günümüz dünyası için pek de mümkün görünmemektedir. Keleş’in ifade ettiği üzere nüfusu 50000’den fazla olan yerleşimlerin kent olarak kabul edilmesi (2019, s. 75-77), dünya nüfusundaki artışın %95’inin gelişmekte olan ülkelerin kentsel alanlarında gerçekleşmesinin beklenmesi (Davis, 2016, s. 15-16) sadece kentsel alanların giderek kalabalıklaşması anlamına gelmemekte; nüfus artışı ile birlikte o nüfusa bağlı geleneklerin de taşınması demektir. Bu sebeple önceki dönemlerde “doğum ve mekân, kan ve toprak arasındaki ilksel çağrışımlarla” örülü olup kentsel mekânların zıttı olarak görülen kırsal alanlarda (Mumford, 2013, s. 27) yaratım ve aktarımı yapılan her bir geleneksel unsur, insanla beraber kent ortamına göç etmektedir. Diğer bir deyişle insan ve kültür ayrılmaz bir bütün olarak hareket etmektedir. Bahsedilen durum da Yörükân’ın belirttiği gibi şehrin heterojen gruplardan oluşmasına ve dolayısıyla çeşitli davranış kalıpları, alışkanlıklar ve kültürel

öğeleri bünyesinde barındırmasına olanak sağlamaktadır (2006, s. 49). Tabii ki bu göç sırasında söz konusu unsurların gelişmesi veya bozulması kaçınılmazdır. Üstelik bazı geleneksel yapılar değişim göstermekle kalmamakta; tamamen terk edilebilmektedir. Bu yapılardan biri de çalışma konusunu oluşturan evlenme ve bununla ilgili uygulamalardır.

Biyolojik, psikolojik, ontolojik ve sosyolojik olmak üzere pek çok ihtiyaca cevap verici nitelikte olan aile kurumu, evlilik sonucu bir araya gelinmesi ile oluşturulmaktadır. İşlevsel açıdan günümüzde de vazgeçilmez bir sosyokültürel unsur olarak kabul edilen evlenme olgusunun (Kunt, 2022, s. 60) hangi ortamda olursa olsun devam ettirilmesi kaçınılmazdır. Evlilik, geleneksel bir ailenin varlığı ve devamının şartı olarak görülmekte; evli olanlar da toplum içerisinde statü açısından bir saygınlık kazanmaktadır (White, 2015, s. 67-73). Bu sebeplerle kırsal veya kentsel mekânlarda yaşıyor olmak bu geleneğin sürdürülmesine engel değildir. Ancak uygulama ortamının özellikleri ister istemez geleneği şekillendirmektedir. Zira kültürel yaratımları oluşturan insan, yaşadığı mekânın özelliklerinden etkilenmekte, diğer bir deyişle halk bilgisi ürünlerinin en önemli özelliklerinden biri olarak ele alınan “bağlam” tüm etkenleriyle söz konusu uygulamayı şekillendirmektedir.

Geçiş dönemlerinin kent ortamında aktarımı, kentleşmeyle beraber gelişen süreçler neticesinde farklı fonksiyonlar kazanmıştır. Özellikle de ekonomik yönüyle ön plana çıkan evlenme, kentin çeşitliliği, farklı kültürel yapıları bir arada sunma durumu, kültür endüstrisinin baskın hâle gelmesi gibi etmenlerle bir pazarlama aracına dönüşmüştür. Evlenme öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere uygulamanın her aşamasında kültür ile ekonominin iç içe geçmiş olduğu görülmektedir. Kültür ile ekonomi ilişkisi illaki olumsuz anlamda değerlendirilmemelidir; fakat uygulamanın artık geleneksel unsurlardan sıyrılıp tamamen kazanç elde etme yolunda bir araç olarak kullanılabilir hâle gelen unsurları oldukça düşündürücüdür.

Düğün öncesi süreçler olarak değerlendirilen evlilik teklifi, kız isteme, söz, nişan, çeyiz hazırlığı, gelin hamamı, bekârlığa veda partisi gibi hem geleneksel hem de popüler kültürün etkisiyle yeni bir yapıya bürünmüş uygulamalar; düğün sırası kapsamında ele alınan nikâh, kına gecesi, düğün yeri ve yemek, eğlence, fotoğraf, süsleme gibi organizasyon paketleri, gelinlik ve damatlık alımı, davetiye ve nikâh şekeri seçimi, gelin arabası süslemesi, gelin saç, makyajı ve damat tıraşı, düğün fotoğrafçılığı gibi geleneğin *paketleşen* yönünü âdeta temsil eden aktarımlar ile yine popüler kültürün etkisiyle hayatımıza giren “after party”ler ve balayı paketleriyle evlenme; kentsel mekânın kimi zaman geliştirerek kimi zaman ise bozulmasına neden olarak sürdürdüğü geleneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumun kültürel yapısından ayrı düşünülemez olan kentler, mekân ile insanın bağına ortaya koyarak bu ilişkinin şekillendirdiği yeni bir kültürel yapı meydana getirmektedir (Derdiçok, 2023, s. 46-47). Bu yapılardan olan geçiş dönemlerinin de kentin mekânsal özelliklerinden etkilenmesi doğaldır. Önemli olan bu etkinin ne yönde olduğunu çözümleyebilmektir. Bu noktada geleneğin sürdürüldüğü mekân olarak ele alınan kentlerin karmaşık bir yapı ortaya koyduğu hususuna da değinmek gerekir. Bu karmaşıklık, Keleş'in vurguladığı üzere kentlerin farklı yerleşim türlerine ait bir mekân olmasıyla başlamaktadır. Kentlerdeki kale, bedesten gibi geleneksel kesimler, bir yanı sıra rezidans, modern apartmanlar ve site tipi yerleşimlerin diğer yanı sıra gecekondolu tipi meskenlerin baskın olduğu yeni kesimler ve mahalleler olmak üzere farklı yerleşim türlerinin bir arada olması (2019, s. 78), üretilen ve aktarılan kültürel unsurların da çeşitlilik göstermesine yol açmaktadır. Farklı yerleşim tipleri farklı kültürel kimliklerin var olması anlamına gelmekte, bu kimlikler de geleneksel unsurları kendilerine göre yorumlamaktadır. Dolayısıyla çalışma konusu olan evlenme özelinde düşünüldüğünde bahsedilen geleneğin içerdiği her bir unsurun özellikle kent ortamında çeşitli şekillerde yorumlanarak uygulandığı da göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Örnek'in de belirttiği gibi tarihsel, ekonomik, sosyal yapıları ile yerleşim düzenleri, iletişimleri farklılık gösteren gruplar, bu farklılaşmayı kültürel unsurlarında da devam ettirecek ve kaçınılmaz olarak geleneksel uygulamalarda da söz konusu çeşitliliğin yansımaları görülecektir (1977, s. 185). Kent ortamında evlenme ile ilgili uygulamaların çeşitlilik göstermesi ve bu çeşitliliklerin bazı aşamalarda şiddetli bir etkileşim hâlinde olması da bu durumun en açık göstergesidir.

Kent ortamında ekonomik amaçlarla ortaya çıkmış olan organizasyon şirketleri, alışveriş mekânları (geleneksel çarşılar da bu merkezlere dâhildir ve hatta AVM tipi alışveriş ortamlarından çok daha ön plandadır), fotoğrafçılar, kuaförler ve evlenme eşiğinin kapsamındaki her unsurla ilgili satın alımın gerçekleştiği farklı ticarî kurumlar, söz konusu geleneğin farklı bir boyuta taşınmasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle evlenecek olan çiftlerin ve hatta ailelerinin birer müşteri olarak görülmesi ve paket adı altında düğün ile ilgili hemen her unsurun satışının yapılması, geçiş dönemlerinden biri olan evlenmenin paketleşen bir gelenek hâline dönüşmesine yol açmaktadır.

2. Paketleşen Bir Gelenek

İçeriğinin zengin olması ve birçok mikro kültür unsurunu barındırması ile evlenme, oldukça karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Boratav'ın vurguladığı üzere evlenme-düğün, bu karmaşık yapısı itibarıyla incelenmesi

de çetin bir gelenek hâline gelmiştir (2003, s. 211). Bu karmaşık yapıya bir de kent ortamı ve günümüz dünyasının popüler kültür, kültür endüstrisi, moda gibi kavram ve olguları da eklenince çözümlenmesi daha da zor bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelin ve damat olmak üzere iki kişinin kaderlerini birleştirmeleri ile bireyselliği, iki tarafın ailelerinin bağlantı kurmasıyla aileler arasındaki ilişkileri, çeşitli uygulamaları sebebiyle daha geniş çevreyi etkilemesi yönünden de topluluğu içine alan bu gelenek, iki tarafın da erginlenme ve sosyalleşme süreçlerinin önemli bir basamağı olarak düşünülmektedir. Ayrıca aileler arasında kurulacak olan dayanışma neticesinde sosyal ilişkileri de düzenleyen bir kurum olarak ele alınarak her zaman ve her yerde önemli bir süreç olarak görülmektedir (Örnek, 1977, s. 185). Aynı zamanda Güvenç'in belirttiği gibi evlenme, “doğuma izin veren bir geçiştir” (1993, s. 280). Bu sebeple de ortama bağlı kalmaksızın uygulanmaya devam etmektedir.

Evlenmenin vazgeçilmez bir gelenek olması durumu, onun ekonomik anlamda bir araç olarak kullanılmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle evlenme çatısı altında ele alınan çeşitli uygulamaların sürdürülebilirliği onun ticarî amaçlarla kullanılabilen bir araç hâline dönüşmesine yol açmıştır. Uygulamanın aşamalarına bakıldığında hemen her biriyle ilgili “paket” hâline getirilmiş hizmetlerin ücretleri karşılığında evlenecek olan çiftlere sunulduğunu ve pazarlandığını görmek mümkündür. Söz konusu geçiş döneminin bu süreci yaşayan bireyler üzerindeki etkisinin pazarlama aracı olarak kullanıldığı bu alanda “çeyiz paketi”, “düğün paketi”, “kına paketi” gibi belirli konseptler altında toplanmış ve paket adını taşımasa bile bir bütün hâlinde sunulan (evlilik teklifi, bekârlığa veda gecesi, gelin hamamı organizasyonları gibi) ürün içeriklerinin çiftlerin hazırlığını kolaylaştıracağı iddiası ile piyasaya sürüldüğü ve müşteri bulduğu söylenebilir. Bu paket yapılar, geleneğin yapısını bozulmaya giden bir değişime zorlamakla birlikte uygulamanın neredeyse tek tipleşmesine de neden olmaktadır.

Yapısı gereği geleneksel her unsur, bağlamsal özelliklerine göre değişim göstermektedir. Bu değişim, geleneğin dönemle uyumlu hâle getirilmesi için önemli bir süreçtir. Uyumlu hâle getirilemediği durumlarda ise bozulma veya yozlaşmadan söz etmek gerekir (Ekici, 2008, s. 36).

Evlenme ile ilgili uygulamalara bakıldığında kazanç elde etme amacıyla yeni unsurların dâhil edilmeye ve moda olarak benimsetilerek geniş kitlelere ulaştırılmaya çalışılması durumunu görmek mümkündür. Bu çaba, söz konusu geleneğin her bir aşamasında çeşitli organizasyonlar ve paketler/setler çatısı altında müşterilere sunum şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Evlilik teklifi aşamasından balayına kadar giden süreçte uygulamaların hem kendisi hem de içeriği, popüler kültür unsurları ile çeşitlendirilerek kültür endüstrisinin önemli bir parçası hâline getirilmektedir. Özdemir'in Horkheimer ve Adorno'dan aktardığı üzere kültür endüstrisi, tüketim amaçlı ürünler sağlayarak kitleleri kontrol etmekte, bireysel tercihleri yok sayarak bireyselliğin de sonunu hazırlamaktadır. “Kitle kültürü” kavramı yerine “kültür endüstrisi” terimini kullanmayı tercih eden Horkheimer ve Adorno, bu alanın yanlış haz ve istekler ortaya çıkararak birey üzerinde zararlı etkileri olduğundan bahsederler (2012, s. 32). Endüstrileşme ile birlikte geldiği iddia edilen kitle kültürü, yukarıdan aşağıya doğru pazarlanan bir kültürel yapılanma olarak kabul edilmektedir. Kitle kültürü veya kültür endüstrisi, hangi terimi kullanmayı tercih edersek edelim, bu alan karakteristik olarak pazarlanabilir olmalıdır. Ticarî yönüyle var olan kültür endüstrisi, hitap ettiği ve satış gerçekleştirebildiği kitlenin büyüklüğü kadar başarılı sayılır. Dolayısıyla kültür endüstrisi kapsamında pazarlanan ürünlerde estetik gaye ve ölçüler ortadan kalkmakta; onun yerine ekonomik kurallar geçerli olmaktadır (Erdoğan, 2001, s. 80-81). Diğer bir deyişle tüketiciye satış amacıyla ortaya konmuş ürün(ler) pazarlama ve getiri konusunda ne kadar geniş bir kitleye ulaştıysa o ürünün pazarlanma sürekliliği o kadar kalıcı olmaktadır. Kültür endüstrisinin asıl amacı da bu başarıyı sağlamak ve standart bir yapı ortaya koyabilmektir.

Durmaksızın vaat etme üzerine kurulu bir düzeni olan kültür endüstrisi, hitap ettiği kesim olan tüketicisini aldatmaktadır. İlgi çekici imgeler ve uygulama alanları yaratan bu alan, tüketici için bir tüketme zorunluluğu yaratmaktadır. Özellikle de “Konumu sağlamaştıkça, kültür endüstrisi tüketici gereksinimleriyle istediğini yapar hale gelebilir; bu gereksinimleri üretebilir, yönlendirebilir, denetim altına alabilir, hatta (...) son verebilir (...)” (Adorno, 2021, s. 72-78). Bu sebeple de dönemin koşullarına bağlı olarak sürekli kendini yenileyebilme özelliğine sahip olan kültürün pazarlanma alanları ile karşılaşmamız mümkündür. Öte yandan Adıgüzel'in iddiası, kültürün kitle iletişim araçlarını üretmiş olan gelişmiş ülkelerin bunları üretememiş olan ülkelere pazarladıkları/ihraç ettikleri bir “meta” hâline gelmiş olması yönündedir. Reklam araçları, dağıtım ağları gibi ekonominin gereçleri ile beslenen ve onları da besleyen kültür endüstrisinin standartlaşmayı meydana getirdiğini ifade ederek iddialarını sürdürür (2001, s. 103-121).

Kültür endüstrisinin pazarlanabilir ve manipüle edici olma özellikleri, günümüzde kitleler üzerinde oldukça etkili olmasına yol açmaktadır. Bu etki, evlenme ile ilgili uygulamaların önemli bir kısmında da kendini hissettirmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken husus şudur: Her birey, kültür endüstrisi çatısı altında pazarlanan birtakım ürün veya uygulamaları,

söz konusu gelenek içerisinde dâhil etmemektedir. Ancak kitlesel açıdan önemli bir sayıya ulaşan topluluklar, evlenme ile ilgili olarak pazarlanan ürün ve uygulamaların bir kısmını veya (büyük bir gayretle) hepsini “satın almaya” çalışmaktadır. Paket veya set olarak sunumu yapılan ürünler, belirli şirketler tarafından konsept şeklinde hazırlanan organizasyonlar, manipüle edici bir yöntemle müşteri hâline gelen çiftlere pazarlanmaktadır.

Evlilik teklifi aşamasından başlayarak düğün sonrasında yapılan uygulamalara kadar giden bu yolculuğun basamaklarını ayrıntılı olarak ele alarak söz konusu süreçlerde karşılaşılan paketlenmiş uygulama ve ürün örneklerine değinmek yerinde olacaktır. Uygulamaların sırası ile ele alınabilmesi için evlilik öncesi, sırası ve sonrası şeklinde bir tasnif tercih edilmiştir.

2.1. Evlilik Öncesi

Söz konusu süreç, içerisinde pek çok aşamayı barındırmaktadır. Evlilik teklifinden evlenme ritüelinin gerçekleştiği ana kadarki tüm ürün ve uygulamaların bu başlık altında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Evlilik öncesi sürecin inceleme kapsamında değerlendirilecek olan ilk basamağı evlilik teklifidir. Evlilik biçimlerine göre uygulanıp uygulanmayacağına kararının verildiği bu adım, evlilik aşamasına geçişte bir eşik vazifesi görmektedir. Bu eşik, günümüzde birtakım organizasyonlar aracılığıyla paket hâlinde ilgililere pazarlanmaktadır (Düğün.com, 2023). Sunulan seçenekler arasında kişinin tercihine en uygun olanı seçtiği ve uyguladığı bu paket organizasyon ile önemli bir eşik tamamlanmış olur.

Fotoğraf 1: Evlilik Teklifi Organizasyonundan Bir Pankart Örneği

Evlenme teklifinin kabulünden sonraki süreçte kız isteme, söz ve nişan aşamalarına geçilmektedir. Bu aşamaları uygulamayı tercih eden kişiler, uygulamanın kapsamı dâhilinde birtakım paket, set ve organizasyonlar ile karşılaşmaktadır. Kız istemeye giderken erkek tarafının aldığı çikolata, çikolata tepsisi veya gondol adıyla hazırlanmış çikolata paketleri, çiçek buketleri; söz veya nişan uygulamalarının organizasyon şirketleri aracılığıyla yapılması; yüzük takma ritüeli için gerekli ürünlerin (söz tepsisi, nişan tepsisi gibi) ve nişan aşamasında ailelerin birbirlerine veya sadece gelin-damada aldıkları nişan bohçalarının setler hâlinde satılması, fotoğraf çekimi için fotoğrafçıların bu törene özel paketler hazırlamaları, bu aşamaların paketlenen gelenek örneklerinden bir kısmıdır.

Fotoğraf 2: Kız İsteme Töreni için Hazırlanan Çikolata Paketi Örneği

Fotoğraf 3: Yüzük Takma Töreni için Hazırlanmış ve Satışa Sunulmuş Bir Tepsisi Örneği

Fotoğraf 4: Gelin için Hazırlanmış Bohça Paketleri

Çikolatadan nişan bohçasına kadar çeşitli unsurların paketlenerek set hâlinde satışının yapılması, bireysel tercihlere bağlı olarak kişilerin ekonomik durumlarına göre seçim yaparak hazır buldukları ve konfor alanının dışına çıkılmamasını sağlayan bir alanda uygulamayı sürdürmelerine olanak tanımaktadır. Bununla birlikte özellikle nişan aşamasını dış mekânda yapmayı tercih edenler de yine belirli organizasyon kalıplarıyla tanışmaktadır. Seçilen mekânın nişan gününe özel olarak sunduğu menüler de bir tür paket olarak ele alınabilir. Üstelik sadece yeme içme yapısı (bu aşama içerisinde nişan pastası da değerlendirilebilir) değil eğlence (müzik ve oyun) unsuru da bu paketlere dâhil edilmektedir. Diğer bir deyişle nişana davetli olan kişiler için yeme içmeden eğlenmeye kadar her şeyin hazır olarak sunulduğu ve evlenecek olan çiftin sadece seçim yapma kısmında müdahil olduğu bir organizasyon söz konusudur. Nişanı dış mekânda değil iç mekânda (evde) yapmayı tercih eden çiftlerin bir kısmı da ev ortamının nişan törenine uygun hâle getirilmesi için çeşitli organizasyon şirketleri ile anlaşabilmektedir. Bu seçim de mekânın, yeme içmenin ve eğlenmenin hazır şekilde sunulduğu bir başka paket olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 5: Dış Mekânda Yapılan Bir Nişan Organizasyonunun Menüü

Evlenecek olan çiftlerin çeyiz hazırlığı ve evlendikten sonra yerleşecekleri evler için eşya alma aşamalarında da paketleşme durumu, bu geleneksel uygulamanın peşini bırakmamaktadır. Çeşitli firmaların özel olarak hazırladıkları çeyiz paketleri mevcuttur. Bireylerin şahsî tercihlerine bırakılmış gibi görünse de bu paketlerin seçiminde de “moda” olgusu ön plandadır (Bernardo, 2023; Schafer, 2023). Aynı şekilde beyaz eşya veya mobilya alımlarında da firmaların set/paket hâlinde “kampanyalı” olarak ürünleri pazarlamaları, geleneğin etrafında şekillenen kültür endüstrisi unsurlarına birer örnektir (Doğtaş, 2023; Teknosa, 2023).

Fotoğraf 6: Geleneksel Bir Çarşı Olan Kemeraltı'ndaki Çeyizcilerin Hazırladıkları Çeyiz Setleri

Evlilik öncesinde çeşitli organizasyonlar kapsamında karşılaşılan gelin hamamı ve bekârlığa veda partisi gibi uygulamalar da unutulmamalıdır. Gelin hamamı söz konusu olduğunda otel gibi mekânların bu tip günler için yaptıkları organizasyonların olduğu görülmektedir. Çeşitli firmaların “başlangıç paketi” ve “her şey dâhil paket” adı altında sunumunu yaptığı bu organizasyonda mekânın kullanımı, misafirlere verilecek sabun, tarak, kese, “spa seti” gibi hediyeler ve içecek ikramı gibi seçenekler sunulmaktadır (Düğünbuketi.com, 2023). Benzer şekilde bekârlığa veda partisi için de çeşitli organizasyonlar yapılmakta, bu etkinlikte kullanılacak ürünler

pazarlanmakta ve çeşitli blog sayfalarında parti seçenekleriyle ilgili bilgilere yer verilmektedir (İnvidza, 2023; Partiden.com, 2023).

Fotoğraf 7: Her Şey Dâhil Gelin Hamamı Paketi (Fes Spa Hamam, 2023)

Fotoğraf 8: Organizasyon Şirketleri Tarafından Düzenlenen Bekarlığa Veda Partisi Paketlerine Dâhil Olanlar Ürünlerden Bir Kısmı (Başkent Organizasyon, 2023)

2.2. Evlilik Sırası

Bu başlık altında düğün sırasında veya birkaç gün öncesinde yapılan kınadan nikâh-düğün bitimine kadar geçen süreçte karşılaşılan paket ürün ve organizasyonlara yer verilmiştir.

Çiftlerin tercihine göre nikâhın düğünden önce yapılması, nikâh ile düğünün bir arada yapılması veya sadece nikâh yapılması gibi çeşitlilikler mevcuttur. Bu seçimler içerisinde nikâh şekeri ve davetiye seçimi gibi unsurlar da

karşımıza çıkmaktadır. Bu tip ürünlerin seçimi; kına organizasyonunun ayrı veya düğün ile birlikte yapılması esnasında kullanılacak ürünler; gelin ve damadın düğüne-nikâha hazırlığında ön plana çıkan gelin saçı, makyajı ve damat tıraşı; düğün fotoğrafçılığı; gelin arabası süslemesi ve düğünün kendisinin içerdiği tüm unsurlar paket, set veya konsept organizasyon şeklinde hazırlanmakta, sunulmakta ve pazarlanmaktadır.

Kına gecesi, düğünle beraber değil ayrı bir etkinlik olarak düzenlendiğinde öncelikle iç mekân ve dış mekân tercihi yapılmakta, bu tercihe göre kullanılacak olan ürünler ve mekân özelliklerine karar verilmektedir. Hem iç mekânda hem de dış mekânda yapılacak kına gecesi için çeşitli firmaların sunmuş oldukları paket hizmetler vardır. Firmalar tarafından farklı konseptler sloganı ile pazarlanan kına gecesi organizasyonlarını tercih edenler, bu paketler içerisinde yeme içmeden eğlenceye tüm aşamalara ve bunlarla ilgili ürünlere ulaşabilmektedir (Kınacım Organizasyon, 2023). Evlenecek kişiler bu paket hizmetleri tercih etmeseler dahi bireysel olarak kına gecesi ile ilgili alışveriş yaptıklarında pek çok unsurun paket hâlinde satıldığını görmektedir. Kına keseleri, uğur paraları, kına mumları, duvaklar, kınalar, mendiller, örtüler gibi birçok ürün, paketlenmiş şekilde pazarlanmaktadır.

Fotoğraf 9: Kına Gecesi için Paketlenmiş Ürünler

MİHRİMAH SULTAN PAKETİ

3 Kişilik Nedime Kız Ekibi	Damat Kostümü (Yekek ve Fes)
Gazebolu Varaklı Kına Tahtı	Damat Beyin Arkadaşları için Fes (10 Adet)
By Kınalı Supervizör Organizasyon Sorumlusu	Rengarenk Gösterisi & Kemerli
Yöresel Kostümler ile Misafir Karşılama	Testi Kirma Oyunu
Gümüş Osmanlı Tasarımlı Lokum İkram Seti	Concept Kına Tepsisi ve Sepeti
Gül Suyu İkram Seti	(8 Farklı Model Seçenekleri ile)
İsminize Özel Kına Hatıra Perdesi	El Gülleri (12 Adet) - El Mumları (12 Adet)
Kına Gecesi Karşılama Panosu	Kına Taçları (12 Adet) - Halay Mendilleri (20 Adet)
By Kınalıya Özel Karografili Dans Gösterileri	Şakıra Kemerleri (12 Adet)
(Roman, Çiftetelli, Tırışka)	Süslümelili Tefler (12 Adet)
Davul ve Deflerle Gelin Çıkışı	Kına Hediyeletikleri (100 Kişilik)
Kına Yakma Resitali	Yaş Kına (200 Gr)
Gelin Englendirmesi (Eğlenceli, Hüzünlü)	Volkan, Konfeti ve Kar Spreyi
Alınan Hediyeletiklerin Misafirlere Dağıtımı	Davul Püsküllü, Bendir, Def ve Gelin Şemsiyesi
Süslümelili Deri Gelin Tefi	Gelin Bindallısı & Kaftanı
Gelin ve Damat Yüz Örtüleri ve Eldivenleri	(Hürrem, Seyranlı Moda, Grand Deluxe, Mira,
Gelinin Arkadaşlarına Özel Kaftan (10 Adet)	Azure Model Renk ve Beden Seçenekleri ile)

1.499 ₺
2018 Yeni Seçen Paketleri

ABİYE AHAKKABISI | HİNT KINACISI
HEDİYE

by.kinali | By Kınalı Organizasyon | by.kinali@hotmail.com
www.bykinali.com | 0312 963 30 41 / 0507 386 87 33
Hırbay Mahallesi Nispeti Sokak No 10/10 Sıkıllı ÇANKAYA / ANKARA
Dijitalizasyon : By Kınalı Organizasyon | Armut.com : By Kınalı Organizasyon

Fotoğraf 10: Kına Gecesi için Hazırlanmış Paket Program (Düğün.com, 2023)

Düğün yapmayı tercih edenler için yine büyük bir organizasyon paketi “imkân”ı söz konusudur. Bu kapsamda düğün yerleri ve bunların sağladığı hizmetler (yeme içme, eğlenme, fotoğraf ve video çekimi, mekân ve süslemesi, -tercih edilecekse- kına zamanı ve ilgili unsurları) ile düğün gününe hazırlık olarak nitelendirebileceğimiz nikâh şekeri ve davetiye seçimi, gelin arabası süsleme, gelin saçı ve makyajının yapımı, damat tıraşı ve fotoğraf çekimi gibi hususlar akla gelmektedir. Tüm bu bahsedilen aşama ve unsurlarla ilgili paket veya set adı altında birtakım pazarlamaların yapıldığı görülmektedir.

Evlenecek çiftin nasıl bir düğün yapmak istediğine karar vermesi ve bu doğrultuda en uygun yeri seçmeleri ile bir dizi paketlenen unsur ortaya çıkmaya başlamaktadır. Organizasyon paketleri, düğün yeri seçiminde oldukça etkilidir. Bu paketler içerisinde sunulan yemek, eğlence, fotoğraf çekimi ve video kaydı ile süsleme hizmetleri, çiftlerin mekân seçiminde etkili olmaktadır. Çeşitli menü imkânlarıyla yeme içme; nikâh masası, gelin ve damadın mekâna girdiklerinde yürüyeceği yol, -varsa- havuz ve etrafı, misafirlerin masaları gibi yerlerin süslenmesi; orkestra seçenekleri (bazı paketlerde eğlence kapsamında değerlendirilen müzik unsuru “ekstra” olarak

kabul edilip paket fiyatının dışında bir ücretlendirmeye tabi tutulmaktadır); düğün esnasında yapılacak olan fotoğraf ve video çekimi (müzik unsuru gibi ekstra olarak kabul edilen ve pakete dâhil edilmeyen örnekleri mevcuttur) ile bu paketler, sürekli olarak pazarlanmaktadır. Özellikle dijital ortamların kullanımının tercih edilmesiyle birlikte pek çok firmanın siteleri üzerinden çiftler bu paketlerle ilgili bilgilere (pakete dâhil olan ve olmayan hizmetler, paket ücretleri, paket seçenekleri gibi) kolaylıkla ulaşabilmektedir (DüğünMaster.com, 2023).

ADIL ORGANİZASYON
www.adilorganizasyon.com

20 YIL

0536 917 27 49
0535 227 91 25 0536 647 32 47

Düğün Paketi-1

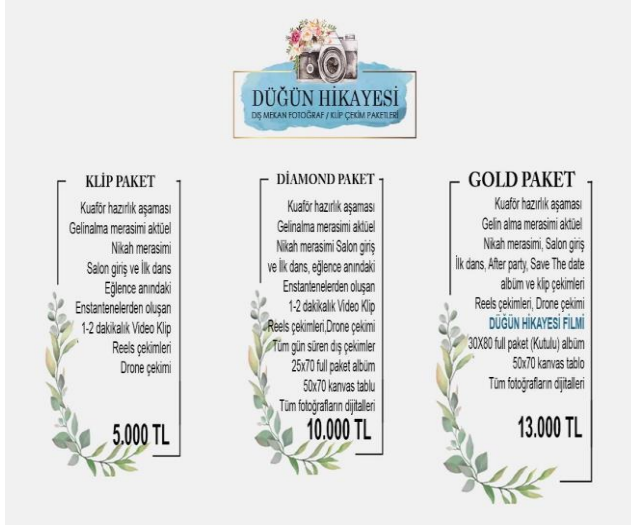
- 100 Kişilik Tiffany Sandalye
- 13 Adet Yuvarlak 8 kişilik Masa
- 13 Adet Masa Örtüsü
- 13 Adet Masa Dantel Kapak
- 100 Adet Dore Supla
- Yuvarlak Masa - Masa Örtüsü - Dantel Kapak
- Masa Ortası - Şamdan - Çiçek - Roz Supla
- Masa Giydirme - Runner -Kapak
- Masa Üstü - Canlı Çiçek - Yapay Çiçek
- Sandalye Süsleme - Sandalye Giydirme
- Sandalye İstenilen Renkte - Tülle Süsleme Yapılır
- Kırmızı Halı - Çiçekli Gelin Yolu
- Dilim Pasta - Kuru Pasta - Meyva Suyu - Kola - Fanta
- Volkan - Işık - Canlı Çiçekli led Işıklı Gelin Yolu Süslemeleri
- Nikah Masası - Nikah Şahidi Pufurları - Arka Fon - Özel Çiçekli Tag
- Ses Sistemi - Dj Sunucu Hizmeti
- Misafir Karşılama - Yer Gösterme - Hostesleri
- Karşılama Panosu - Havalı Fişek Gösterisi
- Fotoğraf Çekimi - Video Çekimi
- Düğün Yemegi - İsteğe Göre Hazırlanır

Fiyat için lütfen iletişime geçin...

Fotoğraf 11: Düğün Organizasyon Paketi Örneği (Adil Organizasyon, 2023)

Davetiye seçimi aşamasında da birtakım paket hizmetler mevcuttur. Belli sayıda davetiye istendiği takdirde baskı ücretinin talep edilmemesi ve bu durumun da “kampanya” sloganı altında pazarlanıyor olması dikkat çekicidir (Davetiye.market, 2023). Düğünün önemli bir yapısı olan eğlenme unsuru içerisinde de gelin ve damadın ilk dansı için çeşitli dans kurslarına gitmeyi tercih etmeye başlamaları ve bu kursların da söz konusu hizmeti paket program hâlinde pazarlıyor olmaları da önemli bir paketleme örneğidir (Dans Akademi, 2023). Paketlenen bir diğer unsur da gelin saç ve makyajının yapımıdır. Çeşitli kuaför ve güzellik salonları, düğün gününe özel olarak paketler hazırlayarak vermiş oldukları hizmeti pazarlamaktadır (Başak, 2023). Evlilik sırası aşamasının paketlenen son örneği ise fotoğraf ve video çekimidir. Fotoğrafçıların düğün fotoğrafı çekimlerine özel olarak hazırladıkları “Dış Mekân Fotoğraf Çekimi”, “Hazırlık + Dış Mekân”, “Yarım Günlük Çekim”, “Kısa Düğün Hikâyesi”, “Tüm Gün Düğün

Hikâyesi” gibi paketler bulunmakta, çiftlerin paket seçimlerine göre çekimler yapılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu paketler, çekimden sonraki baskı aşamasını da içermekte; basım adeti ve kalitesi de içeriklere göre değişiklik göstermektedir (HakanÖzfatıra, 2023).

Fotoğraf 12: Fotoğrafçıların Hazırladığı Çekim Paketlerine Bir Örnek (Armoni Fotoğrafçılık, 2023)

Evlilik sırası başlığı altında değerlendirilen tüm paket, set ve organizasyonlar, belirli bir süreklilik içerisinde pazarlanmaya devam etmekte, insan iletişiminin oldukça kuvvetli olduğu günümüz dünyasında evlenecek olan çiftlerin birbirleri üzerindeki etkisi de bu pazarlama alanında önemli bir rol oynamaktadır.

2.3. Evlilik Sonrası

Evlilik sonrası aşaması içerisinde “after party” ve balayı paketleri değerlendirilmiştir. Burada after party adı verilen organizasyonun evlilik sırası aşamasında da ele alınabileceği akla gelebilir; ancak bahsedilen etkinlik, düğün bittikten sonra yapılması ve katılımcı kitlesinin farklılaşması (aile büyüklerinin düğün bitiminde etkinlikten ayrılmaları sonrası genellikle arkadaşlar arasında yapılmaktadır) sebebiyle çalışma kapsamında evlilik sonrası süreçlerinden biri olarak kabul edilip ele alınmıştır.

Evlilik hazırlıkları ile ilgilenip zorlu bir sürecin sonuna gelmek üzere olan çiftlere “yorgunluğun atılması” iddiasıyla pazarlanan after party organizasyonları, evlenme ile ilgili geleneksel yapının paketlenen aşamalarından biri olmakla beraber popüler kültürün etkisiyle son

dönemlerde uygulanmaya başlanan bir etkinlik olarak görülmektedir. İnternet dünyasının imkânlarıyla farklı organizasyon şirketleri ve çeşitli ürünlerle tanışan/karşılaşan çiftler, dijital ortam üzerinden çok sayıda uyarıcı etkisinde kalarak bu uygulamanın sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Şirketlerin ve otel gibi mekânların internet sitelerinde, blog sayfalarında, sosyal medyada ve daha pek çok mecrada sürekli olarak tetiklenen çiftler, hazırlanmış paketler içerisinden seçim yapmaktadır (Davetly, 2023). Etkinliği içeren bir organizasyon paketinin yanı sıra bu aşamada kullanılması manipüle edilen pek çok ürün de paket hâlinde satılmaktadır. Diğer bir deyişle after party için bir organizasyon şirketi ile anlaşılabilirdiği gibi herhangi bir organizasyon şirketi veya paketi kapsamında olmayan, bireysel olarak düzenlenmiş bu tip etkinliklerde kullanılmak üzere pazarlanan ürünleri de paket veya set olarak bulmak mümkündür.

Fotoğraf 13: After Party Organizasyonuna Katılan Misafirlere Dağıtılmak için Hazırlanmış Bir Ertesi Sabah Seti: Hangover Kit (Get Married Abroad, 2023)

Bu sürecin son aşaması olan balayı da paketlenmiş bir “fırsat” olarak çiftlere sunulmaktadır. Popüler kültür etkisiyle uzun zamandır hayatımızda olan balayı tatili, çeşitli kampanyalar aracılığıyla pazarlanmakta, çiftlerin bütçelerine göre yapacakları seçimlerde olabildiğince farklı seçenekler hazırlanmaktadır. Dijital kültür ortamlarının son derece aktif olması etkisiyle de çiftler tur şirketleri, oteller ve benzer organizasyon şirketlerinin

reklamları aracılığıyla sürekli olarak söz konusu paketlere maruz kalmakta ve bu manipüle teknolojiyle bir seçime zorlanmaktadır.

**DIŞ ÇEKİM DAHİL
BALAYI PAKETİ**

**Rüya
BALAYI
Paketi**

- 3 Gece 4 Gün Fırtına Deresi Otel Konaklama
- 3 Sabah Kahvaltısı
- 1 Gün Profesyonel Fotoğraf Çekimi
- 1 Adet 25-70 Tek Albüm
- 2 Gün Rize Yaylalar Turu
- Otogar ya da Rize Hava Limanı Karşılama ve Bırakma Hizmeti
- Zipline - Salıncak
- Rota Planlama ve Danışmanlık Hizmeti

2 kişi için
17.500₺

VAVEYLA
Turizm

0552 456 50 53
0464 250 50 53

vaveylaturizm
www.vaveylaturizm.com

Fotoğraf 14: Balayı Paketi Örneği (Vaveyla Turizm, 2023)

Önemli bir geçiş dönemi olarak kabul edilen evlilik, her bir aşamasında paket hâline gelmiş/getirilmiş hizmet veya ürünleri barındırmaktadır. Bu hizmet ve ürünlerin bir kısmı geleneği geliştirirken bir kısmı ise yozlaşmaya neden olmaktadır. Değişimin iki boyutlu olarak değerlendirilmesi gerektiğini göz önünde bulundurarak bahsedilen uygulamaların ne yönde bir değişim gösterdiğinin tespiti önemli hâle gelmektedir.

Sonuç

Kültürlerarası iletişimin oldukça kuvvetli olduğu bir dönemde doğal süreci içerisinde kültürün ve kültürel ürünlerin karşılıklı olarak birbirlerinden etkilenmeleri olağandır. Ancak kitle iletişim araçlarını üreten ve bunlara hâkim olabilen toplumların kültürel ürünleri veya pazarlama araçlarının diğer kültürler üzerinde baskın şekilde etkili olması, bazı geleneksel yapıların değişmesine ve hatta standartlaşmasına neden olabilmektedir. Kitle iletişim araçlarını üreten toplumlar, kendi kültürel ürünlerini de bu araç vasıtasıyla piyasaya sürmekte, pazarlamakta ve bu ürünlerin reklamını yapmaktadır.

Küreselleşme adı verilen süreç, bütün dünyada benzer ya da ortak zevk, inanç ve değerler üretip benimsetirken dünya, kültürel anlamda âdeta küçülmektedir. Bu küçülme, yerel kültür unsurlarının küreselleşme ile birlikte standart hâle getirilmesiyle yaratılmıştır. Bilinçli bir şekilde yapılan bu hamle(ler), kültür değişimleri olarak düşünülebilir. Ancak değişimin olumlu (gelişme) ve olumsuz (bozulma/yozlaşma) olmak üzere iki yönlü olduğu unutulmamalıdır. Gelenekselin değişime uğramaması düşünülemez. Dönemin koşullarına göre yeniden ele alınmayan geleneksel bir yapı, çağının şartlarına ayak uyduramadığında o unsurun aktarımı son bulmakta ve yok olmaktadır. Bu yüzden geleneğin gelişmesini sağlayacak çerçevede değişime uğraması kabul görmektedir. Başka bir deyişle geleneğin devamlılığı gelişimine bağlıdır. Lâkin tersi bir durumda geleneğin gelişmesinden değil yozlaşmasından bahsedilir. Bir başka ifadeyle geleneksel yapı, kendisini meydana getiren her bir mikro yapıdan bağımsız, ait olduğu toplumun kültürel değerleriyle çatışan bir hâl aldığı anda orada artık gelişmeden değil yozlaşmadan söz etmek gerekir.

Kültür endüstrisinin olumlu olarak kabul edilebilecek özellikleri bir yana bırakılırsa dünyanın tek tipleşmesine neden olan bir alan yarattığı söylenebilir. İnceleme konusu edilen evlenme ile ilgili her aşamaya ait uygulama ve ürün örnekleri, bu tek tipleşmenin göstergelerinden sadece birkaçıdır.

Özellikle kentleşme ve devamında gelen küreselleşme süreçleri sonucunda endüstrileşmenin farklı alanlarda kendine yer bulması, toplumların kültürel yapıları üzerinde de etkili olmuştur. İşlevsel açıdan vazgeçilmez bir gelenek olan evlenme de kent ortamının getirdiği kültür endüstrisinin çeşitli alanlarına sıklıkla maruz kalmaktadır. Çalışma içerisinde ilgili başlıklarda verilen her bir örnek, kentin kültür endüstrisi, popüler kültür, kitle iletişim araçları ile ilişkisine ve bu ilişkinin geleneksel uygulamalar üzerindeki etkisine ışık tutmaktadır.

Evlilik öncesi, evlilik sırası ve evlilik sonrası başlıklarında ayrıntılı olarak ele alınan aşamalar, söz konusu geleneksel yapının paketleşen alanlarına birer örnek sunmaktadır. İletişim süreçlerinin teknolojik araçlara yönelmesi ve pazarlama tekniklerinin çeşitliliği, kültürel alanlara gözünü dikmiş ve bu alanı bir meta hâline getirmeye başlamıştır. Evlilik teklifi organizasyonları, çikolata paketleri, çiçek buketleri, söz organizasyonları, söz tepsileri, nişan organizasyonları, nişan tepsileri, nişan bohçaları, fotoğraf ve video çekimi paketleri, çeyiz setleri, gelin hamamı organizasyonları ve paketleri, bekârlığa veda gecesi/partisi organizasyonları ve paketleri, kına gecesi organizasyonları ve paketleri, davetiye paketleri, düğün paketleri, gelin saç ve makyajı paketleri, after party organizasyonları ve paketleri ile balayı

paketleri, geleneğin paketler içerisinde sıkıştırıldığını ve tek tipleştirildiğini göstermektedir.

Pazarlanabilir ve manipüle edici olan kültür endüstrisi paket, set ve organizasyon gibi başlıklarla evlenecek çiftleri sürekli olarak satın almaya yönlendirmektedir. İşlevsel hâle getirilen ürünler, çiftlerin her şeyi hazır olarak; diğer bir deyişle “her şey dâhil paket”lerle konfor alanlarının pek de dışına çıkmadan uygulamaları gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda sürekli bir etkileşim hâlinde olan insanın birbirini etkilemesi de söz konusu paketlerin seçiminde rol oynamaktadır.

Her şey dâhil paketler popüler hâlde değilken hazırlık aşamasındaki her bir unsur ve etkinlik için çiftlerin kendisi ve yakın çevreleri, evlilik ile ilgili uygulamaları gerçekleştirirken bir arada olma ve yardımlaşma gibi kişilerarası iletişimi ve kültürü kuvvetlendirici olgularla hemhâl olmaktadır. Ancak her şey dâhil paketlerin pazarlanmaya başlamasıyla birlikte genellikle çiftlerin belirli seçimleri yapıp hazırlıkla ilgili yapılması gerekenleri organizasyon şirketlerine bıraktıkları görülmektedir. Bu tercih, insanın yardımlaşarak bir arada olma hâline ket vurmaktadır. Bunun yanı sıra evlenecek kişilerin ihtiyacı olmasa bile çeşitli pazarlama teknikleriyle işlevsel hâle getirilen pek çok ürün (bekârlığa veda gecesi için pazarlanan taç, duvak gibi ürünler; after party için pazarlanan çeşitli hediye setleri) de satışa çıkarılmış, bunlar aracılığıyla bireyler tüketime itilmiştir.

İnsanı sürekli bir satın alma durumu ile karşı karşıya bırakan ve arka planında sosyal ilişkilerini zedeleyici bir ortam yaratan paket hizmetler, insan yaşamının en önemli eşiklerinden biri olan evlenme ile ilgili geleneksel yapılanmayı tehdit edici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireysel çaba ve tercihi göz ardı ederek hazırlanmış olan seçenekler arasından bir seçim yapmaya zorlayan bu paketler, her ne kadar aksini iddia eden sloganlarıyla pazarlansa da geleneği dar bir alana hapsedmektedir. Bununla birlikte popüler kültürün etkisiyle uygulanmaya başlanan etkinlikler ve satın alınan ürünler, geleneğin bazı açılardan yozlaşmasına da neden olmaktadır.

Kaynakça

Adıgüzel, Y. (2001). *“Kitle Toplumunun Açmazları” Kültür Endüstrisi*. İstanbul: Şehir Yayınları.

Adil Organizasyon. (2023, 12 Mayıs). *Düğün Organizasyonu Paketlerimiz*. Erişim adresi: <https://www.adilorganizasyon.com/dugun-organizasyonu-paketi.html>.

- Adorno, T. W. (2021). *Kültür Endüstrisi – Kültür Yönetimi* (N. Ülner, M. Tüzel, E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Armoni Fotoğrafçılık. (2023, 13 Mayıs). Düğün Hikâyesi: Dış Mekân Fotoğraf / Klip Çekim Paketleri. Erişim adresi: <https://www.armonifotografcilik.com/Paketler/dugun-hikayesi>.
- Başak. (2023, 12 Mayıs). Düğün Günü Paketi. Erişim adresi: <http://www.gelinsacivemakyaji.com/paketlerimiz/dugun-gunu-paketi/>.
- Başkent Organizasyon. (2023, 12 Mayıs). Bekârlığa Veda Partisi. Erişim adresi: <https://www.baskentorganizasyon.net/bekarliga-veda-partisi/>.
- Bernardo. (2023, 12 Mayıs). Kendi Çeyiz Setini Oluştur. Erişim adresi: <https://www.bernardo.com.tr/ceyiz-seti-olustur>.
- Boratav, P. N. (2003). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: K Kitaplığı.
- Dans Akademi. (2023, 12 Mayıs). Düğün Dansı Kursu 6+1 Haftalık Program. Erişim adresi: <https://dansakademi.com.tr/dugun-dansi-kursu>.
- Davetiye.market. (2023, 12 Mayıs). Davetiye Modelleri. Erişim adresi: <https://davetiye.market/magaza/>.
- Davetly. (2023, 13 Mayıs). Düğün Sonrası After Party Önerileri. Erişim adresi: <https://www.davetly.com/trend/dugun-sonrasi-after-party-onerileri>.
- Davis, M. (2016). *Gecekondu Gezegeni* (G. Koca, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Derdiçok, N. S. (2023). *Kent ve Kadın: Türk Kültüründe Gün Olgusu*. Çanakkale: Hars Akademi Yayınları.
- Doğtaş. (2023, 12 Mayıs). Düğün Paketleri. Erişim adresi: <https://www.dogtas.com/dugun-paketleri>.
- Düğünbuketi.com. (2023, 12 Mayıs). Gelin Hamamı Mekânları. Erişim adresi: <https://dugunbuketi.com/p/gelin-hamami>.
- Düğün.com. (2023, 11 Mayıs). İstanbul Evlilik Teklifi Organizasyon Firmaları ve Mekânları. Erişim adresi: <https://dugun.com/evlilik-teklifi/istanbul>.
- Düğün.com. (2023, 12 Mayıs). By Kınalı Organizasyon Fiyatları. Erişim adresi: <https://dugun.com/kina-ve-bekarliga-veda-organizasyon/ankara/dugun-dernek-kina-organizasyon>.

- DüğünMaster.com. (2023, 12 Mayıs). Düğün Mekânları. Erişim adresi: <https://dugunmaster.com/dugun-mekanlari>.
- Ekici, M. (2008). Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Folklor*, 80, 33-38.
- Erdoğan, İ. (2001). Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu. *Doğu Batı*, 15, 65-104.
- Fes Spa Hamam. (2023, 12 Mayıs). Böyle Gelin Hamamı Görmediniz! Erişim adresi: <https://www.fesspa.com.tr/gelin-hamami/>.
- Get Married Abroad. (2023, 13 Mayıs). Düğün Sonrası After Party Önerileri. Erişim adresi: <https://www.getmarriedabroad.net/en/dugun-sonrasi-after-party-onerileri/>.
- Güvenç, B. (1993). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hakan Özfatura. (2023, 12 Mayıs). Düğün, Nişan veya Özel Gün Fotoğraf Paketini Kendin Hazırla. Erişim adresi: <https://hakanozfatura.com/fotograf-paket-hazirla>.
- İnvidza. (2023, 12 Mayıs). 8 Soruda Bekârlığa Veda Partisi ile İlgili Her Şey. Erişim adresi: <https://invidza.com/blog/8-soruda-bekarliga-veda-partisi-ile-ilgili-her-sey/>.
- Keleş, R. (2019). *100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İzmir: Cem Yayınevi.
- Kınacım Organizasyon. (2023, 12 Mayıs). Kına Konseptleri. Erişim adresi: <https://kinacim.com.tr/kina-konseptleri/>.
- Kunt, H. (2022). *Sosyo-Kültürel Değişme Bağlamında Evlenme Biçimleri: Beyşehir Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Mumford, L. (2012). *Tarih Boyunca Kent-Kökenleri, Geçirdiği Değişimler ve Geleceği* (G. Koca, T. Tosun, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2019). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, N. (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi -Seçki-*. Ankara: Hacettepe Yayıncılık.
- Partiden.com. (2023, 12 Mayıs). Bride To Be. Erişim adresi: <https://www.partiden.com/kategori/bride-to-be>.

Schafer. (2023, 12 Mayıs). Evlilik Paketleri. Erişim adresi:
<https://www.schafer.com.tr/evlilik-paketleri>.

Teknosa. (2023, 12 Mayıs). Çeyiz Seti. Erişim adresi:
<https://www.teknosa.com/ceyiz-seti>.

Turhan, M. (1969). *Kültür Değişmeleri -Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik-*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Vaveyla Turizm. (2023, 13 Mayıs). Dış Çekim Dâhil Karadeniz Balayı Paketi. Erişim adresi: <https://vaveylaturizm.com/2-gece-3-gun-balayi-paketi>.

White, J. B. (2015). *Para ile Akraba -Kentsel Türkiye’de Kadın Emegi* (A. Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yörükân, T. (2006). *Gecekonducular ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri*. Ankara: Nobel Yayın.

Ekler

Fotoğraf 1: Evlilik Teklifi Organizasyonundan Bir Pankart Örneği

Fotoğraf 2: Kız İsteme Töreni için Hazırlanan Çikolata Paketi Örneği

Fotoğraf 3: Yüzük Takma Töreni için Hazırlanmış ve Satışa Sunulmuş Bir Tepsi Örneği

Fotoğraf 4: Gelin için Hazırlanmış Bohça Paketleri

Fotoğraf 5: Dış Mekânda Yapılan Bir Nişan Organizasyonunun Menüsü

Fotoğraf 6: Geleneksel Bir Çarşı Olan Kemeraltı’ndaki Çeyizcilerin Hazırladıkları Çeyiz Setleri

Fotoğraf 7: Her Şey Dâhil Gelin Hamamı Paketi

Fotoğraf 8: Organizasyon Şirketleri Tarafından Düzenlenen Bekârlığa Veda Partisi Paketlerine Dâhil Olan Ürünlerden Bir Kısmı

Fotoğraf 9: Kına Gecesi için Paketlenmiş Ürünler

Fotoğraf 10: Kına Gecesi için Hazırlanmış Paket Program

Fotoğraf 11: Düğün Organizasyon Paketi Örneği

Fotoğraf 12: Fotoğrafçıların Hazırladığı Çekim Paketine Bir Örnek

Fotoğraf 13: After Party Organizasyonuna Katılan Misafirlere Dağıtılmak için Hazırlanmış Bir Ertesi Sabah Seti: Hangover Kit

Fotoğraf 14: Balayı Paketi Örneği

ÇORUMLU HALKEVİ DERGİSİNDE YER ALAN YAZILARIN TEMATİK BİBLİYOGRAFYASI

Thematic Bibliography of Articles in Çorumlu Folk Society Review

Mehmet ALTINOVA

Öğr. Gör., İstanbul Arel Üniversitesi, Dil Uygulama ve

Araştırma Merkezi, İstanbul/Türkiye,

mehmetaltinova@hotmail.com

Nurdan YEŞİLYURT GÜMÜŞKAYA

Öğr. Gör., İstanbul Arel Üniversitesi, Dil Uygulama ve

Araştırma Merkezi, İstanbul/Türkiye,

yesilyurtnur66@gmail.com

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 16 Mayıs 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 8 Haziran 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30 June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Altinova, M., Yeşilyurt Gümüşkaya N. (2023). Çorumlu Halkevi Dergisinde Yer Alan Yazıların Tematik Bibliyografyası. *ÇAKÜTAD*, 3 (1), 83-103.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır.

Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda olduğu beyan olunur.

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman | Grant Support

Bu çalışmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Öz

Halkevi dergileri, Türk kültürü ve tarihinin anlatıldığı temel kaynaklar arasında yerini almaktadır. Bugün derleme kütüphaneleri ve kişisel kütüphanelerde nüshaları bulunan bu dergilerin tematik bibliyografyalarının yapılması bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için bir rehber işlevi görecektir. Bu çalışmada Çorum Halkevi'nin yayın organı olan, 1938-1946 seneleri arasında 58 sayı olarak faaliyetini sürdürmüş Çorumlu Halkevi Dergisi hakkında bilgi verilecek ve burada yayımlanan yazılar üzerine değerlendirme yapılacaktır. Çorum Belediyesi tarafından tıpkıbasımı da yapılan dergi, birçok disipline kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Ele alınacak bu çalışmada başta halkbilimciler olmak üzere diğer disiplinlerde çalışma yapan araştırmacıların da bu kaynaklardan nasıl yararlanabileceği hakkında bilgi verilecek ve bu dergilerin kültür hayatımıza nasıl kazandırılabileceği konusunda yapılması gerekenler Çorumlu halkevi dergisi örneği üzerinden açıklanacaktır. Dergide yayımlanan yazılar incelendiği zaman bu yazıların ağırlıklı olarak Türk kültür tarihi açısından son derece önemli olan derleme yazılarından oluştuğu görülmektedir. Bu derlemeler vasıtasıyla Türk milletinin değerleri bir araya getirilip gelecek kuşaklara düzenli ve istikrarlı bir şekilde aktarılacak kültürel değerlerin kaybolması önlenmektedir. Çalışmanın sonunda ise sözü edilen dergideki halk kültürüyle ilişkili seçilmiş 281 yazının tematik bibliyografyasına yer

verilecektir. Bibliyografya verilirken öncelikli olarak “Halk Edebiyatı”, “Sosyal Hayat, Çeşitli Pratik ve Uygulamalar”, “Folklor ile İlgili Araştırma ve İncelemeler” ve “Folklor Dışı Konular” olmak üzere dört ana başlıkta değerlendirilmiş, bunun yanında başlıklar daha da özelleştirilerek her bir ana başlık kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bu tematik bibliyografya araştırmacılara hangi alanda çalışma yapacaklarsa kolayca o kaynaklara ulaşmalarını sağlayacaktır. Ayrıca yazıların künye bilgileri verilirken dergideki orijinal yazıya uyulmuş ve yazarlarının soyadlarının alfabetik sıralaması yapılmıştır. Çalışmanın araştırma yapacaklara ele alacakları konuyla ilgili kaynak bulma konusunda da yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halkevi, halkevi dergileri, Çorumlu halkevi dergisi, halkbilimi, tematik bibliyografya.

Abstract

Halkevleri (Folk Society) magazines are among the main sources of Turkish culture and history. Making thematic bibliographies of these journals, which have copies in compilation libraries and personal libraries today, will serve as a guide for researchers who will work on this subject. In this study, information will be given about the “Çorumlu” folk society magazine, which was the publication by means of Çorum Folk Society and continued this activity as 58 issues between 1938-1946, and an evaluation will be made on the articles published in this magazine. The journal, which was also facsimiled by Çorum Municipality, is important in terms of being a source for many disciplines. In this study, that will be discussed, information will be given about how researchers working in other disciplines, especially folklorists, can benefit from these resources and what needs to be done about how these journals can be brought into our cultural life will be explained through the example of Çorumlu Folk Society. While the articles published in the journal are examined, it is seen these, articles mainly consist of compilation articles are extremely important in terms of Turkish cultural history. Through these compilations, the values of the Turkish nation are brought together and transferred to the next generations in a regular and stable manner, preventing the loss of cultural values. In conclusion, a thematic bibliography of 281 selected articles related to folk culture in the mentioned journal will be included. While the bibliography was given, it was primarily evaluated under four main headings as "Folk Literature", "Social Life, Various Practices and Practices", "Research and Studies on Folklore" and "Non-Folklore Topics" divided into subheadings. This thematic bibliography will enable researchers to easily access to the resources in which they will study. In addition, while giving the information about the articles, the original article in the journal was followed and the surnames of the authors were listed in alphabetical order. It is thought that the study will also help those who will do research to find resources on the subject they will discuss.

Keywords: Folk Society, Folk Society reviews, Çorumlu Folk Society Review, folklore, thematic bibliography.

Giriş

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte birçok alanda yapılan çalışmalar öne çıkmıştır. Bu alanların başında ise kültür etkinlikleri gelmektedir. Geçmişten bugüne gelen bugünden de geleceğe aktarılan maddî ve manevî kültür öğelerinden halkın haberdar olması ve faydalanabilmesi adına yeni kurumların kurulması fikri Cumhuriyet Dönemi'nde hız kazanmıştır. Bu dönemde kurulan kurumlardan birisi de çalışmanın konusunu oluşturan halkevleridir. Mehmet Altınova, halkevleri ile ilgili çalışmasında kurumun amaçlarından birinin de cumhuriyetin ilanıyla birlikte Anadolu'da Atatürk'ün ilke ve inkılaplarının tanıtılıp halka benimsetmek ve kültürel seviyeyi arttırmak olduğunu ifade etmiştir (Altınova, 2018, s. 118).

Halkevlerinin kurulmasına ilişkin çeşitli toplantılar yapılmıştır. Halkevlerinin ana tüzüğünün hazırlanması için alanında uzman kişilerden oluşan bir kadro görevlendirilmiştir. Görevlendirilen komisyonun iki aylık çalışmasının ardından tüzük tasarısı hazırlanmış ve raporunu CHF Genel Sekreteri Recep Peker'e sunmuş, Peker de hazırlanan bu taslağı partinin ilgili mercilerine iletmıştır. Sonrasında "10-18 Mayıs 1931'de toplanan Cumhuriyet Halk Fırkasının üçüncü büyük kongresi halkevlerinin kurulmasına karar vermiştir" (Çeçen, 2009, s. 95; Malkoç, 2009, s. 25). "Bu hummalı hazırlıklar neticesinde 19 Şubat 1932'de 'Ankara, Aydın, Çanakkale, Van, İzmir, Bursa, Samsun, Eskişehir, Diyarbakır, Afyon, Konya, İstanbul, Denizli ve Adana illerinde' aynı anda halkevlerinin açılışı gerçekleşmiştir" (Akçam, 2012, s. 13). Bu on dört şehirde halkevlerinin açılışı büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. İstanbul'daki şubede İsmet Paşa bulunurken halkevi açılan diğer illerde de hükümet ya da partiden yetkili kişiler bulunmuştur (Özkaya, 2016, s. 17). Halkevlerinin kurulmasındaki amacı Mustafa Kemal şu şekilde ifade etmektedir:

"Gençlik istikbalin ışığıdır. Gençlik mütemadiyen gelişen ve yetiştirilen bir çalışmanın içinde yaşmalıdır. Millet, şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, ideale bağlı bir halk kitlesi şeklinde teşkilatlandırılmalıdır. En kuvvetli ders vasıtalarına, en yetişkin muallim ordularına, malik olmak kâfi değildir. Halkı yetiştirmek, halkı bir kitle haline getirmek ayrıca bir halk mesaisinin tanzimini ihmâl etmeyeceğiz. Silah kuvvetinden her türlü cebir ve meslek kuvvetinden daha müessir olan fikir kuvvetidir. Milletimizi bu sahada yetiştireceğiz. Bunu halkevleri yapacaktır" (Kara, 2006, s. 35).

Her kesimden insanı kucaklayan halkevleri, yerel kaynaklardan beslenmeyi kendisine ilke edinmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan cumhuriyetçilik, inkılapçılık, devletçilik, laiklik, milliyetçilik ve halkçılık ilkeleri halkevlerinin zeminini oluşturmaktadır (Oral, 2021, s. 6-7).

Halkevlerinin türlü imkânsızlıklar içerisinde çalışmalarını sürdürdüğünü, Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılaplarının çizgisinde ilerlediğini ve kültür sanat faaliyetlerini icra ederken bu ilkelere sadık kaldığını Oral, çalışmasında şu şekilde ifade etmektedir:

“Halkevleri, iki kez kapatılmış, maddî ve manevî pek çok imkânsızlık yaşamıştır. Buna rağmen her zaman küllerinden yeniden doğmuş ve halkın menfaati için çalışmaya devam etmiştir. Kuruluş döneminde siyasetle bağ kurulmayacağı belirtilmiş olsa da ülke içinde yaşanan tüm siyasî olaylardan doğal olarak etkilenmiş ve çağın şartlarına ayak uydurmaya çalışmıştır. Her zaman halk için halkla birlikte çalışmak prensip edinilmiş, halkın ihtiyaçlarına yönelik faaliyetler yapılmıştır. Bunları yaparken Atatürk ilkeleri esas alınmıştır. Bu durum kimi zaman halkevlerini olumsuz etkilere açık hâle getirirse de hareket noktası olarak belirlenen ilkelerden vazgeçilmemiştir. Kültür, sanat, eğitimle ilgili her çalışmada bu ilkeler ön planda tutulmuştur. Açılış aşamasında belirlenen amaçlarda daha sonraki dönemlerde de bir değişiklik görülmemiştir. Halkevleri hâlen aynı amaçlar doğrultusunda çalışmaya devam etmektedir” (2021, s. 15-16).

Millî değerlere oldukça önem veren Atatürk, ülkenin çeşitli yerlerinde halkevleri kurdurarak değerlerin kayıt altına alınması konusunda çok çaba sarf etmiştir. Bir milletin yeme içme alışkanlıklarından giyim kuşamına ve aile büyükleri karşısında sergiledikleri hâl ve hareketlerine kadar insanı ilgilendiren her şeyin çalışma alanına giren kültür, geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu yelpazenin kaybolmaması için sınıflandırma yapılarak kayıt altına alınması şarttır. Bunun farkında olan Atatürk, bu konuya önem vermiştir. Öncelikle halkbilimi olmak üzere birçok disipline kaynaklık yapan halkevi dergileri, bugün hâlâ alanında yetkin kişilerin çalışma ve inceleme alanları içerisinde yer almaktadır.

Başta kaybolmaya yüz tutmuş halk kültürü malzemelerini ve hâlâ yaşamaya devam eden halk kültürü ürünlerini derlemek halkevlerinin yayın organı olarak çıkardıkları dergilerin temel amacıdır. Söz konusu dergiler, araştırmacılar için oldukça önemli kaynak olduğu söylenebilir.

Halkevlerinin yayın organı olan dergilerin içinde öncelikle halkbilimi olmak üzere pek çok türden yazıların varlığını görmek mümkündür. Farklı amaçlarla kaleme alınan bu yazıların temel hedefinin halkı bilinçlendirmek olduğu söylenebilir. Bunun yanında Enver Behnan Şapolyo, halkevlerinin amaçlarını on beş başlık altında sıralamaktadır (Şapolyo, 1974, s. 68-69).

1. Halkevi Dergilerinden Yararlanma İmkânı

Türk kültürünün incelenmesi ve halka kendi değerlerinin aşılması açısından halkevlerinin yeri oldukça önemlidir. Halkevleri bu değerleri

halkla buluştururken halk edebiyatının kaynaklarından yararlanmışır. Halk edebiyatının kaynaklarını sözlü, yazılı ve elektronik olmak üzere üç grupta ele almak mümkündür. Halkevi dergileri de halk edebiyatının yazılı kaynakları arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Halkevlerinin çıkarmış olduğu yayın organları, bugün başta halkbilimi olmak üzere diğer disiplinlerin de başvurduğu temel kaynaklar arasında sayılmaktadır. Halkbiliminin temel kaynakları ülkenin farklı şehirlerinde çıkartılan halkevi dergileri vasıtasıyla günümüze taşınmış, bu eserler zamanla derlenip toparlanmış ve kitaplaşarak raflarda yerini almıştır. Bu dergilerin birincil kaynakları sunması bakımından oldukça önemli olduğu bilindiği hâlde halkbilimcilerin çalışmalarında kaynak olarak ihmâl edildikleri görölmektedir. Oysaki bu tür dergilerde yayımlanan yazılar; bir milletin geçmişi, bugünü ve geleceğidir. Dergilerdeki yazılar incelendiğinde geçmişten günümüze kadar bir milletin hazinesini görmek mümkündür. Bu nedenle sözü edilen hazinenin daha da görünür olmasını sağlamak ve çalışmanın referanslarını zenginleştirmek için bahsi geçen kaynaklardan istifade edilmesi gerekmektedir.

Konuyla ilgili daha önce Mehmet Altınova tarafından kaleme alınmış iki yazı bulunmaktadır (Altınova 2018a; Altınova 2018b).¹ Altınova, halkevi dergilerinin tematik bibliyografyalarının çıkarılıp Türkoloji'nin hizmetine sunulmasının önemini řu sözlerle dile getirmektedir:

“Farklı disiplinlerde yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmaların genellikle kültürel boyutu ile ilgilenildiği görölmüştür. Bu durum halkevlerinin daha çok kültürel alana ağırlık verdiğinin göstergesidir. Kültürel unsurların ön plana çıkarılması için halkevlerinin içerisinde yer alan yazıların sistematik/tematik dizinlerinin çıkarılması Türkoloji çalışmaları için son derece önemlidir. Bu sayede araştırmacılar bu kültürel yazılardan faydalanıp kendi çalışmalarında da kullanabilecekleri literatüre sahip olacaktır. Bilhassa folklor yazılarının olduğu bu dergiler, halkbilimi alanında çalışma yapacak olanlara kolaylık sağlayacaktır” (2018a, s. 121).

Son zamanlarda özellikle Yeni Türk Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Eğitim Bilimleri sahalarında yapılan tezlere bakıldığında halkevi dergilerinin tematik dizinlerini oluşturmaya ve bu dergileri incelemeye yönelik çalışmalar yapıldığı görölmektedir. Bu çalışmalar tamamlandığında konu yelpazesi oldukça geniş olan halkevi dergilerindeki yazıların farklı disiplinlerde çalışan araştırmacılara kaynaklık edeceği düşünölmektedir.

¹ Sözü edilen yayınlardan sonra pek çok araştırmacının ulaşım bu dergilerdeki yazıların kaynaklarını sorarak kendi yayınlarda kullanmak istedikleri, bunun haricinde bu dergilerdeki yazılardan hareketle makaleler yazdıkları ve sözü edilen iki çalışmaya da atım yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu da halkevleri ile ilgili tematik bibliyografyaların yapılmasının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

“Halkbiliminin konusunu başlangıçta anonim ve genellikle sözlü halk edebiyatı ve bu sözlü edebiyatla birlikte zamanımıza ulaşan inançlar oluşturuyordu. Fakat bugünkü halkbilim anlayışına göre artık her şey halkbilim konularının kapsamı içinde yer almaktadır” (Sular, 2006, s. 3). Dergilerdeki yazılardan hareketle halk edebiyatının temel kaynağını teşkil eden sözlü kaynaklar başta olmak üzere dergiler, yazılı kaynakları da bizlere sunması açısından önemli bir arşiv niteliğindedir. Dergilerde bilmece, koşma, destan, mâni, türkü, ağıt, efsane ve ninni gibi halk edebiyatı tür ve şekillerine rastlanmaktadır. Bunlardan başka sosyal hayatın önemli geçiş aşamalarından olan doğum, evlenme, ölüm bunların farklı bölgelerdeki uygulamaları da söz konusu dergilerde yerini almaktadır. Hayatın önemli geçiş aşamaları olarak kabul edilen bu üç eşik, kendi içinde de başka eşiklere ayrılmaktadır. Halkevlerinin çıkarmış olduğu bu dergiler vasıtasıyla coğrafi karşılaştırma yapılarak geçiş dönemi arasındaki farklılıklar da ortaya konulabilir.

Çalışmamıza konu olan Çorumlu halkevi dergisiyle ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde 2008 yılında Dilek Korkmaz tarafından *Çorumlu Üzerine Bir İnceleme* isimli bir lisans tezi hazırlandığı görülmektedir. Tezde, 1938-1946 yılları arasında Çorum Halkevi tarafından çıkarılan dergi tanıtılmaktadır. Korkmaz, dergiyi birkaç başlık altında ele almış olup derginin içeriğiyle ilgili detaylı bilgileri konularına göre alfabetik dizin başlığı altında aktarmaktadır. Bu bölümde neredeyse edebiyatın bütün alanlarını kapsayan yazılar yer almaktadır. Dergiyle ilgili bir diğer lisans tezi ise 1999 yılında Tülay Cenik tarafından hazırlanmıştır. Çorumlu halkevi dergisi üzerine yapılan bir başka tez çalışması ise Umut Ömer Sular tarafından hazırlanan *Halk Bilgisi Haberleri ve Çorumlu Dergilerinin Konu ve Eğitim Açısından Karşılaştırılarak İncelenmesi* isimli yüksek lisans tezidir. Bu çalışma, Çorumlu halkevi dergisinin içeriği hakkında detaylı bilgi vermektedir (Sular, 2006, s. 14). Muzaffer Gündoğar’ın Çorum Belediyesi tarafından tıpkıbasımı yapılan söz konusu dergi için kaleme aldığı “Çorum Halkevi Yayın Organı Çorumlu Dergisi” adlı yazısı da oldukça önemlidir (2009, s. 10). Söz konusu olan yazıda Gündoğar, Çorumlu dergisi hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bu konuda bilinen son çalışma ise Meltem Yanık’a aittir. Hitit Uygarlığının İzinde Bir Kültür Yolculuğu Çorum Halkevi ve Çorumlu Dergisi adlı kitapta yazar kendi ifadesiyle şehrin kültürü ve mazisi ortaya konularak incelenmiştir (Yanık, 2023).

Küreselleşmenin olumsuz etkilerinin yanında birçok olumlu etkisi de vardır. Özellikle de maddî ve manevî değerlerin saklanarak gelecek kuşağa aktarılması son derece önemlidir. Bugün bakıldığında tüketim kültüründe hızlıca yok olan değerler ya yerini yenisine bırakmakta ya da dönüşerek yeni bir yapının içerisinde yeniden karşımıza çıkmaktadır. Sözlü olarak nesiller boyu aktarılan kültürel değerler, belli bir tarihten sonra yazıya aktarılmış,

böylece bu değerlerin kaybolmasının önüne geçilmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber elektronik kültür ortamı adı verilen yeni bir kültür ortamının ortaya çıkmasıyla radyo ve televizyon aracılığıyla insanlara değerler öğretilmeye çalışılmış ve bu değerlerin kayıt altına alınması sağlanmıştır.

Walter J. Ong, kültürün aşamalarını verdiği yazısında sözlü kültür, yazılı kültür ve elektronik kültür ortamlarından da bahsetmektedir (Ong, 2018, s. 23-24). Ong'un bu kültür yaklaşımının üzerine bir de dijital kültürü eklemek yerinde olacaktır. İlerleyen zamanlarda ise elektronik kültürün de üstünde bir kültür çağı daha oraya çıkmıştır. Bu kültür çağı “dijital kültür” olarak adlandırılmaktadır. Dijital kültür adı verilen bu kültür ortamı daha popüler ve ulaşılması daha kolaydır. Sosyal platform ortamlarında masal, halk hikâyesi ve türkü gibi birçok halk edebiyatı ürünlerine kolaylıkla ulaşabilmektedir. Özellikle de *Spotify* adı verilen sanal ortamlarda “podcast” adı altında masallar okunmakta, türküler söylenmektedir. Radyo ortamında istenilen bir türkünün çalmasını beklemek zaman alırken ya da hiç çalmazken *Spotify* uygulamasında-istenilen anda türkü dinlenebilmektedir. Bu da dijitalleşmenin getirdiği olumlu bir özelliktir. Bu dergilerdeki yazıların bahsi geçen platformlarda kaynağı da belirtilerek seslendirilmesi sayesinde geçmişteki kültürün dönüşerek yeni bir formda insanlığın hizmetine sunulması sağlanacak ve daha önce bahsedildiği gibi halkevlerinin ilke ve kuruluş amaçlarına uygun faaliyetini sürdürmesine olanak tanınacaktır.

Halkevleri dergilerinde yayımlanan yazıların tematik olarak farklı dijital ortamlarda yerini alması gerekmektedir. Her tür, farklı şekillerde sınıflandırılmalı ve ona göre dijital ortamlara dağıtımı yapılmalıdır. Bunların ücretsiz bir şekilde araştırmacıların istifadesine sunulması da yaygınlaşması için önemlidir. Yapılan bu sistematik/tematik indeksleme çalışmaları yalnızca bir adımdır. Bunun dijital aktarımları için halkevi dergilerinin tamamına indeksleme çalışmaları yapılması gerekmektedir. Daha sonra bu dergiler aracılığıyla öncelikle bölge, tür ve disiplinler bakımından dar ölçekte çalışmalar yapılmalı, ardından da bu araştırmalar mukayeselerle genişletilmelidir.

Bu çalışmada, Çorum Halkevi Derneği yayın organı olan Çorumlu halkevi dergisi hakkında bilgi verilerek tematik bibliyografyası sunulmuştur. Tematik bibliyografya oluşturulurken mümkün mertebe yazıların içeriğinden hareketle sınıflandırma yapılmış ve tüm yazılar dikkatle incelenerek yazılar genel olarak “Halk Edebiyatı”, “Sosyal Hayat, Çeşitli Pratik ve Uygulamalar”, “Folklor ile İlgili Araştırma ve İncelemeler”, “Folklor Dışı Konular” olmak üzere dört başlıktan birine yerleştirilmiştir. Bu başlıklara ek

olarak da alt başlıklandırmalar yapılarak ilgili yazıların temalarının daha iyi tespit edilmesine olanak sağlanmıştır.

Tematik künyeleri verilen seçme yazılar uygun temaya yerleştirilmiş, ardından yazarların soyadlarına göre alfabetik sıralama yapılmıştır. İsimler verilirken mümkün mertebe kısaltma yoluna gidilmemiş, tam hâlleri verilmiştir. Soyadların sıralanmasından sonra yayım yılı esas alınmış ve yazıların başlıkları yazılırken dergideki orijinal imla korunmuştur. Yazarı bilinmeyen yazarlar “...” ile gösterilmiştir. Öncelikli olarak yazının hangi sayıda olduğu belirtilmiş ve daha sonra sayfa sayısına yer verilmiştir. Çorumlu halkevi dergisinin tematik bibliyografyası aşağıda araştırmacıların istifadesine sunulmaktadır:

1. Halk Edebiyatı

a. Atasözleri ve Deyimler

Eker, Hamit (1940), “Ziraat Esaslarına Ait Türk Atasözleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 24, s. 736.

Ertekin, Eşref (1938), “Çorum’da Ata Sözlere”, *Çorumlu Dergisi*, S. 2, s. 35.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorum’da Atasözleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 12, s. 378.

Ertekin, Eşref (1942), “Ata Sözlere”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1070.

Ertekin, Eşref (1944), “Çorum’da Söylenen Atalar Sözü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 45, s. 1366.

Ertekin, Eşref (1944), “Çorum’da Söylenen Atalar Sözü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1527.

b. Bilmeceler

Ertekin, Eşref (1941), “Çorum’da Söylenen Bilmeceler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 30, s. 945.

Ertekin, Eşref (1941), “Çorum’da Söylenen Bilmeceler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 31, s. 966.

Ertekin, Eşref (1942), “Çorum’da Söylenen Bilmeceler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 39-37, s. 1105.

Ertekin, Eşref (1942), “Çorum’da Söylenen Bilmeceler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 38, s. 1145.

Ertekin, Eşref (1943), “Çorum’da Söylenen Bilmeceler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 39, s. 1156.

Ünsal, Lütfi (1945), “Kuşsaray Köyünde Derlenen Bilmeceler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 53, s. 1569.

c. Halk Şiiri

.... (1938), “Yekbas Bağlarına Ait Bir Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 7, s. 241.

- Âşık Sadık (1946), “Halkevleri Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 57, s. 1688.
- Ertekin, Eşref (1940), “Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 21, s. 647.
- Ertekin, Eşref (1940), “Destanı Sultan Mahmut”, *Çorumlu Dergisi*, S. 27, s. 836.
- Ertekin, Eşref (1940), “Koşma”, *Çorumlu Dergisi*, S. 27, s. 837.
- Ertekin, Eşref (1940), “Ruhi İsminde Bir Halk Şairinin İnsanı Canlandırıp Yaşadarak Nihayet Ölmesini Musavver Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 26, s. 809.
- Ertekin, Eşref (1940), “Sırp ve Hersek ve Karadağlıların Teslim Olmasının Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 25, s. 772.
- Ertekin, Eşref (1941), “Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 29, s. 910.
- Ertekin, Eşref (1941), “Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 31, s. 972.
- Ertekin, Eşref (1941), “Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 32, s. 1008.
- Ertekin, Eşref (1942), “Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 33, s. 1032.
- Ertekin, Eşref (1942), “Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 36-37, s. 1114.
- Ertekin, Eşref (1942), “Kul Ağmanın Bir Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 36-37, s. 1111.
- Ertekin, Eşref (1942), “Kul Taceddine Ait Bir Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 39-37, s. 1111.
- Ertekin, Eşref (1943), “1 Mühlüz 2 Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 43, s. 1288.
- Ertekin, Eşref (1943), “Kuşlar Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 42, s. 1264.
- Ertekin, Eşref (1943), “Mükemmel Destanı Zafer”, *Çorumlu Dergisi*, S. 40, s. 1188.
- Ertekin, Eşref (1943), “Sivastapul Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 41, s. 1231.
- Ertekin, Eşref (1944), “Gelin ile Kız Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1330.
- Ertekin, Eşref (1944), “Köroğlu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 45, s. 1351.
- Ertekin, Eşref (1944), “Küft Seyyit Ömer Bodin Der Çorımı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1335.
- Ertekin, Eşref (1944), “Nazirei Destanı Bodin”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1336.
- Ertekin, Eşref (1945), “Nihai”, *Çorumlu Dergisi*, S. 54, s. 1604.
- Ertekin, Eşref (1946), “Şakir Adında Bir Halk Şairinin Dünya Destanı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 58, s. 1698.
- Ertekin, Eşref (1946), “Yüz Yıl Önce Çorum’da Geçen Yürekler Acısı Bir Macerayı Tasvir Eden Bir Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 56, s. 1640.
- Gocul, Basri (1945), “Deli Dumrul’un Azrail’e Öfkelenişi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 54, s. 1590.
- Gocul, Basri (1945), “Diğer Destan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 54, s. 1602.
- Köseoğlu, Neşet (1938), “Bir Destan İki Ağıt”, *Çorumlu Dergisi*, S. 6, s. 193.

Leblebici, Sadi (1938), “Çorum Halk Türkülerinden Bir Güzelleme (1)”,
Çorumlu Dergisi, S. 7, s. 237.

Tombuş, Nushi (1941), “Koşma”, *Çorumlu Dergisi*, S. 28, s. 854.

d. Mâni

Ertekin, Eşref (1938), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 1, s. 30.

Ertekin, Eşref (1938), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 2, s. 23.

Ertekin, Eşref (1938), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 3, s. 89.

Ertekin, Eşref (1938), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 4, s. 121.

Ertekin, Eşref (1938), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 5, s. 168.

Ertekin, Eşref (1938), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 8, s. 261.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 9-10, s. 316.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 11, s. 338.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 12, s. 370.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 13, s. 397.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 14, s. 430.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 15, s. 472.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 16, s. 490.

Ertekin, Eşref (1939), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 17, s. 527.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 18, s. 555.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 19, s. 585.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 20, s. 622.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 21, s. 643.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 22, s. 675.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 23, s. 711.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 24, s. 743.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 25, s. 775.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 26, s. 813.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 27, s. 840.

Ertekin, Eşref (1941), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 30, s. 939.

Ertekin, Eşref (1941), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 31, s. 964.

Ertekin, Eşref (1942), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 33, s. 1025.

Ertekin, Eşref (1942), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1075.

Ertekin, Eşref (1942), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 36-37, s. 1100.

Ertekin, Eşref (1943), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 40, s. 1206.

Ertekin, Eşref (1943), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 41, s. 1241.

Ertekin, Eşref (1943), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 42, s. 1255.

Ertekin, Eşref (1944), “Çorumlu Maniler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1327.

e. Türkü

.... (1940), “Halkevleri Musiki Çalışmaları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 25, s. 755.

- Ertekin, Eşref (1942), “Halk Türküleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 38, s. 1138.
Ertekin, Eşref (1942), “Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 36-37, s. 1112.
Ertekin, Eşref (1943), “Başka Türküler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 39, s. 1159.
Ertekin, Eşref (1943), “Diğer Bir Köroğlu Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 39, s. 1158.
Ertekin, Eşref (1943), “Köroğlu Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 39, s. 1157.
Ertekin, Eşref (1943), “Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 39, s. 1160.
Ertekin, Eşref (1943), “Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 43, s. 1291.
Ertekin, Eşref (1944), “Aşık Garip’ten Bir Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1401.
Ertekin, Eşref (1944), “Diğeri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1498.
Ertekin, Eşref (1944), “Hurşit Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1398-1400.
Ertekin, Eşref (1944), “Köroğlu Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1497.
Ertekin, Eşref (1944), “Mecnun Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1464.
Ertekin, Eşref (1944), “Öksüz Ahmet Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1397.
Ertekin, Eşref (1944), “Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1332.
Ertekin, Eşref (1944), “Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 45, s. 1365.
Ertekin, Eşref (1945), “Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1554.
Ertekin, Eşref (1945), “Türkü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 53, s. 1575-1578.
Leblebici, Sadi (1938), “Çorum’un Halay Oyunu ve Arzı Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 1, s. 21.
Leblebici, Sadi (1938), “Haydi Combam Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 166.
Leblebici, Sadi (1938), “Ördek”, *Çorumlu Dergisi*, S. 7, s. 239.
Leblebici, Sadi (1939), “Çorum Halk Türkülerinden”, *Çorumlu Dergisi*, S. 14, s. 433.
Leblebici, Sadi (1939), “Halk Türküsü Derlemeleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 9-10, s. 305.
Leblebici, Sadi (1939), “Halk Türküsü Derlemeleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 11, s. 333.
Leblebici, Sadi (1939), “Halk Türküsü Derlemeleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 12, s. 373.
Tanyel, Ruhi (1938), “Çorum’un Hürünü Türküsü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 5, s. 163.
Tanyel, Ruhi (1938), “Fidayda Türküsü ve Oyunu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 2, s. 39.
Tombuş, Nazmi (1938), “Hürünü Oyunu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 5, s. 164.

f. Ağıt

- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1938), “Atama Ağıt”, *Çorumlu Dergisi*, S. 8, s. 256.

Ertekin, Eşref (1942), “Anonim Bir Ağıt”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1078.

Ertekin, Eşref (1942), “Gelin Ağıdı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 36-37, s. 1113.

Ertekin, Eşref (1945), “Mersiyei Nihani”, *Çorumlu Dergisi*, S. 55, s. 1629.

Ertekin, Eşref (1945), “Viraniye Ait Büyük Bir Mersiye”, *Çorumlu Dergisi*, S. 55, s. 1631.

g. Ninni

Ertekin, Eşref (1945), “Efsanevi Bir Ninni”, *Çorumlu Dergisi*, S. 54, s. 1607.

h. Efsane

.... (1940), “Bir Efsanenin İç Yüzü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 19, s. 593.

2. Sosyal Hayat, Çeşitli Pratik ve Uygulamalar

a. Düğün Âdetleri

Cangar, Esat (1940), “Nişanlanma ve Evlenmede Mesut Olmak İçin Ruhi ve İhtimai Temeller Ne Olmalıdır”, *Çorumlu Dergisi*, S. 23, s. 707.

Cangar, Esat (1940), “Nişanlanma ve Evlenmede Mesut Olmak İçin Ruhi ve İhtimai Temeller Ne Olmalıdır”, *Çorumlu Dergisi*, S. 24, s. 731.

Cangar, Esat (1940), “Nişanlanma ve Evlenmede Mesut Olmak İçin Ruhi ve İhtimai Temeller Ne Olmalıdır”, *Çorumlu Dergisi*, S. 25, s. 767.

Cangar, Esat (1940), “Nişanlanma ve Evlenmede Mesut Olmak İçin Ruhi ve İhtimai Temeller Ne Olmalıdır”, *Çorumlu Dergisi*, S. 26, s. 805.

Cangar, Esat (1940), “Nişanlanma ve Evlenmede Mesut Olmak İçin Ruhi ve İhtimai Temeller Ne Olmalıdır”, *Çorumlu Dergisi*, S. 27, s. 833.

Dedebaş, Ferit (1941), “Çorum’un Köy Düğünü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 28, s. 858.

Dedebaş, Ferit (1941), “Çorum’un Köy Düğünü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 29, s. 905.

Koçak, Ş. H. (1938), “Çorum’da Eski Nişan Âdetleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 2, s. 17.

Koçak, Ş. H. (1938), “Çorum’da Eski Nişan Âdetleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 3, s. 79.

Koçak, Ş. T. (1938), “Çorum’da Eski Nişan Âdetleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 4, s. 117.

b. İnanışlar

Gürel, Ziya (1938), “Deli Boran”, *Çorumlu Dergisi*, S. 5, s. 158.

c. Giyim-Kuşam

Ertekin, Eşref (1944), “Çorum Tarihinde Kadın Elbiseleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1409.

Ertekin, Eşref (1944), “Çorum Tarihinde Kadın Elbiseleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1442.

Ertekin, Eşref (1944), “Çorum Tarihinde Kadın Elbiseleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1480.

Ertekin, Eşref (1944), “Çorum Tarihinde Kadın Elbiseleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1512.

ç. İnanışlar

Karamuk, Hayri (1941), “Çorum’da Yağmursuzluk ve Halktaki Ananeler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 28, s. 856.

d. Tedavi Yöntemleri

Kutluk, Nurettin (1944), “Çorum’un Baş Hastalığı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1412.

e. Halk Oyunları

Bezirci, Cevdet (1942), “Mahalli Oyunlar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 33, s. 1011.

Ertekin, Eşref (1940), “Çorum’da Yüzük Oyunu, Sıra Gezme ve Sıraya Dizme ve Söylenilen Çığşaklar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 27, s. 824.

Sözen, Muzaffer (1939), “Çorum Halayı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 17, s. 517.

Terlemezoğlu, Kemal (1942), “Çorum Halayına Dair”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1058.

Tombuş, Nazmi (1940), “Aşık Oyunu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 19, s. 588.

Tombuş, Nazmi (1940), “Türkmen Kız ve Oyun Güftesi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 22, s. 683.

Tulu, A. (1942), “Çocuk Oyunları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 38, s. 1141.

Tulu, A. (1942), “Hodak Oyunu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 38, s. 1142.

f. Çocuk Oyunları

Tombuş, Nazmi (1938), “Çorum’da Eski Çocuk Oyunlarından: Top”, *Çorumlu Dergisi*, S. 5, s. 150.

Ünsal, Lütfi (1943), “Çorum’un Eski Çocuk Oyunları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 41, s. 1228.

Ünsal, Lütfi (1944), “Çorum’da Eski Çocuk Oyunlarından Hodak Oyunu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1317.

Ünsal, Lütfi (1944), “Çorum’un Eski Çocuk Oyunlarından Çoş Oyunu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 45, s. 1353.

Ünsal, Lütfi (1944), “Çorum’un Eski Çocuk Oyunlarından Uzun Urgan Oyunu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1384.

3. Folklor ile İlgili Araştırma ve İncelemeler

a. Yöre Tarihi

- .... (1939), “Çorum’un Tarihte Karakteristik Vesikaları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 17, s. 507.
- Dağlıoğlu, Güzide (1939), “Çorum Tarihine Ait Vesikalar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 15, s. 444.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1938), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 3, s. 97.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1938), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 5, s. 147.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1939), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 9-10, s. 289.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1939), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 11, s. 322.
- Dağlıoğlu, Turhan Hikmet (1939), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 12, s. 363.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1939), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 13, s. 392.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1939), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 14, s. 424.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1939), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 16, s. 481.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1939), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 17, s. 513.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1940), “Çorum Tarihine Ait Vesikalar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 18, s. 532.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1940), “Çorum Tarihine Dair Vesikalar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 21, s. 640.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1940), “Onuncu Hicri Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 20, s. 604.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1941), “Hicri 11. Asırda Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 28, s. 852.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1941), “On Birinci Asra Ait Çorum Vesikaları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 31, s. 950.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1941), “Onuncu Asrı Hicride Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 30, s. 923.
- Dağlıoğlu, Hikmet Turhan (1942), “On Birinci Asrı Hicride Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 36-37, s. 1088.
- Köseoğlu, Neşet (1938), “Çorum’da Cerid Aşireti”, *Çorumlu Dergisi*, S. 3, s. 86.
- Köseoğlu, Neşet (1938), “Çorum’da Köy Adları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 3, s. 99.

- Köseoğlu, Neşet (1938), “Köy Adlarının Sonu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 7, s. 250.
- Köseoğlu, Neşet (1938), “Yer Adları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 4, s. 136.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Çorum’da Bir Defter Nazırı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 14, s. 429.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Evliya Çelebi’ye Göre Çorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 11, s. 326.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Evliya Çelebi’ye Göre İskilip”, *Çorumlu Dergisi*, S. 13, s. 389.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Köy Adlarına Göre Bir Araştırma”, *Çorumlu Dergisi*, S. 13, s. 399.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Tarihte Çorum Köyleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 14, s. 426.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Tarihte Çorum Köyleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 15, s. 448.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Tarihte Çorum Köyleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 16, s. 484.
- Köseoğlu, Neşet (1944), “Çorum’da Soy Adları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1506.
- Köseoğlu, Neşet (1945), “Çorum’da Soy Adları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1533.
- Uğur, Nuri (1941), “Çorum’un Osmanlılar Zamanındaki Durumu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 30, s. 931.

b. Yöre Coğrafyası

- Koçak, Halid (1938), “Çorum’da İklim Hususiyetleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 4, s. 128.
- Koçak, Halid (1938), “Çorum’da İklim Hususiyetleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 5, s. 160.
- Koçak, Halid (1938), “Çorum’un İklim Hususiyetleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 2, s. 31.
- Köseoğlu, Neşet (1939), “Çorumun 350 Yıl Evvelki Mahalle Adları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 9-10, s. 296.
- Lahn, Ervin (1940), “Çorum’un Jeolojik Vaziyeti Hakkında Muhtıra”, *Çorumlu Dergisi*, S. 24, s. 725.

4. Çorumlu Dergisi Folklor Dışı Konular Bibliyografyası

4.1. Şiir

- Aktan, Sıtkı (1942), “İztırap”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1074.
- Bükülmez, Nezihe, Yaşar (1943), “Güller Diken Oldu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 40, s. 1201.

- Bükülmez, Nezihe, Yaşar (1943), “Hülyamın Sahillerinde”, *Çorumlu Dergisi*, S. 43, s. 1289.
- Bükülmez, Nezihe, Yaşar (1943), “Ölsem Diyorum”, *Çorumlu Dergisi*, S. 41, s. 1222.
- Bükülmez, Nezihe, Yaşar (1943), “Şarkı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 41, s. 1222.
- Bükülmez, Nezihe, Yaşar (1943), “Şarkı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 42, s. 1249.
- Bükülmez, Nezihe, Yaşar (1944), “Gönül”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1316.
- Bükülmez, Nezihe, Yaşar (1944), “Şarkı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1315.
- Coşkun, Rüştü (1940), “İnkisar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 23, s. 700.
- Coşkun, Rüştü (1940), “Radyoma”, *Çorumlu Dergisi*, S. 27, s. 823.
- Çağlar, Behçet, Kemal (1942), “Kul Mustafa’ya”, *Çorumlu Dergisi*, S. 33, s. 1019.
- Çidemtepe, Ömer (1945), “Dağlar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 55, s. 1626.
- Çorbacioğlu, Vahit (1944), “Deniz”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1380.
- Çorbacioğlu, Vahit (1944), “Pınar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1380.
- Dedebaş (1941), “Demedim mi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 28, s. 871.
- Dedebaş (1941), “Sabreyledim”, *Çorumlu Dergisi*, S. 29, s. 904.
- Dil, Sabri (1940), “Yeşil Çorum’dan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 27, s. 830.
- Dil, Sabri (1941), “Yeşil Çorum’dan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 30, s. 922.
- Dil, Sabri (1942), “Çorum Halayı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 38, s. 1124.
- Dil, Sabri (1942), “Çorumlu’dan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 33, s. 1027.
- Ercan, Abdullah (1941), “Halay”, *Çorumlu Dergisi*, S. 32, s. 1001.
- Ercan, Abdullah (1942), “Leylâ”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1062.
- Ertekin, Eşref (1943), “Koç Koroğlu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 42, s. 1262.
- Ertekin, Eşref (1944), “Altılı Bir Fahriye”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1492.
- Ertekin, Eşref (1944), “Askeri’nin Bir Altılısı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1390.
- Ertekin, Eşref (1944), “Aşık Ömer”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1394.
- Ertekin, Eşref (1944), “Aşık Ömer’in Şu Yazılan Şiirine Ankaralı Hamdi’nin Naziresi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1395.
- Ertekin, Eşref (1944), “Bir Zemmiye”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1396.
- Ertekin, Eşref (1944), “İrfani”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1520.
- Ertekin, Eşref (1944), “Kul Mustafa”, *Çorumlu Dergisi*, S. 45, s. 1362-1364.
- Ertekin, Eşref (1944), “Nuksani”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1519.
- Ertekin, Eşref (1944), “Şemsi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1427.
- Ertekin, Eşref (1944), “Şemsi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1459.
- Ertekin, Eşref (1944), “Türkiyi Mustafa Paşa”, *Çorumlu Dergisi*, S. 45, s. 1358.
- Ertekin, Eşref (1944), “Urlu Dağ”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1521.
- Ertekin, Eşref (1944), “Veli”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1494-1496.
- Ertekin, Eşref (1945), “Ali”, *Çorumlu Dergisi*, S. 53, s. 1573.
- Ertekin, Eşref (1945), “Aşiki”, *Çorumlu Dergisi*, S. 53, s. 1571-1572.

- Ertekin, Eşref (1945), “Düai Yemini”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1553.
Ertekin, Eşref (1945), “Hatai”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1551.
Ertekin, Eşref (1945), “İsyani”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1552.
Ertekin, Eşref (1945), “Nihani Baba”, *Çorumlu Dergisi*, S. 55, s. 1627.
Ertekin, Eşref (1945), “Seher Abdal”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1551.
Ertekin, Eşref (1945), “Sükuti”, *Çorumlu Dergisi*, S. 53, s. 1574.
Ertekin, Eşref (1945), “Şah Hatayi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1550.
Ertekin, Eşref (1946), “Feyziya”, *Çorumlu Dergisi*, S. 58, s. 1704-1707.
Ertekin, Eşref (1946), “Virani”, *Çorumlu Dergisi*, S. 58, s. 1700-1703.
Ertüzün, Enver (1944), “Bahar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1449.
Ertüzün, Enver (1944), “Beraber”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1448.
Ertüzün, Enver (1944), “Yollar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1414.
Gözgörmüş, Hasan (1941), “Ne Desem Arlanın Utanmaz”, *Çorumlu Dergisi*, S. 30, s. 928.
Köseoğlu, Neşet (1938), “Kul Mustafa ve Çorumun Erliği”, *Çorumlu Dergisi*, S. 2, s. 5.
Kutluk, Nurettin (1944), “Kızıl Irmak”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1524.
Künüçen, Remzi (1944), “Gönül”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1525.
Künüçen, Remzi (1944), “Son Bahar”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1525.
Künüçen, Remzi (1944), “Zafer”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1526.
Sayın, Kemal (1941), “Bu Gece”, *Çorumlu Dergisi*, S. 32, s. 996.
Sayın, Kemal (1942), “Perişan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1068.
Sıvacioğlu (1944), “Akşam”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1416.
Sıvacioğlu (1944), “Teselli”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1450.
Sıvacioğlu (1944), “Yolculuk”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1416.
Tankaya, Recep Rahmi (1944), “23 Nisan”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1489.
Tankaya, Recep Rahmi (1944), “Abdalata Eğitim Bölgesine Veda”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1415.
Tankaya, Recep Rahmi (1944), “Sarıçığdem”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1388.
Tankaya, Recep Rahmi (1944), “Türkler Eğitim Bölgesine Selam”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1415.
Tankaya, Recep Rahmi (1944), “Hamamözü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 4190.
Tankaya, Recep Rahmi (1944), “Merhum Şair Mehmet Emin Yurdakul’a”, *Çorumlu Dergisi*, S. 45, s. 1346.
Tomuş, İhsan (1940), “Hoş Geldin”, *Çorumlu Dergisi*, S. 26, s. 804.
Tomuş, İhsan (1940), “Seneler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 25, s. 766.
Tomuş, Şevket (1940), “Ağıt”, *Çorumlu Dergisi*, S. 24, s. 735.
Ulubey, Abdülbaki Fevzi (1938), “Cumhuriyet Şarkısı”, *Çorumlu Dergisi*, S. 7, s. 234.

4.1.1. Divan Şiiri

4.1.2. Şairler ve Şiir Kitapları Üzerine Değerlendirmeler

- Aktan, Sıtkı (1942), “Osmancıklı Aşık ve Şair Kadir Uslu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 33, s. 1034.
- Aktan, Sıtkı (1942), “Osmancıklı Aşık ve Şair Kadir Uslu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 34-35, s. 1051.
- Arıncı, Rıfat (1940), “Ebussuud Efendi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 21, s. 633.
- Ertekin, Eşref (1938), “Kırşehirli Bir Şair”, *Çorumlu Dergisi*, S. 8, s. 271.
- Ertekin, Eşref (1944), “Derviş Hatai”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1517.
- Ertekin, Eşref (1944), “Deryaya Attıkları Yunus Dede’ye Tarihtir”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1463.
- Ertekin, Eşref (1944), “Divan-ı Hüsnü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1461.
- Ertekin, Eşref (1944), “Kul Halil”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1463.
- Ertekin, Eşref (1944), “Kul Mustafa”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1460.
- Ertekin, Eşref (1944), “Miraç Name’i Şah Hatai”, *Çorumlu Dergisi*, S. 51, s. 1515.
- Gürel, Ziya (1938), “Derviş Mehmet”, *Çorumlu Dergisi*, S. 7, s. 228.
- Koçak, Halid (1938), “Ceyhuni ve Çırakları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 6, s. 185.
- Koçak, Halid (1938), “Ceyhuni ve Çırakları”, *Çorumlu Dergisi*, S. 7, s. 224.
- Köseoğlu, Neşet (1938), “Yine Kul Mustafa”, *Çorumlu Dergisi*, S. 6, s. 183.
- Köseoğlu, Neşet (1944), “Elvan Çelebi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 46, s. 1373.
- Köseoğlu, Neşet (1944), “Elvan Çelebi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 47, s. 1405.
- Köseoğlu, Neşet (1944), “Elvan Çelebi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1437.
- Miyak, Bahri (1944), “Çorum Halk Şairlerinden Recep Rahmi Tankaya”, *Çorumlu Dergisi*, S. 44, s. 1319.
- Sabuncuoğlu, İhsan (1943), “Kara Müftü”, *Çorumlu Dergisi*, S. 42, s. 1259.
- Sıvacioğlu (1944), “En Güzel Şiir”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1479.
- Sıvacioğlu (1944), “Semai”, *Çorumlu Dergisi*, S. 49-50, s. 1479.
- Tarım, Cevdet Hakkı (1939), “Kırşehirli Şair İlhami”, *Çorumlu Dergisi*, S. 9-10, s. 314.

4.2. Manzum Hikâye

- Tombuş, İhsan (1946), “Aslanın Hikayesi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 56, s. 1660.

4.3. Tiyatro

- Tombuş, Nazım (1945), “Çorumlu”, *Çorumlu Dergisi*, S. 52, s. 1562.

4.4. Haber

- .... (1938), “Bir Aylık Çorum Havadisleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 3, s. 103.
- .... (1938), “Çorum Havadisleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 1, s. 31.
- .... (1939), “Yerli Haberler”, *Çorumlu Dergisi*, S. 17, s. 529.
- .... (1943), “Çorum Haberleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 40, s. 1210.

- .... (1943), “Çorum Haberleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 41, s. 1243.
.... (1944), “Çorumlu Haberleri”, *Çorumlu Dergisi*, S. 48, s. 1466.

4.5. Diğerleri

- .... (1938), “Müverrih Ali’nin Çorum’da Bulunduğu Zamana Ait Sicil Kayıtları ve Fermanlar, S. 1, s. 1.
.... (1938), “Osman Gazi’nin Vakfiyesi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 2, s. 22.
.... (1938), “Osmancıklı Koca Mahmut Paşa’nın 842 ve 843 Tarihli İki Vakfiyesi”, *Çorumlu Dergisi*, S. 1, s. 10.

Sonuç

Sonuç olarak halkevi dergileri sadece halkbilimi üzerine çalışan araştırmacılar için değil aynı zamanda farklı disiplinlerde çalışan araştırmacılar için de oldukça kıymetli bir kaynaktır. Halkbiliminden spora, müzikten edebiyata, tıpla ilgili metinlerden sanata kadar her türlü yazıyı içerisinde barındırması bakımından bu dergileri birer kültür hazinesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Bugünün araştırmacılarının bu dergilerden yeterince istifade edemediklerine şahit olmaktayız. Buna karşın bu dergilerin tanıtım faaliyetlerinin sistematik/tematik bibliyografyalarının yapılmasıyla dergilerden faydalanan araştırmacı sayısında artış olduğu da gözlemlenmiştir. Bu sebepten halkevi dergilerinin tanıtım faaliyetleriyle üzerinde çalışma yapılması sağlansa dergilerden yararlanan araştırmacı sayısında da artış olacağı düşünülmektedir.

Bu dergilerin öncelikli olarak tematik bibliyografyalarının çıkarılıp dijitalle aktarılması ve araştırmacıların istifadesine sunulması büyük önem taşımaktadır. Farklı şehirlerin halkevleri bünyesinde çıkan bu dergilerin, başta o şehir olmak üzere tüm vatanın kültürel öğelerini açığa çıkaracağı söylenebilir.

1938-1946 yıllarında yayın faaliyetlerini sürdürmüş ve bu süre boyunca toplam 58 sayı neşredilmiş *Çorumlu* halkevi dergisinin içerisinden toplam 281 yazı seçilmiştir. Bu yazıların büyük bir kısmı halkbilimine dair yazılar olup çeşitli derlemelerden oluşmaktadır. Dergide en çok yazısı olan -124 yazı- Eşref Ertekin’dir. Ertekin, başta mâni ve destanlar olmak üzere pek çok yazıda derlemelerini yayımlamıştır.

Bu tür dergilerde yer alan yazıların tematik bibliyografalarının çıkarılması ve zamanımızda da çeşitli şekillerde kullanılması metinlerin daha işlevsel olmasını sağlayacaktır. Ayrıca bazı belediyelerin halkevi dergilerinin tıpkıbasımını yaptığı görülmektedir. Halkevi dergileriyle ilgili olarak bu türden çalışmaların yapılması, üzerinde durduğumuz bu kültür hazinesinin

varlığını araştırmacılara hatırlatacak ve onu kültür hayatımıza tekrar kazandıracaktır.

Kaynakça

- Akçam, H. (2012). Halk Kültürünün Yeniden İnşasında Denizli Halkevleri ve İnanç Dergisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Altınova, M. (2018a). Eminönü Halkevi'nin Çıkardığı Halk Bilgisi Haberleri Dergisi ve Sistematik İndeksi. Beyterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi (1) 2, 117-148.
- Altınova, M. (2018b). İstanbul ve Bursa Halkevlerinin Çıkardığı Dergilerdeki Dil İle İlgili Yazıların Tematik Dizini. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi (2) 3, 314-321.
- Cenik, T. (1999). Çorumlu Halkevi Dergisinin Açıklamalı Bibliyografyası ve Folklor Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çeçen, A. (2000). Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevi. Cumhuriyet Kitapları.
- Gündoğar, M. (2009). "Çorum Halkevi Yayın Organı Çorumlu Dergisi". Çorumlu Dergisi Tıpkıbasımı. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kara, A. (2006). Cumhuriyet Döneminde Kalkınmanın Mihenk Taşı Halkevleri 1932-1951. 24 Saat Yayınları.
- Korkmaz, D. (2008). Çorumlu Üzerine Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Malkoç, E. (2009). Devrimin Kültür Fidanlığı Halkevleri ve Kadıköy Halkevi. Derleme Yayınları.
- Ong, W. J. (2018). Sözlü ve Yazılı Kültür. İstanbul: Metis Yayınları.
- Oral, Y. (2021). Yeni Türk Mecmuası'nda Edebiyat ile İlgili Yazılar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Özkaya, H. (2016). Aksu Dergisi Üzerinde Bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Giresun.
- Sular, U. Ö. (2006). Halk Bilgisi Haberleri ve Çorumlu Dergilerinin Konu ve Eğitim Açısından Karşılaştırılarak İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şapolyo, E. B. (1974). "Atatürk ve Halkevleri", Atatürk ve Halkevleri: Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yanık, M. (2023). Hitit Uygarlığının İzinde Bir Kültür Yolculuğu Çorum Halkevi ve Çorumlu Dergisi. Çanakkale: Hars Akademi Yayınları.

Ekler

1

ÇORUMLU

Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih
komitesi çıkarır

Yıl : 1

15 Nisan 938

Sayı : 1

“Çorumlu,,yu Neden çıkarıyoruz ?..

Halkevi ödevine başladığım günlerde (Halk Sözü) adlı bir derginin çıkarılmak üzere bulunduğunu öğrenmiş, ancak neşri için iktiza edene muamelesinin tamamlanmasına yardımcı olmuştum. Bilâhara bu derginin inkişaf ve tekâmülünün temini ve Halke'leri ülküsüne yakın veya uygun olarak ıslah edilebilmesi için lâzımgelen şeraitin noksanlıkları intişarının devamına mani olmuştur.

Son zamanlarda esaslı teşkilâta dayanarak hızlanan ve ilerleyen Dil, Tarih, Edebiyat şubestinin kıymetli mensupları muntazam mesailerle zikre değer başarılar göstermişlerdir. Çorum mahitinde bir çok derlemeler yapmışlar Çorum ve belkide bütün Türkiyemiz için pek çok kıymetli haiz vesikalar elde etmişlerdir. Kayde geçmemiş vakfiyeler, sicil kayıtları, cönkler, menâkib kitapları, cami, çeşme, medrese kitabeleri bunlar meyanında sayılabilir. Ekserisi elyazlarından müteşekkil sekizbin ciltlik kütapsarayımızda ayrıca tetkike değer mevzu-lardandır.

Çorumumuz banlardan başka Boğazköy, Hüyük gibi Anadolunun en zengin Eti eserlerini kucaklamış bir sahaya sahip olmak şansına da maliktir. İşte bütün bu bahisler etrafında toplanan ve toplanacak olan vesikaların fotoğraflarıyla beraber aşağıda yazılı programa göre büyüklerimizin ve ilim adamlarımızın yardımlarına güvenerek neşir ve tesbitine çalışacağız.

Ulusal duygularla candan evimize bağlı olan ve bu vadide büyük bir hevesle emek sarfetmekte zevk bulan çok değerli çalışma arkadaşlarıma bu vesile ile şükranlarımı tekrarlarım.

Halkevi Başkanı
Bedri Bilginer

1

Görsel 1: Çorumlu Dergisinin İlk Sayısının Giriş Sayfası

MÜSLÜMANLIKTAN EVVEL TÜRK DİNLERİ ŞAMANİZM ADLI ESERİN TANITIMI

Yörükân, Y. Z. (2006). *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm*.
İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Satı YEŞİLDAĞ

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim
Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, satiyesildag18@gmail.com

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Kitap Tanıtımı / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 11 Mart 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Nisan 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran 2023 / 30
June 2023

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımına taranmıştır. İntihal
tespit edilmemiştir.

*This article has been scanned by iThenticate. No
plagiarism detected.*

Değerlendirme | Peer-Review

İki Hakem / Çift Kör Hakem

Double anonymized - Two External

Atıf | Citation

Yeşildağ, S. (2023). Müslümanlıktan Evvel Türk
Dinleri Şamanizm Adlı Eserin Tanıtımı. *ÇAKÜTAD*, 3
(1), 105-109.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında
lisanslanmıştır.

*Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International
License.*

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik
ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların
kaynakçada belirtildiği ve yazarın sorumluluğunda
olduğu beyan olunur.

*It is declared that scientific and ethical principles have
been followed while carrying out and writing this study
and that all the sources used have been properly cited.*

Finansman | Grant Support

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon
kullanılmamıştır.

*The author(s) acknowledge that they received no
external funding in support of this research.*

Araştırmacılara göre, Şamanizm kendisine mahsus
inanç, norm ve ritüelleri bünyesinde barındıran ve
çok eski dönemlerde ortaya çıktığı söylenen dinin
eski formlarından biridir. Şamanizm'in din, felsefe
veya bir dünya görüşü olduğuna dair çeşitli iddia ve
tezler ileri sürülmüştür. Bu manada çok eski
dönemlerden itibaren pek çok kültürde ortaya çıkan
ve birçok milleti etkileyen Şamanizm'in geçmişten
bugüne Türk halklarını da derinden etkilediği
bilinmektedir.

Kimi kesimlerce bir din, inanç, felsefe veya dünya
görüşü olarak kabul edilen, Türklerin İslamiyet'ten
önce benimsemiş oldukları Şamanizm üzerine birçok
araştırmacı ve yazar, eser kaleme almıştır. Tam da bu
bağlamda Türk gelenek, görenek ve kültürünün
oluşum, gelişim ve yayılmasında bir bakımdan
teşekkül noktası olarak kabul edebileceğimiz
Şamanizm üzerinde çalışan araştırmacı ve
yazarlardan biri de Prof. Dr. Yusuf Ziya Yörükân'dır.
Medresede müderrislik yapan bir babanın oğlu olarak
1887 yılında Selanik'te dünyaya gelen Yörükân,
eğitim ve öğretimine Selanik'te başlamıştır. 1899
yılında Selimiye Mektebi ve Mülkiye Rüştiyesi'nden
mezun olan yazar daha sonra Selanik Darü'l-
muallimin Mektebi'nde eğitimine devam etmiş ve
akabinde ise İstanbul Sahn-ı Seman Medresesi'nde
eğitim görmüştür. 1922 yılında İstanbul Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümünden mezun olan
yazar “Şahabettin Sühreverdi ve Felsefesi” konulu
bir doktora çalışması yapmıştır.

Bir yandan eğitim hayatına devam eden yazar bir yandan da öğretmenlik mesleğini icra etmiştir. Tüm bu eğitim öğretim serüveninin yanı sıra isminden de anlayabileceğimiz üzere mensubu olduğu Yörük göçmenlerinin sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. 1943 yılında Diyanet İşleri Başkanlığında çalışmaya başlayan Yusuf Ziya, Ankara Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi'nin açılması üzerine yeniden üniversite hayatına dönmüş ve bu alanda akademik çalışmalarını devam ettirmiştir.

Uzun yıllar İlahiyat Fakültesi'nde çalışan yazar özellikle Anadolu Aleviliği üzerine yapmış olduğu alan çalışmalarıyla ses getirmiş ve bu konu ile ilgili yapılan araştırmaların ilklerine imza atmıştır. Bir bilim adamı ve ilahiyat profesörü olan Yusuf Ziya Yörükân'ın tam da bu bağlam çerçevesinde ele almış olduğu yapıtı *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm* adlı eseridir. Konumuza mevzubahis olan bu kitap, Yörükân'ın bugüne kadar yayımlanmamış olan "*Türk Dinleri ve Mezhepleri*" başlıklı iki ciltlik eserinin birinci cildini oluşturan *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri* isimli yapının baş kısmını meydana getirmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine ele alınmış olan *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri* isimli bu eser 01.01.1932 yılında bizzat kitabın müellifi tarafından Dolmabahçe Sarayı'nda ulu önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsına takdim edilmiştir. Söz konusu bu kitap ile bu kitabın ikinci cildini meydana getirmiş olan "*Müslümanlıktan Sonra Türk Mezhepleri*" adlı eser yine Atatürk'ün talebi üzerine eski yazı el yazma nüshalarıyla birlikte sunulmuştur. Her iki kitabında el yazısı nüshaları 1950 yılında bizzat eserlerin müstensihisi olan Yusuf Ziya Yörükân ve onun oğlu olan Turhan Yörükân tarafından Atatürk'ün Çankaya Kitaplığı'nda aranmış fakat ne yazık ki bulunamamıştır. Elimizde bulunan bu eser ise Atatürk Çankaya Kitaplığı'nda kayıtlı olduğu halde bulunamamış ancak oldukça hatalı bir şekilde daktilo edilmiş Latin harfli bir nüshanın yazarın elinde olması dolayısı ile yeni not ve eklerle Turhan Yörükân tarafından yayıma hazırlanmıştır ve e muhatabı olduğu okur kitlelerine sunulmuştur. (Yörükân, 2006, s. 7-9).

2006 yılında Ötügen Neşriyat tarafından yayımlanan *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri* isimli kitap sekiz bölüm ve bu bölümlerin alt başlıklarından oluşmaktadır. Bu sekiz bölüm sırasıyla "Türklerde İlk Din", "Sonraki Devirde Şamanlık", "Sonraki Devir Şamanlığında Akideler", "Sonraki Devir Şamanlığında Ayin ve İbadet", "Alevilerde ve Sünni Türklerde Sonraki Devir Şamanlığının Bakayası", "Şamanlığa Ait Malumata Bir Nazar", "İslam Kaynaklarında Şamanlık" ve "Şamanlığın İnkişarı ve Tesiri"dir.

Eserde ağırlıklı olarak bir Türk dini olan Şamanizm'den, Şamanizm'in belli dönemlerde ve belli kesimler arasında geçirmiş olduğu aşamalardan, diğer dinler üzerindeki belli başlı etkilerinden bahsedilmektedir. Türk din ve mezheplerini sosyo-kültür antropolojisi perspektifinden ele alan yazar, Şamanizm'in Aleviler üzerindeki oldukça büyük çaplı etkisinden bahsetmiş ve bu etkinin irdelenmesi sayesinde Şamanizm'e ait unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş yönlerinin gün yüzüne çıkacağı fikrini savunmuştur. Yörükân, bu görüşünü "Şamanlığın istihalelerini ve onun alıp yürüdüğü istikametini hedeflerini izah için, içine girmek ve oradan tarihin sesini dinlemek gerekir; görülecektir ki, orada bir Türk mezhebi olarak umumiyetle Alevilik namını verdiğimiz teşekkülü bulacağız" (s. 104) ifadeleri ile dile getirmektedir. Yazar, Şamanizm'in bilinmeyen yönlerinin sadece Alevilikte değil; Halk Sünniliğinde, Hint, İran, Suriye ve Mezopotamya'da yaşayan halkların dinlerinde de bulunabileceği savını öne sürmüş ve bu savı ise Şamanizm'in bahsi geçen bu dinler üzerindeki belirtilerini, izlerini ve tesirlerini farklı bir üslupla ele alarak Şamanizm'e dair bilinmeyi bilinen hale getirmeye çalışarak ispatlama yoluna gitmiştir.

Yazar eserinde "Mevzu" başlığı altında bu kitapta hangi konu ve meselelere dokunacağı hakkında okurlarına kısa bir bilgilendirme yapmaktadır. Bu kısımda Türklerin ilk ve en iptidai dininin Şamanizm olduğunu savunan yazar, bunu "Türklerin ilk dini, kadim Şark ilmi kaynaklarının "Şemeniyye" ve Avrupa müsteşriklerinin "Şamanizm" adını verdikleri "Türk dinidir" (s. 11) cümleleri ile tasdik etmektedir. Eserin birinci bölümü olan "Türklerde İlk Din" başlığı altında ise yazar, Animizm, Fetişizm, Naturizm, Totemizm gibi dinlerden ve bu dinlerin milletler üzerindeki etkilerinden bahsetmektedir. Filhakika her milletin başlangıç noktası olarak kabul göreceği bir dinin olduğu düşüncesinde olan yazar, bu görüşünü eser içerisinde "Bize göre her milletin iptidai din olarak kendine mahsus bir başlangıç tarzı vardır. Bu bazı milletlerde Totemizm, bazılarında Animizm veya Natürizm, bazılarında Fetişizm, Türklerde ise Şamanizm'dir" (s. 18) ifadeleriyle dile getirmektedir. Akabinde iptidai Şamanlık'tan söz eden yazar; totem, mana, klan, tabu gibi terimleri açıklamakta ve Şamanlıkta bu terimlerin yerinin neresi olduğu hakkında bilgiler vermektedir. Daha sonra Şamanizm'in Alevi topluluklarındaki etkisinden söz eden yazar, iptidai Şamanlığın kalıntılarının Anadolu'daki Alevi ve Tahtacı kesimlerin içerisinde yaşamını sürdürdüğünü inanç, âdet ve geleneksel törenlerde açık bir şekilde görüldüğünü belirli örnek ve karşılaştırmalarla ifade etmektedir. Halk âdetlerinde hâlâ iptidai Şamanlığın izlerinin aktif bir şekilde devam ettiğini vurgulayan Yörükân, eski Şamanlıktan kalma sihri merasimin de belli ölçülerde sürdürüldüğünü belirtmektedir. Eserin bir diğer bölümü olan "Sonraki Devirde Şamanlık" kısmında ise araştırmacı, okur kitlesine

Şamanlığın gelişim aşamalarından ve Türk Şamanlığına ait bazı hususlardan söz etmektedir. Üçüncü bölüm olan “Sonraki Devir Şamanlığında Akideler” başlığı altında yazar, Şamanlık dininden kalmış olan bazı ilah tasavvurlarından söz etmektedir. “Sonraki Devir Şamanlığında Ayin Ve İbadet” adlı dördüncü bölümde ise Şamanlığa ait ibadet ve ayinleri dini ve sihri merasim başlıkları altında ikiye ayırarak anlatmaya çalışır yazar, her iki ibadet şeklini de açıklamış ve aynı zamanda bireylerin aile ocağında, cemaat halinde icra etmiş olduğu ayinlerin içeriklerinden de söz etmiştir. Ayrıca yapılan ayin ve merasimlerin diğer şekillerinden de bahseden araştırmacı, yapılan bu dinsel törenlerin çoğunun temelinde kişinin kendi vesvese, evham, vehim ve korkularının olduğunu da eser içerisinde açıklamaktadır.

Beşinci bölüm olan “Alevilerde ve Sünni Türklerde Sonraki Devir Şamanlığının Bakayası” başlığı altında ise Şamanlığın tesir ve izlerinin hem Alevi hem de Sünni kesimlerde görüldüğünü vurgulayan yazar, bu izlerin Alevi zümrelerde anane ve âdet hâlinde görülürken diğer tüm Türk zümrelerinde ise şuuraltı ve peszinde hâlinde görüldüğünü vurgulamaktadır. “Şamanlığa Ait Malumata Bir Nazar” başlıklı altıncı bölümde ise Alevi ve Sünni kesimlerde izlerini gözlemleyebildiğimiz hâlde hâlâ Şamanizm ile ilgili geniş çaplı bir bilgiye hâkim olmadığımızdan söz eden Yörükân, bildiğimiz belli başlı husus ve meselelerin ise ikinci ve üçüncü ağızdan bilgiler olduğundan yakınmaktadır. Yedinci bölüm olan “İslam Kaynaklarında Şamanlık” başlığı altında, İslam sahasındaki eserlerde eski dinler hakkında verilen bilgilerin karışık olduğundan ve Şamanlık, Sabiilik, Mecusilik, Budîlik gibi dinlerin sürekli birbirleri ile karıştırıldıklarından bahsedilmektedir. Aynı zamanda yazar, Türklerin İslam ile yollarının kesiştiği zaman dilimi içerisinde Sabiilerden ve Mecusilerden olan ve bu dinlere biat eden birçok müellifin bulunduğu hâlde bu dinlerin oluşum ve gelişim dönemlerine ait herhangi bir malumat verilmediğinden de yakınmaktadır. Keza Yörükân, Cengiz Han’ın İslam muhitlerini istila ettiği zamanda bile bunlar içerisinde Şamanlık ve Budîlik dinlerine hizmet eden kimselerin olduğunu vurgulamakta, ancak o vakitlerde yaşayan İslam dinine mensup olan muharrirlerinin bu dinler, ilgi ve alakalarını çekmediğinden herhangi bir tetkikin olmadığını beyan etmektedir. Bu gibi kadim dinlere ait dişe dokunur bilgi, belge ve eserlerin olmaması, döneminin önde gelen sanatkârlarının bile mevzumuzla bahis olan konu hakkında doğru bir yol izlememesi ve aynı zamanda bu dinlerin birbirleri ile karıştırılması meselesinde yazar şu ifadeleriyle dikkat çekmektedir:

“İslam muhitinde yazılan eserlerde Şamanlık, "Sümeniyye" tabiri altında geçmektedir. Ne var ki, din ve mezheplerin tetkikine ve bunların tarihine tahsis edilmiş olan eserlerin müellifleri, bu tabide

ifade edilen medlulün Şamanlık olduğunu fark etmiş değillerdir. Hatta dini münakaşalara ve ilm-i kelim mücadelelerine dair eserler yazmış olan Fahreddini Razi, Nesefi, Seyyid Cürcani ve Taftazani gibi kitapları daima ellerde dolaşan nüfuzlu âlimler bile, bu hususta büsbütün aykırı yollara sapmışlardır” (s. 128).

Sekizinci ve son bölüm olan “Şamanlığın İntişarı ve Tesiri” başlığı altında ise yazar, Şamanizm’in yayılım ve etkisini şu ifadeleri ile açıklamaktadır:

“Fihakika Türklerin tarihen malumumuz olan devirlerde dahi büyük akınlar icra ettiklerine ve büyük göçler vücuda getirdiklerine bakılırsa, onların daha evvelki devirlerde aynı vechile göçler ve akınlar vücuda getirdikleri asla ihtimal dışı bir olay olarak görülemez. Bu zamanda ise, Şamanlığın karşısında duracak kuvvetli teşkilatlı bir din malum olmadığı, daha doğrusu mevcut olmadığı için, Şamanlık her tarafa alabildiğine yürümüştür. O derece ki, bugün Meksika’da görülen bazı Türkçe kelimelerin ve bazı dini ananelerin mevcudiyeti, Türk budunlarının bu şekilde taşıp, birçok yere akın etmelerinin eseri olarak kabul edilmek icap eder” (s. 150).

Yusuf Ziya Yörükân, *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm* adlı eserinde Şamanizm’in görünmeyen ve bilinmeyen yönlerini gerek kadim dünya dinleri gerek Türk coğrafyası dinleri gerekse de Anadolu’da yer alan Alevilik, Sünnilik gibi mezhepler ile bağdaştırarak okurun gözünde somutlaştırmayı hedeflemiş ve bu hususu en ince ayrıntısına kadar incelemeye gayret etmiştir. Yazar, eserinde kendi fikir ve araştırmaları havsalasında yer yer bazı kimseleri kendine göre haklı bulduğu noktalarca eleştirmiş ve bu eleştirilerinin sebeplerini kanıtları ile ispatlamaya çalışmıştır. Yörükân’ın eserinde kullanmış olduğu üslup okuyucu kitlesini yorsa da bu eser alanda araştırma yapacak kimseler için temel eserlerden birisi olarak kabul edilmektedir.

Yazım Kuralları

Dergimiz Hakkında

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (ÇAKÜTAD), Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nün yayın organı olarak, 2021 yılında yayın hayatına başlayan ve yılda 2 sayı olarak (Haziran-Aralık) yayımlanan hakemli, akademik ve elektronik bir dergidir. ÇAKÜTAD'ın yayın dili Türkçe, Türk Lehçeleri, İngilizce ve Rusça'dır.

Amaç

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (ÇAKÜTAD), farklı coğrafyalardan bilim insanlarını bir araya getirerek, akademik işbirliği arttırmayı ve Türkoloji ile ilgili çalışmaları bilim dünyasının dikkatlerine sunmayı amaçlamaktadır. Dergimiz, yayınlayacağı araştırmalar vasıtasıyla, Türk dünyası hakkında yapılacak olan kuramsal ve karşılaştırmalı çalışmalar için fikrî bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda, ÇAKÜTAD Türk dünyasına yönelik bilimsel araştırma, inceleme, derleme, fikir yazısı, tanıtım, söyleşi, haber, bibliyografya, metin neşri ve çeviri gibi çalışmaları hakem sürecinin ardından yayımlamaktadır.

Kapsam

ÇAKÜTAD, Türklük bilimi alanında, özgün ve telif çalışmalar öncelikli olmak üzere, uygulamalı ve kuramsal çalışmalara (sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik vb.) yer vermektedir. ÇAKÜTAD'da yer alacak çalışmalar yerel, ulusal ve evrensel düzeyde Türklük bilimini ilgilendiren konuları kapsamaktadır.

Değerlendirme

Dergiye gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Bu şarta uyan yazılar, ön değerlendirme için Yayın Kurulu'na alınır. Yayın Kurulu'nun ön değerlendirmesi sonucunda uygun bulunan yazılara alan editörü atanır. Alan editörlerinin ön incelemesinden geçen yazılar için çift taraflı kör hakemlik süreci başlatılır ve incelenmek üzere iki hakeme gönderilir. İki hakem raporu "olumlu" olursa, yazı dergiye kabul edilir. Raporlardan biri "olumsuz" olursa alan editörünün kararı doğrultusunda yazı üçüncü hakeme gönderilir. Yazı, iki raporda da yayımlanmaya "uygun" bulunmazsa bu durum yazara bildirilir. Süreci tamamlanan yazılar geliş sırasına göre yayımlanır. Yazarlar, Yayın Kurulu'nun ve editörlerin değerlendirmelerini dikkate alırlar ancak yazılarını savunma hakkına da sahiptirler. Yazılarda yayımlanmaya engel oluşturan bir durum tespit edilirse yayın süreci dondurulabilir. Yazılar gönderilmeden önce yazarları tarafından

intihal programlarında raporlanmalıdır. Benzerlik oranı %20'yi geçmemelidir. Bu oranı geçen yazılar tespit edilirse yayın sürecine alınmaz. Çalışmalar Dergipark sistemi üzerinden gönderilmelidir. Yurtdışından gelen yazılar, ön değerlendirme amacıyla cakutad@karatekin.edu.tr adresine e-posta aracılığıyla iletilebilir. Yazarlar, yazılarını gönderirken e-postanın konu kısmına sadece yazının başlığını yazmalıdır.

Dil ve Yazım

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi'nin dili Türkiye Türkçesidir. Ancak dergide Türk Lehçeleri, İngilizce ve Rusça yazılara da yer verilmektedir. Derginin yoğunluğuna ve iş yüküne göre her sayıda Yayın Kurulu'nun karar vereceği miktarda yazılara yer verilir. Yazılar, APA tekniğine uygun olarak hazırlanmalıdır. Yazılarda ve kısaltmalarda Türk Dil Kurumu'nun Yazım Kılavuzu'na uyulmalıdır.

Yazım Kuralları

Başlık

İçerikle uyumlu 12 punto, tamamı büyük, koyu harflerle yazılmalıdır ve 12 kelimeyi geçmemelidir. İkinci başlık bir satır altına **kalm**, *italik* ve sadece ilk harfleri büyük olarak yazılmalıdır. Metin içi başlıklar -kaynakça dâhil- 11 punto olmalı, başlıklardan önce bir satır boşluk bırakılmalıdır.

Yazar Adı

Yazar adı başlığın altında sağa yaslı, ilk harfleri büyük ve koyu yazılmalıdır. Unvanı, çalıştığı kurum, e-postası ve ORCID bilgileri ismin hemen altında sağa yaslı ve 9 punto olarak verilmelidir.

Örnek: Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/ Türkiye, aarvas@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0000-0000-0000

Öz

Öz, 10 punto büyüklüğünde Times New Roman ile yazılmalıdır. Metin iki yana yaslı olmalıdır. Öz, en az 250 en çok 500 kelime olacak şekilde hazırlanmalı ve çalışmayı tanımlayıcı ve tanıtıcı nitelikte olmalıdır. Öz altında bir satır boşluk bırakılmalı ve burada 5 anahtar kelimeye yer verilmelidir. Türkçe yazılarda, ikinci özet İngilizce olarak hazırlanmalıdır. Eğer yazı başka bir dilde hazırlanmışsa, ikinci özet Türkçe yazılmalıdır.

Yazının Ana Metni

Yazılar, Word sayfasında 11 punto, Times New Roman tipi ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır. Sayfanın üst kenarından 2,5 cm, diğer kenarlarından

ise 2 cm boşluk bırakılmalıdır. Paragraf başlarında girinti olmamalı, makale metni iki yana yaslı olarak verilmelidir. Paragraf aralarındaki boşluk önce 0 nk, sonra 6 nk olmalıdır. Şiir, madde, alıntı gibi ifadelerin arasında boşluk olmamalı ancak paragrafın öncesi ve sonrasında 6nk boşluk olmalıdır. Yazının içindeki ara başlıkların ilk harfleri büyük, sola yaslı ve koyu renkte hazırlanmalıdır. Başlıklardan önce 1 satır boşluk bırakılmalıdır. Metin içinde vurgulanan yerler ve eser isimleri italik olarak gösterilmelidir. Metin içinde yer alacak fotoğraf, tablo, şekillere numara ve isim verilmelidir. Bunlar yazının üçte birini aşmamalıdır. Ayrıca fotoğraflar yüksek çözünürlükte olmalıdır. Metin içinde açıklamalar için dipnot kullanılmalıdır. Dipnotlar 9 punto Times New Roman karakteriyle yazılmalıdır. Yazılarda metin içi atıf yöntemi kullanılmalıdır. **Örnek:** (Çobanoğlu, 2015, s.12). İki veya daha çok yazarlı alıntılarda ilk göndermede tüm yazarların soyadı gösterilir. Diğer göndermeler için ilk yazarın soyadından sonra “vd.” ifadesi kullanılır. Alıntılar tırnak içinde verilmelidir. Uzun ve blok alıntılar ise sağ ve sol taraftan 1 cm içeride, 10 punto olarak gösterilmelidir. Makaleler 10.000 kelimeyi geçmemelidir.

Kaynakça

Kaynaklar 11 punto ve 1 cm asılı olarak hazırlanmalıdır. Yazıda kullanılan kaynaklar, metnin sonunda, yazarların soyadına göre alfabetik olarak düzenlenmelidir. Yazıda aynı yazara ait birden fazla çalışma kullanılırsa, bu çalışmaların yayın tarihine harf eklenmelidir. (2015a), (2015b).

Kaynakça bilgisi aşağıdaki şekillerde verilmelidir:

Kitaplar için;

Türkeş Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İki veya çok yazarlı kitap;

Bauman, R. ve Joel S. (1989). *Explorations in the Ethnography of Speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.

Çeviri kitap için;

Propp, V. (2011). *Masalın Biçimbilimi* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Kitap bölümleri için;

Elçin, Ş. (1996). Yeşil Abdal ve Karaca Oğlan Üzerine Notlar. Ö. Çobanoğlu ve M. Özarslan (Ed.), *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* (ss. 10-12) içinde. Ankara: Feryal Matbaacılık.

Makaleler için;

Çobanoğlu, Ö. (2018). Kazak Halk Kültüründe “Kam”dan “Baksi” ve “Emçi”ye Dönüşümler. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (7), 1-9.

Çok yazarlı makale;

Arvas, A., Tonkut Yılmaz, D. ve Zengin Z. (2017). At Çabış” Bir Oyun Mu? (Bir Örneklem Olarak Kırgız Türklerinin Destanları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10 (19), 1- 14.

Bildiri Kitabı için;

Taş, B. (2019). Kültürel Coğrafya Açısından Patasana Romanı. Eyüp Artvinli (Ed.), *II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss 1612-1617) içinde. Eskişehir.

Tez için;

Özarslan, M. (1999). *Erzurum ve Çevresinde Aşıklık Geleneğinin Bugünkü Durumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kaynak Kişi için;

Adı, Soyadı. Doğum Yeri. Doğum Tarihi/ Yaşı. Öğrenimi/ Mesleği. (1 Ocak 2012 tarihinde Ankara’da yapılmış olan bu derleme .... kişinin şahsi arşivindedir.)

İnternet Alıntısı için;

ÇAKÜ Türkiyat. (2022, 20 Nisan). I. Uluslararası Türkiyat Kongresi Hakkında Duyuru. Erişim adresi:

<https://turkiyat.karatekin.edu.tr/tr/i-uluslararasi-turkiyat-kongresi-hakkinda-duyuru-29754-duyurusu-icerigi.karatekin>

Telif Hakkı

Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi’nde yayımlanan yazılarda ifade edilen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez. Yazar, çalışmasının yayımlanmaya kabulünün ardından, yazısının telif hakkını *Çankırı Karatekin Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*’ne devretmiş olduğunu kabul eder. Yazılar için telif ücreti ödenmez. Derginin tüm süreçleri ücretsizdir. Yayın öncesi ve sonrasında herhangi bir ücret talep edilmez. Yazılar, yazarın kendisi tarafından elektronik ortamda paylaşılabilir. Dergide yayımlanan yazılar açık erişim olarak sunulacaktır. Dergide yayımlanmış yazılar; yayıncının izni olmaksızın çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilmek suretiyle yazılardan alıntı yapılabilir.

Etik Beyan

ÇAKÛTAD etik görev ve sorumluluklar hakkında Yükseköğretim Kurulu ve Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikaları ilke edinmektedir. Dergiye gönderilecek olan yazılarda, “Etik Kurul” raporu istenen çalışmaların “Etik Beyan Raporu” da gönderilmelidir. “Etik Beyan” raporunun sorumluluğu yazara aittir. Çeviri yazılarda, yazarından izin alındığını gösteren “Çeviri İzin Belgesi” gerekmektedir. Belge sistemden elde edilebilir veya yazarın kendisinin hazırladığı bir formatta kabul edilebilir.

Yayın Kurulu ve Hakemlerin Sorumlulukları

Yayın Kurulu, yazıları derginin amaç ve kapsamı açısından değerlendirir ve yazıların dergiye uygun olup olmadığına karar verir. Yayın Kurulu ayrıca alan editörü, hakem ve yazar arasındaki ilişkiyi düzenler. Dergide yayımlanacak yazılara karar vermek ve hakem atamaları yapmak hususunda tam yetkiye sahiptir. Bu anlamda yayın kurulu, dergiye gönderilen yazılar için alan editöründen hakem belirlemesini talep edebilir. Yayın Kurulu, alan editörleri ve hakemler dergiye gönderilen yazıları bilimsel etik ve ilkeler çerçevesinde objektif olarak değerlendirir. Yayın Kurulu, gönderilen makalelerde gerekli düzeltmeleri yapabilir ve yazının bütünlüğüne uygun olan ekleme ve çıkartmaları yazardan talep edebilir. Alan editörü ve hakem, üzerine atanan yazı hakkında kendini yeterli bulmazsa veya zamanında değerlendirme imkânına sahip olmazsa bunu Yayın Kuruluna bildirmelidir.

Editorial Principles

About Our Journal

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies (CAKUJTS) is a peer-reviewed, academic and electronic journal that started publishing in 2021 and published twice (June-December) a year as the official publication organ (agency) of Turkology Institute of Çankırı Karatekin University. The publication languages of CAKUJTS are Turkish, Turkic Languages, English and Russian.

Aim

Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies (CAKUJTS) aims to present researches on Turkology to the attention of the world of science / academic world and to increase academic collaboration by bringing together scientists from different geographies. The purpose of our journal is to create an intellectual basis for theoretical and comparative studies about the Turkic world through with the help of research that will be published. For this purpose, CAKUJTS publishes studies for the Turkic world such as scientific research, review, compilation and opinion post, introduction, interview, news, bibliography, text publication and translation after the referee process.

Scope

CAKUJTS gives places to applied and theoretical studies (social, cultural, economic, and technological, etc.) in the field of Turkology, primarily original and copyrighted studies. The studies that will take place in CAKUJTS cover the issues related to Turkology both at local, national and international arena.

Evaluation

Articles submitted to the journal must not have been published anywhere before or it must not be in a publication process at the moment. Articles that meet this requirement are taken to the Editorial Board for preliminary evaluation. As a result of the preliminary evaluation of the Editorial Board, a field editor is appointed for the appropriate articles. Double-blind peer-review process is initiated for the articles passing the preliminary review by the field editors and are sent to two referees for review. If two referee reports are “positive”, the article is accepted to the journal. Completed articles are published in order of arrival. If one of the reports is “negative”, the article is sent to the third referee at the discretion of the field editor. Articles that have completed process are published in the order of their arrival. If the article is

not found “appropriate” for publication in both reports, this situation is reported to the author. The authors take into account the evaluations of the Editorial Board and the editors; however, they also have the right to defend their articles. If a situation that prevents publication is detected in the articles, the publication process can be suspended. Articles should be reported for plagiarism by the authors before submission. The similarity rate should not exceed 20%. If it is detected that this ratio is exceeded, the articles will not be included in the publication process. Articles should be sent through the Dergipark. Articles from abroad can be sent to cakutad@karatekin.edu.tr via e-mail for preliminary evaluation. Authors should write only the title of the article in the subject part of the e-mail while sending their articles.

Language and Spelling

The language of Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies is in Turkish. However other Turkic languages, English and Russian articles are also accepted. According to the workload of the journal, the number of articles in each issue is to be decided by the Editorial Board. Articles should be prepared in accordance with the APA. In the articles and abbreviations, the Spelling Guide of the Turkish Language Institution should be followed.

Spelling Rules

Title

It should be written in 12font size and bold letters which are compatible with the content and shouldn't be more than 12 words. The second heading should be written in bold, italic and the first letters in capitals one line below. In-text titles -including the bibliography- should be 11 font size. One line space should be left before headings.

Author Name

Author's name should be written under the title, justified to the right, with the first letters capitalized and bold. The information of title, institution, e-mail and ORCID should be given just below the name, justified to the right and in 9 font size.

Example: Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı/ Türkiye, aarvas@karatekin.edu.tr,
ORCID: 0000-0000-0000-0000.

Abstract

It should be written in font size 10, Times New Roman font character. The text should be justified on both sides. The abstract should be prepared with a

minimum of 250 and a maximum of 500 words and should be descriptive and introductory of the research. One line space should be left under the abstract and 5 keywords should be included in here. In Turkish articles, the second abstract should be prepared in English. If the article is prepared in another language, the second abstract should be written in Turkish.

Main Text of the Article

Articles should be typed in font size 11, Times New Roman font character and single line spacing on the Word page. A margin of 2,5 cm from the top edge of the page and 2 cm from the other edges should be left. Paragraph beginnings should not be indented. The text of the article should be justified on both sides. The space between paragraphs should be 0 nk first and then 6 nk. There should be no spaces between expressions such as poem, item, quote, however, 6 nk spaces should be left before and after the paragraph. The first letters of the subheadings in the text should be capitalized, aligned to the left and in bold. It should be one space left before and after the headings. Highlighted places and book names in the text should be in italics. The author should give numbers and names to photographs, tables and figures in the text. These must not exceed one third of the text. In addition, the photos must have high resolution. Footnotes should be used for explanations in the text. Footnotes should be written in font size 9, Times New Roman font character. The in-text citation method should be used in the articles. **Example:** (Çobanoğlu, 2015, p. 12). In quotations with two or more authors, the surname of all authors is shown in the first reference. For other references, "etc." expression is used after the surname of the first author. Quotations should be given in quotation marks. Long and block quotations should be written in 10 points, 1 cm inside from the both sides. Articles should not exceed 10,000 words.

Bibliography

References should be prepared in 11 font size and 1 cm hanging. The sources used in the article should be arranged alphabetically according to the surnames of the authors at the end of the text. If more than one study used in the article belongs to the same author, the writer should add a letter at the end of to the publication year of these studies: (2015a), (2015b).

Bibliography information must be given in the following forms:

For books;

Türkeş Günay, U. (2011). *Elazığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.

For book with two or more authors;

Bauman, R. ve Joel S. (1989). *Explorations in the Ethnography of Speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.

For translated books;

Propp, V. (2011). *Masalın Biçimbilimi* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

For the book chapters;

Elçin, Ş. (1996). Yeşil Abdal ve Karaca Oğlan Üzerine Notlar. Ö. Çobanoğlu ve M. Özarslan (Ed.), *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* (ss. 10-12) içinde. Ankara: Feryal Matbaacılık.

For articles;

Çobanoğlu, Ö. (2018). Kazak Halk Kültüründe “Kam”dan “Baksi” ve “Emçi”ye Dönüşümler. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (7), 1-9.

For multiple authors article;

Arvas, A., Tonkut Yılmaz, D. ve Zengin Z. (2017). At Çabış” Bir Oyun Mu? (Bir Örneklem Olarak Kırgız Türklerinin Destanları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10 (19), 1- 14.

For papers/ symposium books;

Taş, B. (2019). Kültürel Coğrafya Açısından Patasana Romanı. Eyüp Artvinli (Ed.), *II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss 1612-1617) içinde. Eskişehir.

For thesis;

Özarslan, M. (1999). *Erzurum ve Çevresinde Âşıklık Geleneğinin Bugünkü Durumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

For interviewee;

Name, Last name. Birth place. Birth date/ age. Education level/ Occupation. (This interview made in Ankara on January 1, 2012, is in the personal archive of .....)

For internet;

ÇAKÜ Türkiyat. (2022, 20 Nisan). I. Uluslararası Türkiyat Kongresi Hakkında Duyuru. Erişim adresi:

<https://turkiyat.karatekin.edu.tr/tr/i-uluslararasi-turkiyat-kongresi-hakkinda-duyuru-29754-duyurusu-icerigi.karatekin>

Copyright

The responsibility of the opinions expressed in the studies published in the *Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies* belongs to the authors. Submitted articles are not returned whether they are published or not. The authors accept that they have transfer the copyright of their article

to *Çankırı Karatekin University Journal of Turkology Studies*, after their works are accepted for publication. No royalty fees are paid for the articles. Articles can be shared electronically by the authors themselves. All processes of the journal are free of charge. There is no charge before or after the publication process. Articles published in the journal will be presented as open access. Articles published in the journal may not be reprinted or copied without the permission of the publisher. However, it can be cited from the articles by showing the source.

Ethical Statement

CAKUJTS adopts guidelines and policies published by the Turkish Council of Higher Education and Committee on Publication Ethics (COPE) on ethical duties and responsibilities. For the articles sent to the journal, for which “Ethics Committee” report is requested, “Ethics Statement Report” of the studies must be submitted. The responsibility of “Ethics Statement” report belongs to the authors. In translated articles, “Translation Permission Document” is required showing that permission has been obtained from the author. This document can be obtained from the system or accepted in a format prepared by the authors themselves.

Responsibilities of Editorial Board and Reviewers

The Editorial Board evaluates the articles in terms of the purpose and scope of the journal and decides whether the articles are suitable for the journal or not. Editorial Board also regulates the relationship between the field editor, the reviewer and the author. It has full authority to decide on the articles to be published in the journal and to appoint reviewers. In this sense, the editorial board may request the field editor to determine a referee for the articles sent to the journal. Editorial board, field editors and reviewers evaluate the articles submitted to the journal objectively within the framework of scientific ethics and principles. They can make the necessary corrections in the submitted articles and request additions and deletions from the author in accordance with the integrity of the article. If the field editor and the referee do not find them competent enough about the assigned article or do not have the opportunity to evaluate it in a given time, they should report this to the Editorial Board.

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Türkiyat

Araştırmaları Dergisi

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
JOURNAL OF TURKOLOGY STUDIES

Haziran 2023 / Cilt 3 / Sayı 1
June 2023 / Volume 3 / Issue 1
ISSN: 2792-0631

İletişim / Contacts

Adres/ Address:

Türkiyat Enstitüsü İslami İlimler Fakültesi Giriş Katı
Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluyazı Kampüsü – Çankırı

Telefon: 0376 218 95 73/ 828 **Belgeç / Fax:** 0376 218 95 74

E-posta/ E- mail: cakutad@karatekin.edu.tr

İnternet adresi/ Web adress: turkiyat.karatekin.edu.tr

Dergi İnternet Adresi: cakutad.karatekin.edu.tr

Dergipark: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cakutad